

HALIKARNAS BALIKCISI

BÜTÜN ESERLERİ 19

DALGIÇLAR

2.
basım

**bilgi
yayınevi**

BİLGİ YAYINLARI : 241
HALİKARNAS BALIKÇISI BÜTÜN ESERLERİ : 19

ISBN 975 - 494 - 268 - 4
95 06 Y. 0105 0905

Birinci Basım 1991

İkinci Basım
Kasım 1995

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. 46 / A
Telf 431 81 22 - 434 12 71
434 49 98 - 434 49 99

HALİKARNAS BALIKÇISI

Bütün Eserleri

19

Dalgıçlar

Nakleden : Halikarnas BALIKÇISI

Derleyen Şadan GÖKOVALI

BİLGİ YAYINEVİ

kapak düzeni : fahri karagözoğlu

HALİKARNAS BALIKÇISI / BÜTÜN ESERLERİ

1. , Aganta Burina Burinata *"roman"*
2. Turgut Reis *"roman"*
3. Mavi Sürgün *"yaşamöyküsü"*
4. Merhaba Anadolu *"deneme"*
5. Uluç Reis *"roman"*
6. Düşün Yazılan *"deneme"*
7. Ötelerin Çocukları *"roman"*
8. Anadolu'nun Sesi *"deneme"*
9. Altıncı Kıta Akdeniz *"deneme"*
10. Deniz Gurbetçileri *"roman"*
11. Ege'den Denize Bırakılmış Bir Çiçek *"öykü"*
- * 12. Gençlik Denizlerinde *"öykü"*
13. Sonsuzluk Sessiz Büyür *"deneme"*
14. Anadolu Efsaneleri *"deneme"*
15. Anadolu Tanrıları *"deneme"*
- * 16. Hey Koca Yurt *"öykü"*
17. Parmak Damgası *"öykü"*
18. Çiçeklerin Düğünü *"öykü"*
19. Dalgıçlar *"öykü"*
20. Arşipel *"deneme"*
21. Bulamaç *"roman"*

- * Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın 4.3.1987 gün ve 1832 sayılı yazılarıyla okullara tavsiye edilmiş; karar 23.3.1987 gün ve 2230 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmıştır.

Halikarnas Balıkçısı'nın bütün eserlerinin yayın hakkı, yasal mirasçılarıyla yapılan özel anlaşma gereğince, Türkçe ve bütün dillerde Bilgi Yayınevi'ne aittir. Bu dizide çıkan ve çıkacak olan eserlerin hiçbirisi kaynakları gösterilmeden alınamaz, yayımlanamaz. Yayınevi'nin yazılı izni olmadan radyo ve televizyona uyarlanamaz, oyun ve film haline getirilemez.

HALİKARNAS BALIKÇISI

1890-1973

"Tarih sahibi" Sadrazam Cevat Paşanın kardeşi, tarihçi-yazar-vezir Mehmet Şakir Paşa Girit'te sefirken*, eşi İsmet Hanım, 16/17 Nisan 1890 gecesi bir oğlan doğurdu. Çocuğa, anasının o gece düşünde Musa Peygamberi görmesi dolayısıyla "Musa", amcasının ve babasının adlarından ötürü "Cevat Şakir" adları verildi.

Musa Cevat Şakir'in çocukluğu, babasının atandığı Atina/Falero'n'da, beş yaşından sonra İstanbul/Büyükdada'da geçti. Bu yıllarda resim yeteneğiyle dikkati çeken M.C. Şakir, bir yandan özel dersler alırken, bir yandan Büyükdada Mahalle Mektebinde okudu. İngilizceyi hayli iyi kavradığı için, hazırlık okumadan Robert Kolej birinci sınıfına alındı. Bu okulu, ilk mezunlarından biri olarak pekiyi dereceyle bitirdi.

Kendisi, kendini bildi bileli denizci olmak istiyordu. Ama ailesinin ısrarı üzerine İngiltere'nin Oxford Üniversitesine gönderildi. Orada "*Yakın Çağlar Tarihi*" bölümünde öğrenim gördü. Bu arada, Oxford'un ünlü kütüphanesinden yararlandı.

* Meydan Larousse (XI / 710 - a) "*Resmo kumandanı...*"; Osmanlı Tarihi (Enver Ziya Karal, VIII / 143) "*komiser*" diyor.

Yurda dönünce İstanbul'da, çeşitli gazete ve dergilerde yazılar yazdı, karikatür ve kapak resimleri çizdi.

Resimli Hafta dergisinin 13 Nisan 1925 günlü sayısında yayımlanan "*Hapishanede İdama Mahkûm Olanlar Bile Bile Asılmaya Nasıl Giderler?*" başlığı ve "Hüseyin Kenan" imzasıyla yayımlanan yazısı yüzünden üç yıl kalebentlikle Bodrum'a sürüldü. Cezasının son yarısını İstanbul'da geçirdikten sonra yeniden döndüğü Bodrum'da yaklaşık çeyrek yüzyıl kaldı. Bodrum'un Karia çağındaki adından esinlenerek "*Halikarnas Balıkcısı*" takmaadını kullanır oldu. Bodrum'un gelişmesine ve Anadolu uygarlığının tanınıp tanıtılmasına olağanüstü katkılarda bulundu.

Çocuklarının ortaöğrenimleri için 1947'de yerleştiği İzmir'de gazetecilik, yazarlık ve turist rehberliği yaptı. 13 Ekim 1973 Cumartesi günü saat 15.10'da İzmir'de öldü ve Bodrum'da, "*manevi oğlu*" Şadan Gökovalı ile birlikte seçtiği yerde gömüldü.

"DALGIÇLAR" ÜSTÜNE...

"Balıkçı Baba"nın bana bıraktığı paha biçilmez evrak arasında bir gazetede yayımlanmış "DALGIÇLAR" adlı yazı dizisinden 20 kadar kesik vardı. Sararmış, elleseniz unufak olacak duruma gelmiş kesikleri, üzerine "DALGIÇLAR" yazdığım zarf içinde, kitaplığımın "Balıkçı Köşesi"ne kaldırdım.

Aradan tam tamına 20 yıl geçti.

"DALGIÇLAR"ı su yüzüne çıkarmada gecikmemin nedenleri var:

– Her şeyden önce, dizi, "Nakleden: Cevad Şakir" diye sunulmuştu,

– Tamam değildi; yayımlandığı gazete ve yayımlanış tarihleri belirsizdi...

Arasına gözetiyordum kesiklere...

Kişiler Türk, olayların geçtiği yerler Türkiye değil.

Üstelik, Balıkçı Usta "Dalgıçlar"ı nakletmiş. Peki ama, kimden, nerden? Belli değil...

Bunlar kurcalıyordu kafamı. Ama içimden bir ses, "Dalgıçlar"ı Balıkçı'nın (nakletmeyip) bizzat yazdığını söylüyordu. Bazı tipler anlatılan olaylar ve olayların geçtiği yerler tanış biliş geliyordu bana.

Dalgıçlığa, pardon, dedektifliğe başladım:

Kesiklerin Demokrat İzmir'den olduğunu anlamakta zorlanmadım. Arkalarındaki; özellikle Demokrat Partiye ilişkin haberlerden, kesiklerin 1949

sonlarına ya da 1950 başlarına ait olabileceğini kestirdim.

İzmir Milli Kütüphane Müdürü Ali Rıza Atay dostumuza durum ve dileğimi ilettim. Demokrat İzmir koleksiyonunun önüne getirilen cildini (1949/IV), umutsuzca karıştırmaya başladım. Ekim gazetelerinin sonuna geliyordum. 30 Ekim 1949 günkü Demokrat İzmir'in birinci sayfa ikinci ve üçüncü sütunlardaki duyuruyu görünce, gözlerim faltaşı gibi açıldı:

DALGIÇLAR

Denizaltının esrarengiz âlemini büyük bir selahiyetle gözlerinizin önüne serecek olan bu baştan başa meraklı tefrikaya pek yakında başlıyoruz.

Arkadaşımız Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın lisanimıza çevirdiği bu heyecanlı eseri bekleyiniz.

Gazetenin künyesine baktım:

"Gönderilen yazılar iade edilmez.

Gazetemiz, ilan münderecatından (içeriğinden) mesuliyet (sorumluluk) kabul etmez.

Demokrat İzmir Basımevinde basılmıştır.

Bu sayıda Yazı İşlerini fiilen idare eden N(ihat) Silahtaroglu."

Dizideki kimi ipuçlarından, Balıkçı'nın çocuklarıyla ve zamanın Demokrat İzmir çalışanlarıyla yaptığımız görüşmelere dayanarak, Balıkçı'nın *"Dalgıçlar"*ı bizzat yazdığı kanısına vardık.

Bu ipuçlarının başlıcaları:

- Dil çeviri ya da aktarma (nakil) değil, Balıkçı dili,
- Olaylar ve geçtiği yerler bize uzak değil,
- *"Karabatak"*, uzun süre bir Amerikalı dalgıcın sıfatı olarak verildiği halde, bir yerde bizden bir dalgıcın sıfatı oluveriyor,

– Olaylar Amerika açıklarında, Amerikalılar arasında geçerken araya bizim Ahmetler, Palukolar, Mehmetler giriveriyor...

Sormaz mısınız?

– Durum böyleyken "*nakletme*" ya da "*çevirme*" açıklamasına neden gerek duyulmuş?

Bunun çeşitli nedenleri olabilir. Başlıcaları:

– *Böylesi daha ilgi çekici bulunmuş olabilir.*

– *Balıkçı, Bodrum kalebentliğinden yeni döndüğü için, adı hâlâ sakıncalı sanılıyor olabilir.*

– *Anlatılanlara evrensel boyut kazandırılmak istenmiş olabilir.*

– *Balıkçı, anlatımda geçen dinamit atma, define arama olaylarının; kahramanlarının başını ağrıtmasını istememiş olabilir.*

"*Dalgıçlar*"ın 40 yılı aşkın süredir gizli kalmasının nedeni; yapıtın aktarma ya da çeviri sanılmasıdır. Balıkçı'nın kitaplaşmış – kitaplaşmamış birçok çevirisi olduğu gibi; bazı yazılarını "*çeviri*" diye sunduğunu da kesinlikle biliyoruz.

"*DALGIÇLAR*"ı size sunarken, eskimiş bazı sözcüklerin Türkçelerini ayraç içinde göstermekten öte, diline dokunmadım. "*DALGIÇLAR*" başlığını 54 kez yinelenmek için yazıları yayım numaralarını göz önüne alarak sıraladım.

101. yaşında, dünyamızdan Balıkçı'ya merhaba!

Şadan GÖKOVALI
İZMİR, 17 Nisan 1991

DALGIÇLAR

Dalgıç hayatının hikâyeleri insanları her zaman sürüklemiştir. Bunun sebebini bulmak kolaydır. Çünkü o hayati sergüzeşt, tehlike, meçhullük çekiciliği, uzak ufukların çağırışı, denizin tuzlu kokusu veya meltemlerin serinliği, derinlerde gizli kalmış definelerin aranışı, dalgalar üzerinde yalpalayan büyük gemilerin dibindeki akıbeti, deniz yüzünün altındaki öteki âlemin güzellikleri, tehlikeleri, burgaçlı anaforları, dip akıntılarının saldırışı, dip ejderleriyle ölüm kalım savaşı gibi unsurlardan ibarettir. Bunlara iş arkadaşlarının sakın, fakat muhakkak cesaret ve yardımını ilave etmelidir. Bir insanı kurtarmak için lüzumunda kendi hayatını tehlikeye koymamış olan bir dip denizcisi yoktur. Sevgi de bundan dolayı onların hayatında mutaddan fazla bir rol oynar.

Evet dalgıç hikâyelerinin herkesi bir çağırıcılığı vardır. İster o herkeslerin bir kısmı denizi hiç görmemiş kara oturucularından olsun, ister kıyı boyu yaşayıcılarından veya deniz yüzünün gezici ve gariplerinden olsunlar onlar için denizlerin dipleri bambaşka ve yepyeni bir âlemdir. O hayatı yaşamış olanlara gelince, böyle bir hikâye yine de büyük bir ilgi çeker. Çünkü onların bildikleri bir dilden konuşur ve dinlemesini istedikleri şeyleri anlatır.

İşte bu kitap yukarıdan beri sayılan sebeplerden dolayı ben dalgıç Mayer tarafından yazılmıştır.

Dalgıç hayatının çeşitli safhalarını yazmamın bir sebebi daha vardır. O da şudur: Şimdiye kadar dalgıçlar hakkında bir sürü şeyler yazıldı. Altın arayıcıları, seferler, define buluşları ve saire... Bunlar bir kısmı hakikatin bütününden azını, bazıları da hakikatten çok fazlasını yazdılar. Çünkü bunların çoğu hiç dalgıçlık etmemiş veya daha dalgıçlık acemisi olan insanlar tarafından kaleme alınmıştı.

Dalgıçlık etmemiş olanların yazılarındaki hayal kuvvetinin hayranı kalmışımdır.

Acemilere gelince, bunların bu işteki az buçuk bu hususta kalem sallamalarına elvermez.

Kırk beş sene süren dalgıçlık hayatımda çeşitli dip işlerinde bulundum, bunları yaparken başıma gelenleri ve arkadaşlarım öteki dalgıçların sergüzeştlerini buracığa sıralayacağım.

Yukarıdan beri anlatmış olduklarımdan, bir muharrir edası takınmadığımı anlamışsınızdır. Zaten beni görmüş olan veyahut görenlerden hiçbiri bana kolay kolay öyle bir vasıf isnat edemez. Çünkü boyum çam yarması kadardır, benim de boyuma göredir. Koca koca ellerim vardır. Yüzümün teni ise rüzgârların ve tuzlu suların tesiriyle yumuşamış değil, fakat kalın bir zımpara kâğıdına dönmüş bulunuyor. Hayır efendim, maksadım muharrirlerle yarışa çıkmak değildir. Fakat doğru bir hikâyeyi dinlemekten hoşlananlara, dipler hakkında hakikatleri anlatmaktır.

Dalgıçlık hakkında insanların bilmelerini arzula-dıkları iki şey vardır. Dalgıçlık nasıl öğrenilir? Ve denizin dibinde insan ne duyar?

Yani dipten hoşlanır mı? Bu soruları cevaplandırmak için elli sene öncesine dönmem lazımdır.

Dalgıçlık derslerimi, bu işte dünyada en güzel ders veren Amerika bahriyesinde iken aldım. 1900 senesine doğru dalgıçlık öğrenmek için Newport'taki Torpido istasyonuna gittiğim günü hayatımın en mesut günlerinden biri diye sayarım. Biz otuz kişi kadardık. Hepimiz de yirmi yaşımızın bir iki sene berisinde veyahut ötesindeydik. Bahriyeliler biraz cümbüşlü insanlar olurlar. Fakat bizim her birimizin içinden sanki yüksek voltajlı bir elektrik cereyanı geçirilmişti.

Bize dalgıçlığı öğretecek adam ak sakallı bir ihtiyardı. Kendisi bahriyede, sonra da kendi nam ve hesabına dalgıçlık etmiş bir adamdı. Kendisiyle ne kadar alay edilse öfkelenmez, kendisine geçirilmek istenen külaha –akıl çabukluğu marifet– bir şeyler yapar ve hiç kimseyi incitmeden külahı geçirmek isteyenin başına ters giydirdi. Onunla çalışmak bir zevkti.

Derslerimiz kısacası şunlardı: Dalgıç gemimiz hocamız da dahil yedi kişi taşırdı. Aceminin biri dalgıçken, bir başkası ona "kılavuzluk" ederdi. Yani bir cisim vasıtasıyla onunla muhaberede bulunurdu. Bir üçüncüsü de kılavuz yardımcısı olur, dördüncü acemi hava tazyiki saatine hava pompasını –yani dalgıca hava gönderen makineyi– çevirirlerdi.

Kayıkla dalış talimine çıkmadan önce, karada dalgıç elbiselerinin nelerden ibaret olduğunu öğrendik. Neler öğrendiğimizi burada kısaca sayıyorum. Çünkü sonradan anlatacağım şeylerin iyice anlaşılması için bunların bilinmesi gerektir.

Tam dalgıç takımı –yani skafandar– şu parçalardan ibarettir:

1- Hava tulumbası,

- 2- Üç parça lastik hava borusu (Bu boru dalgıcın ineceği dibin derinliğine göre uzun veya kısadır),
- 3- Bir maden miğfer,
- 4- Bir maden göğüslük,
- 5- Birtakım ağırlıklar (dalgıç'sudan hafif olacağı için göğsüne, ötesine berisine bir sürü kurşun ağırlıklar takması lazımdır),
- 6- Ağır kurşun dalgıç pabuçları,
- 7- Dalgıç bilek halkaları,
- 8- Dalgıçtan kılavuza giden "can sicimi",
- 9- Miğfer göğüslüğe, göğüslüğü de lastik elbiseye takacak olan vidaları sıkıştırmak veya açmak için iki anahtar. (Şaka değil, anahtarın aksiliği tutar da zamanında iş görmeyiverirse dalgıç artık geri dönmeyen derinliklere dalar.)

Listemiz nasıl?

Yukarıdan beri saydığımız parçaların adları, neye yaradıklarını her ne kadar anlatırsa da bunlar hakkında daha teferruatlıca malumat (ayrıntılı bilgi) verelim: Bilek halkaları, mesela: Dalgıç elbiselerinin sert lastik bileklerini açmaya yarar. Çünkü derin denizlerde suların ağırlığı dalgıcın bileklerini öylesine sıkarak ki, kan ellerine işleyemez ve bunun neticesinde de herif yüze çıkınca, iki elini bileğinden kesip atmaktan başka çare kalmaz. Yapılacak başka çare kalmadığını insanlar, birçok dalgıçlar ellerini kaybettiklerinden sonra öğrenmişlerdir. Bu maden halkalar suyun tazyikini üzerlerine alarak kanın elleri doluşmasını sağlarlar.

Can ipi veya hayat sicimi sahiden de adı gibidir. Bu sicimin bir ucu dalgıca takılıdır ve dipte neye giderse onunla beraber gider.

Şimdiki dalgıçlar can ipini kullanmazlar. Onların yukarısıyla muhabere edecek mükemmel telefonları vardır. Fakat zamanımızda böyle konfor va-

sıtalari yoktu, nitekim ki, Şimdi Bahamalarda, Hind sularında ve Ege sünger avcılarında böyle modern vasıtalara rastgelinmez. Can ipiyle verilen işaretler şöyledir: Dalgıç ipi bir defa çekerse, "Keyfim keka" manasına gelir. Eğer ipi kılavuz yukarıdan çekerse, "Nasılsın?" anlamına gelir. İki çekiş –eğer dalgıç tarafından– "Beni daha aşağıya indir" demektir. Kılavuz tarafından "Seni daha indireyim mi?" demek olur. Dalgıç tarafından üç çekiş, "Beni çabuk yukarıya çek" demektir. Üç çekiş, vapurların imdat işareti SOS gibidir.

Eğer üç çekiş kılavuz tarafından, "Seni acele çekiyorum!" demektir. Çünkü mesela, adam tam kırk kulaca vardığı zaman hava tulumbasının bir yeri kırılır, adamcağız çabuk yukarıya çıkarılmazsa boğazından sıkılmış gibi elbisesinin içinde havasızlıktan boğulakalır.

Eğer hava borusu çekilecek olursa, hava borusunun dalgıç tarafından bir kere çekilişı "Daha fazla hava gönder" – eğer hava borusunu kılavuz çekerse "Daha fazla hava göndereceğim" anlamınadır.

Eğer dalgıç iki kere çekerse; "Havayı azalt", kılavuz iki defa çekerse, "Havayı azaltıyorum" manasına gelir. En fena işaret ve kara haber iki kere ipin ve hiç fasıla verilmeden iki kere de hava borusunun dalgıç tarafından çekilişidir. Bu çekişler dalgıcın pek fena durumda olduğunu bildirir.

Bir ilkbahar günü idi. Biz acemi dalgıçları Jake, 8 metre uzunluğunda bir kayığa tıktı. Küçük bir torpidobot bizi açıklara çekti. Açıkta durduk. Demir attık. Kayığa, "tehlike" bayrakları çekti. Bu bayraklar bize hiçbir geminin yanaşmaması ve pek yanımızdan geçmemesi içindi.

Jake dalgıç elbiselerini güverteye çıkardı. Hava tulumbasını kontrol etti. Elbise ve öteki ıvır zıvırın hep yolunda olduğuna kanaat getirdikten sonra bana dönerek: "Haydi bakalım Meyer, ilk dalış senindir" dedi. Denize ilk sefer dalıyordum. Arkadaşlarım şaka ediyorlar, alaylı sözler söylüyorlardı.

Maksatları korkumu yenmekti, Jake ucu kurşunlu bir ipi denize attı. O ipe tutunarak inecektim. Orası on beş kulaçtı.

İpin yukarıki ucu -biz o uca, acı ucu derdik- dalgıç gemisine bağlanırdı.

Ben kayığın bordasındaki merdivenden yavaş yavaş iniyordum. Şaka değil, göğsümde, sırtımda kilolarca kurşun ağırlıklar vardı. Ayağımda da her biri onar kiloluk kurşun terlikler. Aklıma tuhaf tuhaf fikirler geliyordu. Mesela; komşu karının "terliklerimi çıkarıp oğlanın oğlanın kıcına şak! şak! diye iki terlik yapıştırdım" demiş olduğu hatırıma geldi. Çocuğa bizim dalgıç terlikleriyle vuraydı, çocuk neye dönerdi? Bu arada Jake'in babaca sesi:

"Sıkılma oğlur sana söylediklerimi unutma! Yavaş yavaş in. Dakikada bir kulaç inersen ilk defa için iyidir. Başın suyun altına girdi mi durup bir düşün. Her şeyin yerinde olup olmadığına dikkat et.

Eğer kulaklarının içine eşekarısı tıkılmışmış gibi bir zırlıtı duyarsan, bir iki metre yukarıya çık ve beş on kere yutkun" diye nasihatlar veriyordu.

Cumburlop! Haydi denize! Elimde de can ipi! Yavaş yavaş iniyordum. İndikçe de etrafım karanlıklaşıyordu. Hey gidi güneş hey!

Sana elveda, derken efendim, kulaklarımın davulu güm güm etmeye başladı. Hiç eşekarısı zırlıtısına benzemiyordu. Fakat o zırlıtının akrabasından gürültüydü bu... Demek ki, deniz ağırlığı ile üzerime yükleniyordu. Ustanın nasihatı aklıma geldi. Beş on

kere değil, fakat ne olur ne olmaz diye hararetle yutkundum. Başımın içindeki beyin sanki şampanyaydı da dışarı çıkmak için şişeyi de; şişeyi tapalayan tapayı da kırmak, fırlatıp atmak istiyordu. Ben yutkunduka beynimin infilak arzusu çoğalıyordu. İşte o zaman beynim apansızın pat etti. Yani tepem tapasını attı. Efendim demeyin gitsin! Tepemden tırnağıma kadar bir rahatlık duygusudur yayılmaya koyuldu. Yine inmeye koyuldum.

Nihayet dipte bir çamur çukurunun ortasına kondum. Dört tarafımı kaldırmış olduğum çamur bulutları sardı. Bir boşluğun, koyu bir buğunun ortasında idim. Bambaşka bir âlemde acı bir yalnızlık duydum. Ne var ki, çok sürmedi. Kaldırmış olduğum çamurlar çöküyordu. Ben tepeden tırnağa kulak kesildim. Öyle ya mademki görmüyordum, dinliyordum. Yukarıda hava pompasının zimbirtısını, miğferin iini firdönüp dolaşan havanın o tatlı fısıltısını, miğferdeki hava ekzoşundan boncuk boncuk uçan hava habbelerinin hoş dıngırtısını işitiyordum. Her şey tıpkı ustam Jake'in söylemiş olduğu gibi oluyordu. Oh! yumuşaklık ve rahatlık içindeydim.

Artık amurlar oturmuş, güzelim sular da bemberrak durulmuştu. Kendimi mutantan (gösterişli) bir salonun ortasında duran bir masanın üzerine konmuş bir cam kaptaki kırmızı balığa benzettim. Bir kahkaha salıverdim.

Fakat can ipi rüyamı sarstı. Bana Jake "Keyfin nasıl?" diye soruyordu.

Ben cevap verdim:

"Keka" diye...

Büyük bir dikkatle birkaç adım attım. Sular etrafımda derin yeşil ve karanlık idiler. Amma yukarıya doğru aydınlıklaşıyorlardı. Sanki üstümde açık yeşil bir gök vardı. Ayağımın altında uzun uzun yo-

sunlar salınıyor ve birbirinin üzerine yaslanıyorlardı. Rüya içinde yürüyordum sanki. Bembeyaz bir çakıllığa vardım. Yerde yüzlerce yıldız balıkları vardı. Ben ayağımın birini ileriye atarken sürü sürü yengeçler kaçıyordu. Koca dil balıkları burunları yere bakarak dalgalanan levhalar halinde gelip gidiyorlardı.

Başka bir âlemin manzarasını dalgın durup seyrederken, miğferimin önündeki camın sağ tarafından bir gölge geçti. Başımı hızla döndürdüm. Büyük ve şişman bir levrekti. Önüme dikkatle bakınca levreklerin alay halinde yüzmekte olduklarını hayal meyal seçebildim. Bir kocamanı daha önümden geçti. Onu kuyruğundan yakalamak üzere elimi saldım. Ha rüyayı kuyruğundan, ha balığı yakala. Bir anda yok oldu. Avcum boş suları sıktı.

Denizin dibinde ne kadar kaldığımın farkında olmadım. Jake üç çekişle bana yüze dönmek işareti verdiği zaman, âdeta canım sıkıldı. "Dip en güzel ümitlerimi geride bıraktı" diye düşünüyordum.

Şimdi bile, senelerce denize dalmış olduğum halde yine o ilk dalışımın bende bıraktığı heyecanın tesiri altındayım. Yukarıya çıkıp da güvertede miğferim başımdan alınınca, öteki acemi arkadaşların bin bir sualleriyle karşılaştım. Herkes, "Nasıldı, ne duydun?" diye soruyordu. Onlara "Siz de şimdi dalacaksınız ya görürsünüz" dedim. Benden sonra arkadaşım John Eglit dalacaktı. Sıra ile karabataklar gibi dalacaktık.

Herkes âdeta dalgıçlığa âşık olarak denizden çıkıyordu. Birisi "Bu balayıdır da ondan" dedi. Jake "Yanılıyorsunuz çocuklar" dedi.

İşte o günden sonra her gün denize açılıp dalıyor ve her gün bir gün öncesine nispetle daha derine dalıyorduk.

İkinci veya üçüncü seferimizde miydi ne? Yanımıza ince ve uzun zıpkınlar aldık ve balık zıpkınlamakla eğlendik. Âdeta çocuklar gibi seviniyorduk. Zaten dipte ciddi bir iş gördüğümüz yoktu. Yalnız işaret verip almasını öğreniyor ve derin su dalışları idmanları yapıyorduk.

Ekseriya sabahın sekizinde çıkar ve dördünde de isteksiz isteksiz paydos ederdik. Bu öğrenme devrini bitirdiğimiz zaman, yirmi beş - otuz kulaca dalıyorduk.

Ege Denizinin on iki adalarından Florida'ya gelmiş olan Rum dalgıçlar, bize Adalar denizinde ve Anadolu kıyılarında aynı dalgıç elbisesiyle elli - elli beş kulaca dalındığını söyledikleri zaman kulaklarımıza inanamıyorduk.

Biz orada öğrendiğimiz şeyler hakkında siz okuyucularıma vazih (açık) bir fikir vermiş olmak için Torpido istasyonu tarafından basılmış olan "Dalgıcın cep defterini" buracığa hülâsa edivereyim. Burada verilen talimata riayet etmemek, bir dalgıç için dosdoğru ölüme gitmek demektir.

Dalgıç yemek yedikten bir saat sonradan ve içki içtikten iki saat sonradan önce denize dalmamalıdır.

Dalgıç, dipte uzun zaman kalacaksa, mutlaka bağırsakları boş olarak dalmalıdır.

Çünkü suyun devamlı tazyiki hiç hoş olmayan neticeler verebilir. Hoş olmayan neticelerin en hafifi, deniz dibinde yüz numaraların bulunmamasıdır.

Dalgıç mümkün oldukça ileriye doğru değil, fakat kışın kışın geriye doğru yürümelidir. Çünkü ileriye doğru yürünürse, maniadan birinin miğferin

önündeki cama çarparak onu kırması ihtimali büyüktür. Bu takdirde giren su, dalgıcı derakap (hemen) boğar. Eğer geriye doğru yürürken bir mania-ya çatarsa durup yavaş yavaş dönüp bakmalıdır.

Hava borusu herhangi sebepten dolayı tıkanır-
sa, veyahut da direvi bir deveboynu yapacağına dir-
sek yapar da havanın dalgıca gitmesine mani olursa
(bunu boruya bakmadan anlamak kolaydır.) yukarı-
ya tek çekişli, "hava ver!" işareti verilir ve bu işaret
tekrarlandıktan sonra hava gelmemekte devam
ederse, borunun tıkanmış olduğu anlaşılır.

İşte bu takdirde hiçbir saniye kaybetmeden sırt-
ta ve göğüste asılı duran kurşun ağırlıkların hepsini
de çıkarıp atmalı, ondan sonra hava borusunu çar-
çabuk kesmeli ve dalgıca merbut (bağlı) kesik ucun-
dan hava kaçmaması için, o ucu kuvvetle sıkmalı ve
yukarıya, "acele çıkar" manasına gelen can ipine üç
çekiş işaretini vermeli. Bu çareye gemide ancak bir
dalgıç elbisesi olduğu zaman başvurulur.

İkinci bir dalgıç elbisesi varsa imdat olarak ikin-
ci bir dalgıç dibe çağrılır.

Eğer dipte yumuşak çamur var da dalgıç çamu-
ra batmakta olduğunu görürse, o zaman miğferden
havanın çıkmaması için, hava süpürünü kapamalı,
yukarıdan da fazla hava istemeli. Bunların neticesi
dalgıç elbisesi balon gibi havayla dolup şişer, dalgıç
hafifleyerek çamurdan kurtulur.

Dipte iş görürken gövdeyi zorlamak, akciğerle-
re fazla iş görmek demektir. İnsanın yüzde, az bir
gayretle görebileceği hafif bir iş, dipte insanı fena
halde yorar. Dipte iş görürken öne eğilmemelidir.
Çünkü bu vaziyet soluk almayı güçleştirir. Oturarak
veyahut çömelerek iş görmelidir. Talimatın önemli
kısmı burada biter.

Burada vermekte olduğumuz malumatın ilgi çekmeyen kuru şeyler olduğunun farkındayım. Fakat bu anlatılanlar okuyucular tarafından bilinmezse, sonradan anlatacaklarımız güç olur. İnsan fıstık yerken bile, ilk önce tatsız ve tuzsuz olan kabukla meşgul olur.

Biz ise insanların yaşaması için yaradılmamış olan bambaşka bir âlemden bahsedeceğiz. Yürümek bile yeryüzüne aittir. Halbuki dipte yürümek, bilinen yürümekten bambaşka bir şeydir. İnsan yarı yüzer, yarı uçar.

Şimdi dalgıçları tehdit eden en korkunç tehlikeden bahsedeceğiz. Buna dalgıç dilinde, "Deniz vurması" derler. Bu şey hakkıyla ve layıkıyla felçtir. Bu felçler, yani vuruluşların çoğu ölümle neticelenir.

"Deniz vurması" pek derinde (yani su tazyikinin en ağır olduğu yerde) vâki olur. Bunun hakkında birçok nazariyeler ileri sürülmüş ve iddialarda bulunulmuştur. Kabule en ziyade mazhar olmuş kanaat şudur:

Deniz elbiseyi sıkar. Elbise, elbise ile dalgıcın gövdesinin arasındaki havayı dalgıcın derisinin üzerine bastırır. O zaman havadaki gazlar derideki küçük delikler yoluyla insanın nescinin (teninin) içine girer. Bu içe girişin az veyahut çok olması bazı şartlara göredir. Tazyikin ağırlığı, dalgıcın dipte kaldığı (yani tazyike maruz kaldığı) zaman.

Dalgıcın kan deveranının (dolaşımının) durumu ve nihayet dalgıcın gövdesinin gazı kabuldeki istidadı.

Dalgıç yukarı çıkarken suyun tazyiki azalır. O zaman gövdenin içinde bilhassa nitrojen hava habbeleri hasıl olur. Eğer dalgıç, hızla yukarıya çıkıyorsa, hava habbelerinin kan tarafından akciğere götürülerek ciğerler yoluyla dışarı çıkmalarına vakit kal-

maz. Bunun neticesi, etler ve kanlar içindeki habbeler yerli yerlerinde kalarak, şişerler, şişerken de nesicleri (dokuları) bozarlar. Ve dalgıç felce uğrar.

Bu hal ne kadar derin olursa olsun hiçbir zaman dalgıç dipteyken vâki olmaz. Felcin ilk işaretleri mutlaka dalgıç yüze geldikten sonra başlar. Bu işaretler normal yeryüzü havasının solunmaya başlanmasından en erken on beş dakika sonra, en geç de yirmi dört saat sonra belirir.

Bazen hava habbeleri veyahut boncukları ter yapan mesamatın (gözeneklerin) içinde hasıl olur. O zaman insan korkunç bir uyuz hastalığına uğramış gibi kaşınır. Mutad işaretler ise kollarda ve dizlerde ağrı ve sızıdır. Bazen çarpılmış dalgıç ağır baş ağrıları duyar. Başı döner, geyirir ve güçlkle solur.

Ben, diz bağı çözülerek yıkılıveren insanlar gördüm. Bu takdirde ölümün adamın yakasına yapışmış olduğuna hükmedilir. Ölüm bazen birkaç gün sonra adamı götürür, bazen de aradan uzun ve pek işkenceli yıllar geçer.

Fakat adam ölmeyebilir de! Ömrünün sonuna kadar topal, aksak ve çolak kalabilir. Ne kolunu ne bacağını oynatamadığı için ölünceye kadar teskere-de taşınan dalgıçlar vardır.

İngiltere bahriyesinin yaptığı tecrübeler neticesinde dalgıçlara şu talimat verilmiştir. Otuz kulaçta bir buçuk saat iş görmüş olan bir dalgıç, yüze çıkar-ken on kulaç derinliğine vardı mıydı, on dakika beklemelidir.

Beş kulaç daha çıkınca yarım saat beklemeli. Bu cem'an yekûn kırk dakika eder. Bu sağlam bir hesaptır. Fakat ekmek paralarını kazanmak için uğraşan dalgıçlar her dalışta kırk dakika kaybedeceklerine, hiç dalmayıp kahvehanede cigara içmeleri daha elverişli olur.

Sonra bu bekleme içinde dip akıntıları hiç hesaba katılmış bulunmuyor. Bir insan akıntının ortasında, sert rüzgâra tutulmuş güz yaprağı gibi dönüp, tepetakla gelip nasıl sallanakalacaktır?

Yukarıda anlatmış olduğum sebepler dolayısıyla tanımış olduğum her (resmi değil) serbest dalgıcın eli kolu tutulmuş ve birçoğları da ölmüştür.

Ben kendim 1915'te canımı talihli bir tesadüf neticesinde güç bela kurtarabildim. Yoksa burada oturup da size bu şeyleri şimdi anlatmakta olmayacaktım. Newyork New Haven demiryolu köprüsü yapılıyordu. Beşyüz ton ağırlığındaki bir hidrolik vinci denize düşmüştü. Ben çağrılmazdan önce başka bir dalgıç tutulmuş, adam çok çalışmış, fakat vinci bir türlü kurtaramamıştı.

Bana vincin düştüğü yer gösterildi. Sular orada otuz beş kulaç derinlikte idi.

Akıntılar yavaşlayınca dalgıç elbiseme girdim. Kılavuza da akıntı hızlanınca beni yukarıya çekmesini tembih ettim. Akıntının hızlanma zamanına bir saat vardı. Demek ki dipte bir saat iş görebilecektim. Elbiselerimi giymiş olarak merdivenlerden indim. İş arkadaşlarım bana,

"Selametle! Kolay gelsin" gibi temennilerde bulundular.

Ben de daldım.

Dibe varır varmaz, o vinci aramanın bir çuval dolusu saman içinde bir topluiğne aramak kadar, kolay olamayacağını anladım. Ben kendimi bir çukurda buldum. Sağdaki soldaki kıyılardan taş müteahhitlerinin patlatıp satmış oldukları taşların, denize düşmüş olan parçaları binlerce tonluk yığınlar teşkil ediyordu. Ben onların ortasında idim. Kuvvetli akıntılar kum ve çamur ne varsa hepsini süpürüp götürmüşlerdi. Ben yavaş yavaş etrafı dolaştım, hiçbir

verde vince mince rastgelmedim. Saatim gelince hiçbir şey bulmamış olarak yüze geldim.

Beni ücretle tutan adam ertesi günü bir ikinci deneme yapmamı istedi. Ben de hay hay deyip ertesi günü öğleyin elbiselerimi giyerek dalma işine giriştim. Bu sefer de kılavuza bana dipte müdahale etmemesini, çünkü dipte bir saat, iki saat, ne kadar istersem o kadar kalacağımı söyledim.

Bu dalış vinci kurtarma teşebbüsünde son dalış olacaktı.

Ben cumburlop daldım. Herhalde o karın ağrısı vinç iki kaya arasında sıkışmış olacaktı. Onu mutlaka bulmayı aklıma koymuştum. Bulamazsam hiç olmazsa neden bulamadığımı anlıyacaktım.

Ben dipteki işime öylesine dalmıştım ki geçen zamanın hiç de farkında olmadım. Sağı aradım solu kolaçan ettim. Akıntının hızlandığını can ipinin titremesinden anlıyordum. İpin titremesi gitgide sarsıcı oldu. Fakat akan su göğsümü itmiyordu. Çünkü iki büküm olmuş bir halde yürüyor, bir iki insan boyu kayaların etrafını dolaşıyordum.

Fakat nasıl oldu bilmem, eğilmiş vaziyetten dineliverince akıntı beni yakaladı. Namludan fırlatılan kurşun gibi bir iki saniye içinde yüze fırlatıldım.

Hatırıma resmi dalgıçlıktaki, "on kulaçta on dakika bekle, beş kulaçta yarım saat dinlen" gibi laflar geldi. İşte beklemesine adamakıllı beklemiştik.

Bittabi dalgıç gemisinin yanına değil fakat yüz metre kadar ötesinde yüze geldim. Gemidekiler beni çekerken iki tarafımdan sular yarılıyordu. Mammafi hiçbir tarafımda o korkunç işaretlerinin hiçbirini duymuyordum. Beni ücretle tutan adama aradığı vinci bulunamayacağını bildirerek pılı pırtımı toplamaya koyuldum ve arabamı çektim.

Cehennem gibi yakıcı bir yaz günüydü, şöyle bir at cambazına gideyim, dedim. Yolda yürürken iki dizimde de ağırlar başladı. Çok fena bir havadisti bu! At cambazından vazgeçerek hemen eve doğru dümen kırdım. Oraya güçbela varabildim. O gece sızıların çeşidinden sabaha kadar her tarafım -tız ve davudi- düdükler gibi öttü.

Ertesi günü New Jersey'de batmış olan küçük bir geminin altından halat ilmikleri geçirecektim. Ben ilmikleri geçirdikten sonra gemi yukarıya çekilecekti. Ağırlarıma rağmen işbaşına gittim. Yine hava boğucu denecek kadar sıcaktı. Ben evlen işyerim arasındaki iki mil kadar mesafeyi yine yayan olarak gittim. İşe koyuldum. Her nedense ağırlar durur gibi oldu. Galiba soğuk algınlığı idi, diye düşündüm. İşimi bitirip eve döndüm. Aradan üç gün geçtikten sonra hoş geldiler safa geldiler ağırlar yine teşrif buyurdular.

Kapağı doktora attım.

Doktor bana,

"Seni kurtaran şey, sıcak havada uzun boylu yol yürümüş olmandır, yoksa şimdiye kadar geri dönülmez yere göçmüştün" dedi.

Ben, o güne kadar züğürtlüğün ilaç makamına geçtiğini bilmiyordum.

Allahtan olacak tranıvay param da yoktu.

Bir dalgıç çarpılınca yapacağı ilk iş yine suya dalmaktır. Maksat suyun tazyikini ıade etmektir ki, hasıl olmuş hava habbeleri gövdenin nesci içinde erisin, ondan sonra dalgıcı -habbelerin hasıl olması- na meydan vermemek için- yavaş yavaş yüze çıkar- maktır. Bu işi denize dalmadan yapmak için bahri- yenin tazyik odaları vardı. Vurulma âlâimini göste- ren dalgıçlar tazyik odasına konulur. Makine odanın içinde -pek küdretli- pompalarla hava tazyik eder.

Odanın sağlam pencerelerinden dalgıç görülür, hatta onunla konuşulabilir de. Sonra dalgıç yavaşça denizin yüzüne geliyormuş gibi hava yavaş yavaş boşanır.

Fakat biz vurulunca tazyik odasını nereden bulalım. Bazen medeniyet denilen şeyden günlerce uzakta açık denizlerde bulunuruz. Sonra daha önce de anlatmış olduğum gibi, vurulma alametleri, paydos edilip de dalgıç evinde –yani tazyik odasından da denizden de çok uzak bir yerde– bulunabilir. Yahut gemide ise bile denizde kuvvetli bir akıntı akmaya başlamış olabilir. Fakat eğer gemi yakında bulunuyor, hava makinesini işletebilecek tayfa da işbaşı edilebiliyorsa, vurulmuş dalgıcı vurulmuş olduğu derinliğe (yani hava habbelerinin hasil olmuş olduğu su tazyikine) iade etmek, başvurulacak çarelerin en münasibidir. Eğer deniz uzakta, fakat dalgıç takımı yakında ise o zaman vurulana elbisesini giydirmeli, elbisenin üzerine sağlam uzun bir urganı sarmalı. Ve ondan sonra, elbisenin içine havayı verip veritirmeli. Elbisenin üzerine ip bağlanmasının sebebi, hava ile şişirilince elbiseyi patlatmamak içindir.

Asıl en büyük tehlike şudur. Dalgıçların çoğu başlayan hafif bir kaşıntıya kulak asmazlar. "Adam sen de pire ısırılmıştır" diyerek aldırmazlar. Bu işte hepimiz öyleyiz ya! Aldırmamak pek fenadır.

Evet bazen kaşıntı geçici bir uyuşma bir karıncalanmadan ibarettir. Fakat çok kere yanaşmakta olan felcin veya ölümün habercisidir.

Gövdesi kısmen veya tamamen felce uğrayana ne olur? Ne olur. Hiçbir şey olmaz, ya ölünceye kadar seke seke kol değnekleriyle yürür, veyahut tezkerede taşınır. "Bu çok fena" diyeceksiniz. Fena olmasına fenadır, fakat bu deyimde "çok"u fazladır. Çünkü vurulan –isterse tezkerede taşınmakta olsun–

dalgıç elbisesini giyip de denize dalınca gövdesinin bütün azalarına vurulmazdan öncesi kadar hâkimdir. Artık o adam yeryüzünün değil, fakat deniz derinliklerinin malı ve adamıdır. Karada yürüyemez, belki de serçeparmağını kıpırdatamaz. Fakat dipte yüzer, hatta uçar.

Kara adamı insanlar için dalgıç elbisesinin en ziyade ilgi çeken kısmı miğferidir.

Dalgıca yeryüzüne ait olmayan bir mahluk kıyafetini veren şey işte odur. Dalgıç denince karalılının ilk aklına gelen –yahut hayalinde beliren– şey miğferdir.

Dünyada imal edilegeleinmiş olan her çeşit miğferi kullanmış bulunuyorum. Arasıra ahir zamandan, kalbur samandan kalma elli altmış yaşında bir miğfere çatarım.

Karalılının birinden birinin, denizin dibinde görülecek bir işi çıkar. Adamın babasından veya dedesinden miras kalmış eski bir dalgıç takımı vardır. (Yani babası yahut dedesi dalgıç idi de, takım onlardan kalma değil ha! Yalnız rahmetliler vaktiyle dalgıç kullanmışlardı. İş bitince elbiseleri süprüntü küfesine atacak değiller ya. Sakla samanı gelir zamanı levhasına sadık kalarak takımı taklavatı saklamışlardır.) İşte o takımı, "buyurun hazır takım da var!" diyerek, atılmış bulunduğu yerden sürükleyip çıkarırlar. Miğfer de hava borusu da kuşak da velhasıl ne lazımsa hep oradadır. Gelgelelim, yarım asırlık lastik hava borusu elastikiyetini kaybedip yarı kurşun borusu, yarı düdük makarnası haline gelmiştir. Haysuzlukla ellenmeye gelmez. Şurası çatlar, ötesi patlar. Borunun öylesinin hiç tahammül etmediği marifet bükülmektir.

Miğferinse elbiseye takılan vidalarının birkaçı eksiktir. Mesela daldığınızda, "yukarıya hava verin!" diye can ipine birkaç defa asıldınız mıydı, alimallah hiç iki biri yok. Miğfer peygamberlerin birinin tacı gibi yallah diye havalanıp balon gibi yüze çıkar. Aşağıdaki dalgıç da hayırlısıyla rahmeti rahmana kavuşur. Elbiselerdeki deliklere gelince, demeyin geçsin. Yukarıdan verilen hava dolayısıyla denizde zaten bin nargileyi birden temsil ediyormuşsunuz gibi, gürler durursunuz. Yani söylemek istediğim şu ki, masraftan kaçıp başkalarını ölüm tehlikesiyle karşılaştıranlar bulunur. İşte bu makule (tür) mahluklar dibin köpek balığından da zeminera denilen yedibela yılan balığından da bin beterdir. Biz bu adamlara "Tehlike numara bir" deriz.

Hele yüzünüze gülümseyerek bir, "işte hepsi hazır ne duruyorsunuz? Dalıversenize" deyişleri vardır ki, insanı güldürür ve "Sen ne duruyorsun? Kendin hopedek dalsana" dedirttirir. Nereye dalıyoruz yahu? Elbisenin böylesine sığınarak dalan, elbiseye son defa olarak sığınmış demektir.

Bazı miğfer bir elbisenin gerdanlığındaki madden halkaya dört kulaklı vidayla takılır. Çoğunun tanzim edilebilir hava supapı yahut emniyet vidası yoktur. Denizdeyken vidaların birinin kulağı bir yere çarpar da vida dönerse dalgıcın hali yaman olur.

Bu kabilden olarak bir gün bana sunulmuş olan bir miğfer hiç hatırımdan çıkmaz. Başım değişinden güçbela geçti. Burnumu yassılatarak başımı içeriye tıkmak zorunda kaldılar.

İşimi bitirinceye kadar canım çıktı. Hele bir gün nereden buldularsa, başıma bir antika geçirdiler. O miğfer havayı tam arkadan –yani ensemin üzerinden– alıyordu. İş gördükçe hapşirmaktan göz açamadım, miğferin içinde de ne burnumu, ne de

gözlerimi silemiyordum. Bir de tek pencere miğferler vardır. Dalgıç miğferin içinde başını döndürebilir. Onun için miğferin önünde iki yanında, bir de tepesinde pencereler olur. Bu tek pencere miğferlerle ne çektiğimi bir ben bir de Allahım bilir. Bir yanıma bakacağım zaman –ki arada sırada bakmak zorunda idim– takımıyla dönmek zorunda idim. Siz, "Bundan ne çıkar? Dönüverirdin", diyeceksiniz. Haşa! Dipte dönmek söylemesi kadar kolay değildir.

Sonra tepemde pencere olmadığı için dipte habire takla atmak mecburiyetinde kalıyordum. Bu işi tazyikli suda görmek, çocuklukta perende atmak kadar hoş olmaz.

Son yapılan miğferler, tüfeklerin emniyet tetiklerine benzeyen emniyet tertibatıyla mücehhezdir (donanmıştır), sağa doğru dairenin 8'de biri kadar tornavidayla yerinden çıkarılır. İşte bundan dolayı çarpmakla falan çözülmez. Bundan başka son sistem elbiselerin miğferlerinin hava alıcı deliklerinde hava borusu bir kazaya uğrayınca, otomatik olarak, borunun ağzını tıkayan, bir alet vardır. Boru delinince, bu alet borunun ağzını kapar ve dalgıç miğferiyle elbisesinin (elbiseye ekseriya forma da denilir) içindeki havanın kaçmasını önler. Miğfer ve elbise-deki hava, dalgıç yüze çıkmak üzere uğraşırken ona ekseriya kâfi gelir.

Yeni dalgıç elbiselerinin miğferinin içinde ve solunda bir de düğme vardır. Dalgıç başını eğerek o düğmeye basar ve kurmasından normal miktarda çıkan havadan, daha fazla bir miktar havayı dışarıya def edebilir. Bu düğme çok dalgıcın hayatını kurtarmıştır.

Bu düğme vasıtasıyla –hava salıvererek– dalgıç istediği zaman ağırlaşır ve dibe kolaylıkla inebilir.

Bana çok kere neden dalgıçların yukarısıyla muhaberede telefon kullanmadıkları sorulmuştur.

Telefonun lehinde söylenecek çok söz vardır. Fakat resmi dalgıçlıkla, gayri resmisi arasında dünyalar kadar fark vardır.

Bahriyede dalgıç pek ender olarak dalmak zorundadır. Dipte iş görürken de mütemadiyen emirlere itaat zorundadır. Denizaltındaki her hareketi yukarıdan verilen emirlere göre olacaktır. Dalgıç işi bitirdikten sonra ona yardım edecek olanlar, yani formayı kurulaıacak, telefonu kontrol edecek, telleri gözden geçirecek, bataryaları muayene edecek olanlar çoktur. Bu pek iyidir ve bu işin böyle görülmesi gerektir. Fakat gayri resmi dalgıçlar ekseriya, ele geçirdikleri ilk gemiyle -onun da üstü açık olur- çalışmak zorundadırlar.

Bazen de deniz kenarında -yani makinesi deniz kıyısında bir sal veya rıhtım üzerindeyken- çalışırlar. Denizaltı telefonu pek nazik bir alettir. Gayri resmi işlerdeki hoyrat muameleye dayanmaz. Sonra resmi olmayan dalgıca takım taklavatı resmi dalgıcın cihazı kadar kurulanmaz. Günün işi bitti miydi bir formayı çıkarıp bir yana yığılız. Eğer ıvır zıvırımızı örtecek bir muşamba parçası bulunursa ne âlâ. Bulunmazsa, aletler yığıldıkları gibi kalırlar.

Telefonun başka mahzurları da var. Denizin dibinde taşınması kolay bir şey değil. Hem de mahlum ya, telefon kurulunca, yukarıdakilerinden birinden biri telefon budalası çıkar, aşağıya durmamacasına nasihatlar, tavsiyelerde bulunur. İnsan dipte oldukça kafası dinç kalmalıdır. Sonra durumun ne olduğunu yukarıdakiler değil, fakat aşağıdaki dalgıç görmektedir. Sonra düşününüz bir defa sanki miğfer azmış gibi, kulaklarınızda kulaklık, burnunuzun altında da içine sesleneceğiniz boru!

Bu şerait altında iş gücünüzle rahatça meşgul olamazsınız.

Beraber işlemiş ve birbirine alışmış olan mürettebat o ince ip vasıtasıyla en mükemmel telefonu solda sıfır bırakırcasına anlaşılabirler. Mesela, kılavuzum Bob yukarıda, bense aşağıda iken can ipi yoluyla ikimiz meyhanede karşılıklı kafa çekip helva sohbeti ediyormuşuz gibi konuşabiliriz.

Aletleri anlatırken miğferin sebep olduğu kazalara geçerayak temas etmiştim. Ben kendim bu kazaların birkaçına çattım. Kazaların birkaçı eski ve külüstür cihazdan ve bazısı da dalgıcın veya kılavuzun dikkatsizliğinden ileri gelir. Bazı dalgıçlar gözünü budaktan sakınmayan takımından olur, kılavuzların da dalgınları eksik değildir. Sonra öyle bir hal ile karşılaşılabilir ki, düşünmeye vakit kalmaz. Derin su işi bu. İnsanın hayatı püf diye üflenlen bir kandil alevi gibi sönüverir. Şunu unutmayınız ki, istediğiniz kadar hızlı düşünün, yukarıdan hava kesilince yapılacak iş kalmaz.

Çok soğuk bir kış günüydü. Hatırımda iyi kaldıysa 1919'da idi. Newyork rıhtımında denizin dibine beton döktürecek olan bir müteahhitle o iş üzerinde kontratlaştık. İşbaşına gelince kılavuz – kılavuzu o tedarik ediyordu– beni bir kenara çekerek kullanacağım miğfere son derecede dikkat etmemi gizlice söyledi.

Anlaşılan bir gün önce Larson adında bir dalgıç işe başlamıştı. Adamcağız dipteyken miğferin vidaları çözülmüş. Yukarıdan pompalanan hava miğ-

feri adamın başından uçurmuş. Denizin dibinde pek vahim bir hadisenin cereyan etmiş olduğunu, kılavuz su yüzünde kaynayakoyan ve gümbürdeyen mutaddan büyük hava habbelerinden ve bir de hava makinesinin birdenbire boşa işliyormuş gibi kolaylıkla çevrilmekte olmasından kestirmiş. Larson'un aceleyle yüze çekilmesi emrini vermiş. Halbuki adamı yukarıya almak pek kolay olmamış. Çünkü dip birbirinin üzerine yığılmış direk, taban tahtası gibi keresteyle doluymuş. Dalgıç boyuna onlara takılakoyuyormuş. Nihayet adamı yüze çıkarabilmişler. Fakat dalgıç kendinden geçmiş bulunuyormuş. Akciğerleri suyla doluymuş. Onu otomobile atarak hemen hastaneye götürmüşler. Adamı kendine getirmek için epeyce uğraşmışlar.

Siz de tahmin edersiniz ki, bu malumat benim için hoş bir başlangıç olmadı. Miğferi olağanüstü bir dikkat ve nezaketle ele alıp kullanmaya koyuldum. Doğrusunu söylemek lazımsa o cenabet miğferi o günlerde kullanılagelenlerden pek farklı bulmadım. Larson'a kavuştum. Ne ben, ne de o miğferin neden o oyunu oynamış olduğuna bir türlü akıl erdiremedik. Muhakkak olan bir şey varsa, Larson hayatını kılavuzun tetikte bulunmuş olmasına borçluydu.

Kılavuzun dikkatli olması Abe adında bir arkadaş dalgıcın hayatını kurtarmıştı. 915 senesinde iki üç takım dalgıçtan, yani sekiz kişilik üç postaydık ve her postamız nöbetle sekizer saat işliyorduk. Newyork'un Bruklin mevkiinden, Staten Adasına denizaltı bir su borusu döşüyorduk. İş, Staten Adasına vardığı zaman Abe'nin postası işbaşında kalmıştı. Artık pompa gemide değil, fakat karadaydı. Bir gün Abe kılavuz Sherry (Şeri) ile iki kişi çalışıyorlarmış. Sherry can ipini boğazına sarmış, hava pompasını işletiyor, Abe de aşağıda beton kasalarını yerlerine

yerleştiryormuş. Soğuk, Newyork'un kuzey kutbunu hatırlatan soğuklardanmış.

Ne var ki orası kıyıda olmasına rağmen, su hemen hemen kırk kulaç kağarmış. Abe o gün bir saatten beri su altında işlemekte bulunuyormuş. Sherry su yüzünde Abe'nin hava supapından çıkan hava boncuklarının yüzde hafif hafif kaynaşmasını seyrediyormuş.

Suyun yüzü birdenbire kuvvetli bir hava infilakıyla çalkalanmış. Aynı zamanda Sherry boğazındaki can ipinin  kere çekildiğini duymuş.

Sherry çıldırmış gibi dalgıcı dipten çekmeye koyulmuş. Onu dipten kaldırdığını anlamış. Fakat amma da ağır olarak geliyormuş. Bundan dalgıcın kerestelere takıldığını, fakat can ipinin sarsıntılarından dalgıcın kendini tutan keresteden kurtarmaya uğraştığını anlamış.

Ne var ki, dalgıcı yüze çıkarmak işi geciktiğinden ölüm-kalım değerinde olan saniyeler kaybediliyormuş. Sherry dalgıcı çekmeye, hem de olanca sesiyle imdat ve yardımcı çağırmaya devam etmiş. Ne var ki, buz kesici ayazla sprlen rıhtımda in cin top atıyormuş. Sherry zincir kemiğini kırarcasına dalgıcı yüze getirecek olan halata asılıyormuş. Abe her an daha da ağırlaşıyormuş.

Bu halde kılavuz, artık Abe'nin kendinden geçmiş olduğunu anlamış. Hava dondurucu olmasına rağmen, Sherry, buram buram terliyormuş. Çünkü artık l bir naşı yüze çekmekte olduğunu sanıyormuş.

Sherry'ye bir asır kadar uzun gelen bu zamandan sonra, nihayet Abe'nin miğferinin su yüzünde tmseklendiğini görmüş, Sherry halatı, can ipini ve hava borusunu rıhtımın bir babasına bağlayarak acele dalgıç merdiveninden inmiş. Abe'yi yarı beline

kadar buz gibi sudan yukarıya çekmiş. Abe'nin göğsüne bağlı olan kurşun ağırlıkları çarçabuk kesmiş ve titreyen ellerle miğferi koparıp çıkartmış. Sonra dalgıcı merdivene bağlayarak, tabana kuvvet ıssız sokaklara dalmış. Abe'nin ağırlığı tam kaza olduğu zaman, yerine takmakta olduğu koca tahta çerçevenin dalgıca takılı kalmış olmasından ileri geliyormuş. Sherry sokakta iki kişiye rastlamış. Onların yardımıyla Abe'yi çerçeveden kurtararak yukarıya çekebilmiş.

Abe'nin dipte başına gelenleri anlatabilecek kadar kendine gelebilmesi için günler geçmiş. Abe bana vakayı şöyle anlatmıştı:

"Aşağıda çalışıyordum. Nasıl oldu bilmem – herhalde bir şeye çarpmışımdır– birdenbire miğferin kulaklı vidalarının biri çözüldü. Hem de tam hava borusunun yanındakiydi. Bittabi içime giren suyu hava bastıramadı. Elbisenin içindeki hava da su taziyiyle dışarıya gümbürdedi. Bunlar olup biterken ben takılmış olduğum çerçeveden kurtulmaya çalışıp duruyordum. Fakat ne gezer! Bir tarafımı kurtarıırken çerçeve öteki tarafımı kavıyordu. Sonra bilmem ne oldu, kapkara bir hiçlik! Ötesini hatırlamıyorum."

Abe akciğerlerinin içine enikonu deniz suyu almıştı. Bundan ve bir de suyun donmak derecesine pek yakın sayılabilecek kadar çivi kesici olmasından dolayı Abe pek ağır surette zatürreeye müptela oldu.

Ne var ki, kösele gibi dayanıklı bir adamdı, bu sebepten zatürreeyi atlattı. Kılavuzu Sherry'ye gelince, o zavallı zincir kemiğini eski ve dinç haline getirmek için hastanelerde uzun boylu uzandı.

Dalgıçların arasına yaptıkları bir hokkabazlık ve cambazlık miğfersiz dalmaktır. Bu hokkabazlığı ben hiç denemedim. Çünkü denemesini istemem, işin sağlama bağlanması için, dalgıç yüze gelir gelmez can ipinin bir yere bağlanması lazımdır.

Birçok yıl önce bir başka dalgıçla beraber bir dalgakıran yapmakla meşguldük. Arkadaşım şöyle bir hava almak için yukarıya çıkmış, dalgıç merdivenine oturarak miğferini çıkarmıştı. O sırada herhalde rüya ve malihülyalara dalgındı.

Tam o sırada iş kontrolörü çıkıvermesin mi? Görünmesiyle beraber, "Hey dalgıç arkadaş! Senden istediğim ölçüleri aldın mı?" diye haykırması bir oldu. Dalgıç şaşırdı, "Ölçüleri şimdi alacağım" diye cevaplayarak ve miğferinin tepesinde olmadığını unutarak, havuz kenarında ürkütülen kurbağa gibi lüpedek atlayakoymasını mı? Derinlik –şaka değil– yirmi beş kulaçtı. Adamcağız dibe bir ton ağırlığında kurşun iskandil imiş gibi cavladı gitti.

Bu iş o kadar çabuk oldu ki, onu durdurmaya çalışmak şöyle dursun, hiç kimsenin aklını başına toplayacak zamanı kalmadı. Bereket ki, kılavuzla üç yardımcısı bütün güç ve kuvvetleriyle halata yapışarak, deliye deli hırkası geçiriyorlarmış gibi herifi gelberi ettiler. Bütün bunlara rağmen, herif yukarıya çekildiği zaman hiç de iyi denebilecek durumda değildi. Neyse bir iki saat içinde herifin aklını başına getirebildik. Bittabi bu vakadan sonra herif ölünceye kadar böyle bir hokkabazlığı tekrar etmemiştir. Pes, bir kere yeter, değil mi ya?

Bir tehlike de şudur: Çok soğuk havada hava borusu deliklerinden çıkan hava –o deliklerden her zaman girmeye çalışan– suyu dondurarak egzos borusunun deliklerini sıkı fıkı tıkar. Dalgıç böyle bir hadisenin vuku bulmuş olduğunu şu iki sebep dola-

yısıyla hemen kestirir (yani kestirici kafası varsa). İşte o zaman elini kaldırarak egzoz borusuna dışarıdan avucuyla vurur. Kendi elinin her vuruşu dalgıcın kafasında bir bomba gibi patlar, fakat adamcağız bunu yaparak canını kurtarmış olur.

Egzoz borusunun deliklerinin buzla tıkaandığını dalgıç ikinci bir işaretle de anlar. Bittabi dışarı çıkacak hava deliklerinin tıkanmasıyla beraber, yukarıdan pompayla verilen hava dışarıya fırlatılamaz. O hava, elbiseyi balon gibi şişirir ve dalgıç da bir sukabağı imiş gibi yüze gelir. Sukabağı dedik –fakat hiç de değil– yüze gelen dalgıç ön ve arkalarını germiş olan bir sukabağı gibi deniz yüzüne çıkakor.

Bir dalgıç böyle kolaycana çıkabilirse haydi neyse. Ya bir geminin içindeyse. O zaman yüze çıkmaz, tepesi boyuna gemi tavanına gümler durur. Farz edin ki batmış bir geminin içinde değildir de, bundan önce anlattığım gibi ya odun parçaları, veya başka manialar dolayısıyla dipte kalmak zorundadır. O zaman yapılacak iş, mezar kazıcısına herifin ne boyda olduğunu bildirmek kalır ki, mezar kazıcısı dalgıcın uzunluğuna göre bir çukur kazsın.

Havanın elbiseler içinde kalıp elbiseyi şişirmesinin bir neticesi daha vardır ki, feci olduğu kadar tuhaftır. Dalgıcın en ağır yeri maden miğfer, dolayısıyla başıdır. Adamın elbisesi tulum gibi şişince, herif bittabi tepe taklak döner. İşte o zaman ellerini kullanamaz, ayaklarıyla ise ancak –nafile yere– deniz yüzüne doğru tekme ve çifteler atabilir. Bunun gecikmeyen sonu ölümdür.

1916 senesinin Şubatında idi. Hava; açıkta ve denizde olınlara adamakıllı çivi kestiriyordu. O günlerde tanıdığım bir arkadaş –adı Maurice Grammon

idi- denize daldı. Bir denizaltı tüneline iş görecekti. Tünele daldı, tünelin içinde yüz adım yürüdü. Oraya kadar iş kolaydı. Tünel düzdü, fakat işte bu mesafe sona erince, tünel birdenbire bir yana dönüyor ve dirsek yapıyordu.

Bittabi arkadaşımız yapayalnız değil, fakat o cenabet yerde birçok can ipi, halatı ve hava borusuyla yürüyecekti. Neyse bu sürüklenme işini fena, kötü becerebildi. Dirsek ağzını tıkaması gerekiyor.

Dizüstü düşerek hemen işe köyuldu. Vay sen misin bana aldırmadan iş yapayım diyen? Hava süpürünün -veyahut egzozunun- delikleri donup tıkanıverdi. Maurice birdenbire elbisesinin peynir tulu mu gibi şiştiğinin farkına vardı. "Farkına vardı" demek de laf mı? Güm diye şişekoyduğunu duydu. Ve duymasıyla beraber kendisini tepe taklak vaziyette tünelin tavanında buldu. Can ipine olanca kuvvetiyle asıldıysa da, dirseğe asılan ip sanki kazığa bağlanmışmış gibi, işareti yukarı geçirmiyor da geçirmiyordu. Biraz sonra akciğerleri patlamak vaziyetine gelmişti.

Yapılan biricik iş vardı. Yürüye yürüye ve dirseği dönerek tünelden çıkmak. Fakat tepe taklak olduğuna göre tünelin tavanında yürümesi gerekiyordu. Tabanda elleriyle ve tavanda ayaklarıyla ilerlemeye gayret etti. Fakat güçbela ilerlediği her adımlık mesafede can ipi, hava borusu ve emniyet halatının bir o kadarı gövdesine takılıyordu.

Bütün ümidi, bu kadar hat mı ip mi, boru mu veyahut hortum mu? İşte onların yere takılmaması idi. Her adım ilerledikçe, yükü de arttıkça arttı.

Yukarıda kılavuzlar da bir şeyin ters gitmekte olduğunu anladı. Çünkü can ipi canlı bir mahluka değil, fakat gık demeyen bir kazığa bağlanmış gibiy-

di. Bundan başka hava pompasını çevirenler – pompayı istedikleri kadar çevirsinler,– havanın bir türlü gitmek istemediğini ve lök gibi yerinde durduğunu anlıyorlardı.

Her ne ise, yukarıdakiler' halat, hortum, can ipi, ve borunun boşunun alabildiklerini alıyorlar, alabildiklerini Tanrı inayeti sayıyorlardı. Ta neden sonra artık bu uzun nesneleri cimri elinden para koparırcasına değil, fakat diledikleri kadarını yukarıya çekmeye koyuldular. Bu çekiş de uzun sürmedi, Maurice'in kendisi yallah diye takımıyla yüze geldi. Takımıyla dediğim, mecaz hicaz değildir. Yani ne kadar hortum, halat malat varsa hepsini de gövdesinin etrafında dolamış olarak geldi. Geldi fakat diriden ziyade ölü gibiydi.

Abe'nin akciğerleri su ile dolmuştu. Bu ve bir de uzun müddet dondurucu sular içinde kalmış olduğundan Abe ağır bir zatürreeye yakalandı.

Fakat kayış gibi bir adamdı. Aradan çok geçmeden kurtulabildi. Kılavuzu Sherry de onu çekebilmek için öylesine gayret etmişti ki, sırtı incinmişti. O da hastaneye kaldırılmıştı.

Dalgıçlara hava, el pompasıyla gazla işleyen ve istikle işleyen pompalarla verilir. Bunların mahzurlarını anlatayım:

El pompalarının ihtiyat hava deposu yoktur. Pompa bozuldu muydu, dalgıç, kendi elbisesinin içindeki hava ile iktifa (yetinmek) zorunda kalır. Yani yarım dakikada kurtulamazsa ölür.

Gazla işleyen pompalar küçük teknelere konulur. Öyle teknelerde ise büyük bir ihtiyat hava deposu koyacak yer yoktur. İhtiyat hava deposu ancak yarım metre mikabındadır. Dalgıç kurtarıncaya kadar veya gaz motoru bozulmuşsa motor onarılınca kadar bu hava ile iktifa etmek zorundadır. Eğer

dalgıç derin sulara veya batmış bir geminin içinde çalışıyorsa ihtiyat havanın bu kadarı hiç işe yaramaz.

İstim tulumlarına gelelim; bunlara şerrin ehveni denmeli. Çünkü ihtiyat hava depoları büyüktür. Makinenin verdiği hava kolay kolay ayarlanamaz. Bunun neticesinde ihtiyat hava deposuna fazla hava gider ve çok kere hava tazyiki, "güm!" diye ihtiyat hava deposunu patlatır. "O zaman dipteki dalgıç ne olur?" diyeceksiniz değil mi? Ne olacak? Kısmeti yoksa rahmanın rahmetine kavuşur. Belki bir gün fen zavallı dalgıçların canlarını yüzde yüz koruyacak bir alet keşfeder. O hayırlı güne kadar dalgıcın canı bir kıla bağlı kalmakta devam edecektir.

Hava arızaları –soğuk havada– hava borusunun içindeki nemin donmasıyla boruyu tıkamasından da olur. Bu buz pek kolay patlatılabilir. Yukarıdan çok miktarda hava verilir. Hava tazyiki buzu kırar. Fakat bu işler olurken dalgıcın vaziyeti cidden hem ağlanacak, hem de gülünecek haldedir. Borunun içindeki hava donunca, dalgıç ilk önce havasız kalır. Sonra buzlar kırılınca öylesine bol havaya nail olur ki, elbisesi balon gibi şişer, adam dipte bazen ayaküstü, bazen tepe takla vaziyete gelerek tıp tıp hoplar.

Bu hal, dalgıç bir geminin içinde işlerken vaki olursa dalgıcın hali pek yaman olur.

1916 senesinde idi. Böyle bir kaza benim de başıma geldi. Amerika'nın o mağrur Detroit kruvazörü, filoda müddetini ikmal ettikten sonra içi boşanıp bir duba haline kondu. Teknesi –yani duba– satıldı. Bu dubayla bina taşıyorlardı. Bu tekne bir müsademe neticesinde tam Delawar nehrinin ortasında

battı. Battığı yer yirmi kulaç kadar derinlikte idi. Dubanın güvertesinden su yüzüne on yedi-on sekiz kulaç su vardı.

Bu geminin güvertesine 3 büyük hava deposunu tellerle bağlayacaktık. Sonra teknenin nerede deliği varsa onları sıkı fıkı tıkayacaktık. Yukarıdan bu işe tahsis edilen pompalar işleyince hava depoları dolacak ve tekneyi yüzdürecekti.

Bu işte tam on iki dalgıç işliyorduk. Havamızı azametli bir hava deposundan alıyorduk. Bu depoya on on beş pompa birden hava sıkıyordu. Depodan çıkan on iki boru, on iki dalgıca hava veriyordu. Bu boruların hava deposuna raptedildiği on iki noktada on iki nöbetçi vardı. Biz hava hakkındaki isteklerimizi kılavuzlarımıza bildiriyorduk (Her dalgıcın ayrı kılavuzu vardı). Kılavuzlarımız da istediklerimizi nöbetçilerimize ciro ediyorlardı. Onlar da istenilen havaya göre hava miktarını kısıyor yahut çoğaltıyorlardı. Ne var ki bir haber adamdan adama geçerse, haber bir uçtan öteki uca gidinceye kadar pek fena değişiyordu. Mesela; biz dalgıçlar, "bayram haftası" diyorduk, fakat bu derdimiz ağızdan ağza seyahat edip de nöbetçiye varınca, "mangal tahtası" oluyordu. Sonra şu da vardı ki, bir numaralı dalgıcın istediği dört numaralı nöbetçiye gidiyordu. Dört numaralı nöbetçi havayı kıstırmıyordu. Aşağıdaki dört numaralı dalgıcı az kaldı boğakoyuyordu. Ondan sonra da "Kim dedi?" "Kim sana söyledi?" "Ben mi dedim?" gibi çekişmeler.

Bu çekişmeler pek de nazik olmayan tarzda devam ederken, dipteki dalgıçların ne hale geldiklerini artık okuyucularım düşünsün. Nihayet şu da var ki, dalgıç yukarıya çıkınca sanki kabahati o işlemişmiş gibi azar ve papara yiyordu.

Bu işte başıma gelenin ne olduğunu layıkıyla

anlamanız için dipte ne iş gördüğümü anlatmam gerektir.

Bu Detroit kruvazörünün teknesinin üst üste iki güvertesi vardı. Ben güvertenin birine daracık bir merdivenden iniyordum. Oradan ancak yanlamasına iniyordum. Merdiveni inince dönüyordum. Gemi marangozunun odasına giriyordum. Orası berbat bir halde idi. Tavanda her boy ve şekilde kereste parçaları yüzüyor, yerde ise hep kancalı, tutamaklı demir ıvır zıvırı yığılıydı. İki güvertenin arasını ölçüyordum. Sonra yüze çıkıp iki güverte arasına konacak direklerin boylarını ve şekillerini bildiriyordum. Direkler hazırlanınca, direklerin suya batması için onlara demirler bağlıyordum.

Direkleri, hava borusunu, can ipini o dar merdivenden geçirmek mesele idi.

Bittabi can ipi o kadar dolambaçlı yerlerden geçtikten sonra, ben aşağıdan koparırcasına çekerek işaret versem de işaret yukarıya seyahat etmiyordu.

İşte, geminin bu üç buçuk karış boyundaki marangozhanesinde günlerce çalıştım. Ak ile karayı seçmek buna derlerdi. Ne var ki karası vardı fakat akı yoktu. Çünkü ışık da o mağaramsı yere varınca ya kadar dört beş kere dümen kırması lazımdı.

Üzerlerine demir bağladığım direk ve payandaları aşağıya nasıl taşıyordum. Merdiven başına gelince onları merdivenden aşağıya dah ediyordum. Sonra aşağıya inmek için lazım olan hava borusunu ve can ipini yukarıdan çekiyor ve onları sol koluma kangal kangal sarıyordum. Bu iş oldu muydu merdivenden indikçe aldığım mesafeye göre hava borusu ve can ipi salıveriyordum. Aşağıya varınca direkleri daha öteye atıyordum. Su içinde bir şey atmak havada atmaya benzemez. Direğin ucuna bağladığım

ağırlık dolayısıyla direkler ekseriya dik duruyor ve anaforla sağa sola sallanıyordu. Yukarı çıkarken, ben hava borusunun boşunu kılavuz yukarıdan çekip alıyordu. Alimallah o soğuk havada miğferin içinde terlerin alnımdan şakır şakır aktığını, ve tuzlarıyla gözlerimi yaktıklarını bilirim.

Günlerin birinde koca bir direği sırtlayıp ta marangozhanenin dibine taşdım. Her işim yolunda gidiyordu. Fakat birdenbire durumum ne kadar kötü olabilirse o kadar kötü oldu.

Hava birdenbire bıçak gibi kesildi. Dalgıç elbisesi gövdeme Amerikan yakısı gibi yapıştı. Soluk almak için ağzımı alabildiğime açıyordum. Dilim dışarıya fırladı ve miğferin içinden önümdeki camı yalıyordu.

Yukarıya dalgıca işaret verebilmek için dolambaçlı geçitlerden geçmem, dar bir merdiveni çıkmam lazım geliyor. Canım bir kıl üzerinde asılı olduğunu çaktım.

Hemen kapıya saldırdım. Fakat bütün ağırlık kurşunlarının takıntısı ve tam dalgıç elbisesi ile, insan pireymiş gibi sıçrayamaz a. Merdivene varıp da onu tırmanırken zaaf dolayısıyla tir tir titriyordum. Merdiven başına gelince son kuvvetimi toplayarak can ipine asıldım. Bu efor benim için yüzelli kiloluk bir yük kaldırmak kadar ağır oldu. Zaten ötesini bilemedim.

Marangoz odasından boruları ve can ipini hiçbir yere takmadan geçişim bir marifet değil, tesadüf eseri bir mucize idi. O yerden diri olarak çıkabilmek ihtimali yüzde bir bile değildi.

Şimdi bu kazanın nasıl olduğunu anlatayım:

Benden sonra dalan ve güvertede iş gören bir dalgıç yukarıya; "Hava gelmiyor!" diye işaret vermiş. Kılavuz aldığı işareti makinedeki nöbetçiye ciro

etmiş. Nöbetçi valfı açmış. Aşağıdan "Hava dedik-se, bu kadar demedik" diye işaret vermiş.

Nöbetçi hava valfını kapamış, fakat yanlışlıkla bana gelen havayı kapamış. Öteki hava bolluğundan yüze yüzmüş, küfür edebilmek için miğferini çıkartmış ve nöbetçiyle ağız dalaşmasına koyulmuş. O sırada herkes iki tarafından birbirine etmekte olduğu iltifatlara göz kulak olmuş. Onlar göz kulak olurken bittabi ben de aşağıda ölümle pençeleşiyordum. Yukarıya çıkıp da kendime geldikten sonra ben de bittabi topuna birden baklayı ağzımdan çıkarttım.

İşte bu kazadan sonra, dalgıçları numaralamak usulünü terk ettik. Herkesin hava valfine adını ve saat kaçta dalmış olduğunu kaydettik. Bu yeni usul pek müessir oldu dersem yalan söylemiş olurum. Ha numarayla, ha adımızla anılalım, yine kazalar oldu.

Çoğu insanlar, sıcak havada deniz dibinin serin, soğuk havada da ılık olduğunu sanırlar. Dalgıcın serinliği veya sıcaklığı yukardan aldığı hava tarafından tayin edilir. Gelen hava sıcaksa dalgıç da sıcaklık duyar, soğuksa üşür. Pes, o kadar!

Havanın sıcaklığı ve soğukluğu hiç akla gelmez kazalara sebebiyet verir. Misal olarak bir tanesini buraya kaydedeyim:

1925 yazı idi. Güneş âdeta insanı yakıyordu. Öyleki insan elini sallasa yüzünden ve gövdesinden terler akıyordu. Miller adındaki bir dalgıç arkadaşım Pensilvanya'da yine Delaware nehrinde çalışıyordu. Sinclair Yağ Şirketine ait bir rıhtımı yapıyordu. Yirmi yedi kulaç derinlikte çalışıyordu.

Denize dalalı henüz yarım saat geçmişti ki, birdenbire başına ağır bir varyoz yemiş gibi bayılıverdi. Yukarıya işaret verecek vakit bile bulamamıştı. Kılavuzun ise aşağıda olup bitenden haberi yoktu. Balığı seyrek denizde mercanların voltaya vurmasını bekliyormuş gibi can ipini tutuyor ve sigara tellendiriyordu!

Ne var ki dipte işleyen bir adam gövdesini oynatır sağa sola gider. Bu hareketler vakıa bir işaret kadar sert olmaz fakat ne de olsa can ipini sarsar durur.

Kılavuz aradan yarım saat geçmiş olduğu halde can ipinin oynamamış olduğunu görünce, aşağıya: "Ne âlemdesin?" diye bir soru salar. Ne var ki zavalı Miller artık bu âlemde değildir. Ölü ve şişmiş bir kurbağa gibi aşağıda yavaş yavaş sallanmaktadır. İşte o zaman kılavuz saniye kaçırmadan, avuçlarına tükürür ve halata yapışır. Acelesinden nehrin yüzünü allak bullak eder.

Kıyıya çekilip de miğferi çıkarılınca Miller ölüden ziyade diriymiş. Hastaneye götürülünce dalgıcın başının ve ötesinin berisinin üzerine buz koymuşlar.

Şimdi kazanın ne sebepten vaki olduğunu anlatayım:

Hava pompası madendendir ve güneşte bırakılırsa, üzerine el değdirilmeyecek kadar ısınır. O gün de pompayı mahsustan yapmışlarmış gibi, nehirden otuz metre içeriye kurmuşlar. Pompadan çıkan kaynar hava yetmiyormuş gibi, otuz metrelik boyunca, güneş altında ısınan hava borusu da zaten yakıcı havayı bir kat daha ısıtmış. Ertesi günü aynı elbise, ve aynı tulumbayla yapılan bir denemede, miğferin içinde yetmiş derece santigrat sıcaklık hasıl olduğunu tespit etmişler.

Ağır Sular

Fen adamları tarafından "ağır suyun" keşfi fen sahasında büyük bir gelişme oldu. Fakat biz dalgıçlar, o musibetin fennen keşfinden önce onun ne halt olduğunu birçoklarımızın canı bahasına öğrenmiştik. "Ağır su", tahammül edilmez tazyik veyahut tahammül edilmez emicilik ve soruculuktur. Ağır suyla ya ezilecek hale gelirsiniz, veyahut deniz sanki koca bir kuru boynuz kupasıymış gibi her tarafınızdan sökücü bir kuvvetle emilirsiniz.

Arkadaşlarımdan Danese adlı birisi vardı. Pontchartrain gölünün dibinden geçen bir borunun ne halde olduğunu tetkik edecekti. Zavallı Danese altmış dört yaşındaydı. Çarçabuk olup bitecek bu iş için Danese bütün dalgıç elbisesini giymeyi zaid (gereksiz) buldu. Başına yalnız miğferi takmayı kâfi gördü ve öylece daldı.

Yalnız miğferle dalmak çok tehlikeli bir iştir. Miğfer başa geçirilir ve vidaların deliklerine iple geçirilerek dalgıcın koltuk altına bağlanılır. Bu çeşit dalışın tehlikesi şudur ki eğer başınızı hafifçe öne eğerseniz deniz suyu ağzınızı burnunuzu örter. Çünkü malum ya suyun tazyiki dolayısıyla su miğferin altından, tepesine kadar olan mesafenin hemen hemen üçte birini doldurur. Bu çeşit miğferle ayağınızı bir yere çarpar da sendelerseniz haliniz fenadır. Sonra miğfer bir yana da eğilebilir. Bu da berbat bir iştir.

Göl küçüktü, fakat Danese'nin daldığı tarafta, suyun sathı, gölün karşı tarafındaki su sathından bir metre kadar daha yüksekti. Çünkü karşı taraftaki geniş kanaldan göle gür bir su geliyordu. Danese bunun farkında değildi.

Danese, hava pompasını taşıyan küçük sandaldan atlayıp da dibe varınca rıhtımın bir girintisi ve-

yahut kovuğuna itilip oraya tıkıldı. İŖte o zaman başına gelenin ne olduğunu kestirdi, çünkü ağır suyun ne olduğunu biliyordu. Başındaki miğfer müstesna bütün gövdesi çıplaktı. Kendisinin bastırıldığı kovuksa girintili çıkıntılı, keskin beton ve taŖ parçalarından ibaretti. O kovuktan çıkmak için bütün gücü kuvvetiyle uğraŖtı, fakat ne ettiyse oradan kurtulamıyordu.

Onu ezercesine rıhtıma basan su (gövdesinin tazyike maruz kalan sathı nazarı itibara alınacak olursa) bir ton ağırlığında idi. Yine tekrar ediyorum. Unutmayınız ki Danese dalgıç formasını giymiŖ değildi. Tepesinde yalnız miğferi vardı. O tıklımış bulunduğu delikten çıkmak için uğraŖırken başını eğmemek ve oklava yutmuşmuş gibi dik tutmak zorunda idi.

Danese yukarıya çekilmesi için yukarıya işaret de vermemiŖti. Çünkü yukarıdakiler, aŖađıda onun ne durumda olduğunu bilmedikleri için onu kurtaracağız, diye olanca kuvvetleriyle onu çekmeye çalışırlar. Bu sefer onu ya tepetakla getirirler veyahut onu ufki vaziyete sokarlardı.

Teknedekiler dalgıcın durumunu elbet anlamışlardı. Ailesi –karısı ve üç çocuğu– ağlaya ağlaya göl kenarına gelmişlerdi. Dakikalar geçtikçe yukarıda âdeta bir kalabalık toplanıyordu. Danese'nin üzerinde dalgıç elbisesi olsaydı, ne bu kadar üŖür, ne de derisi yüzölürdü.

Yukarıda her tarafa telefon ediliyor ve imdatçı dalgıçlar aranıp çağrılıyordu. Âkıbet tam takım elbiseleriyle üç dalgıç yetişti. Bunların biri altmış yaşında Fritz, ikisi de delikanlıydılar.

Fritz imdat işine ilk olarak kendisinin başlama-sında ısrar ediyordu. Çünkü yirmi iki sene önce Danese'nin hayatını kurtarmış olduğunu hatırlıyordu.

Ne var ki Fritz dibe değer değmez Danese'yi ezmekte olan tazyike yakalandı. Yukarıdaki kılavuzlar, dipteki su durumunu bildiklerinden, onu çarçabuk yukarıya çektiler. Ondan sonra dalan iki dalgıca da aynı hal vaki oldu.

Bu üç dalgıcın tavsiyeleri üzerine, gölün karşıki kıyısındaki kanalın ağzına otuz metre uzunluğunda bir şatin batırılmasına karar verildi.

Kanalın suyu alçak olan yerine bu gemi batırılsa kanalın oradaki suyunun yükseleceği sanılıyordu. İşte bu kanaatle acele işe girişildi.

Fakat gemiyi batırmak uzun ve güç bir işti. Etraftan –bazısı seyre bazısı yardıma– gelenler, kum torbaları doldurup kayığa taşıyorlardı. Kayık doldurulup da batırılınca kadar kıymetli saatler geçti. Fakat kayığın batırılması ile de iş bitmedi. Çünkü gölün sathı pek yükselmedi. Batan gemi ile kıyı arasına daha başka kum torbaları atıldı. İşler tam tıkırında iken korkunç bir rüzgâr esmeye başladı. O güne kadar bir gölde görülmemiş yükseklikte dalga, gölü allak bullak etti. Sanki fırtına imdat tertibatıyla alay ediyordu. Dalgalar halkın sırtta kıyıya getirdiği kum torbalarını süpürüp götürdü.

İyi ki bu hallerden dipdeki dalgıcın haberi yoktu. Uzun zaman tazyike maruz kalmış olmaklık dolaısıyla adam kendini kaybetmişti.

Artık iş, ağır sızıyı duyacak halden geçmişti. Dalgıçları tehdit eden bir tehlike de denizin dibinde uyumaktır. Bu çeşit uyku donmak üzere olanların uykusu kadar korkunçtur. Çünkü öyle uykulardan uyanış yoktur. Lakin Danese için uyku büsbütün tehlikeli idi. Başını biraz eğse ağzını su kaplayacaktı.

Yukarıda ise, artık gölün sathını kaldırmak planından vazgeçilerek, dalgıcı kurtarmak için başka

bir çare aranmaya başlandı, gölün yüksekte olan sathını tulumbalarla su çekilerek alçaltma teşebbüsüne girişildi. Ne var ki tulumbalar amma da az su çıkarıyorlardı. Yirmi dört saat oluyordu ki Danese su altında kalmıştı. Ne var ki sekiz saat makinelerle el tulumbalarıyla su çekildikten sonra gölün sathı biraz alçaltıldı. O zaman imdatçı dalgıçlardan ihtiyarı John* yine dibe daldı. Ne var ki Danese'yi kurtaramadı. Çünkü su bir sürü kereste parçalarını Danese'nin üzerine bastırmıştı. Bunların su altında testere ile kesildikten sonra parçalarının iple yukarıya çekilmesi lazımdı. Üç dalgıç da daldılar. Bu işi görünceye kadar on saat daha geçti. Danese'nin hayatı artık bir saç teline bağlı idi. Her an ölebilirdi. Otuz küsur saat başında yalnız miğfer, çıplak olarak su ve tazyik altında kalmıştı. O da dimdik durmak şartıyla.

Nihayet iki gün sonra Danese ve üç imdatçı dalgıçlar birdenbire yüze geldiler. Gölün kıyılarına toplanmış olan kalabalığın alkışı gölü âdeta sarstı. Lakin Danese eski mayadandı. Herkes miğfer altından bitkin ve baygın bir adamın çıkacağını beklerken, Danese üzerinden tazyik kalkınca gövdesinin bütün hareketlerine hâkim olabiliyordu. Yüze gelir gelmez hiç kimsenin yardımına ihtiyaç göstermeden, kayığı küpeştesinden iki eli ile kavradı, kayığın içine atladı. Kayık kıyıya çekilince Danese karaya sıçradı. O zaman bir alkış tufanı daha koptu.

Ne de olsa dipte soğuktan iki gün çivi kesmiş – evet istediği kadar su içmişti– fakat ağzına bir lokma bile koymamıştı. Ne var ki iyi bir yemek ve birkaç saatlik uykudan sonra, Danese'de geçirdiği işkenceden en küçük bir eser olsun kalmamıştı.

(*) Bu dalgıcın adının Fritz olması gerekir.

Bu ağır su meselesi dalgıçlar için ekseriya ölümle sona eren büyük bir ıstıraptır.

İşte bu sebepten Newyork'tan dalgıç Billy Hore çağrıldı. Çok tecrübeli bir dalgıç idi. Ne var ki bu işi yapmış olduğu son tecrübesi olacaktı. Billy elbisesini giydikten sonra daldı ve tahta şilteye giden ipe tutunarak denizledi. Vay sen misin oracığa denizleyen. Maksudı hilal şeklindeki açıklığa kum torbaları yığmaktı. Fakat deliği kum torbalarıyla tıkamaya lüzum kalmadı. Çünkü deliğe yanaşır yanaşmaz akıntı onu kavrayınca gövdesini deliğe tıkaç itti. Billy sıkı sıkı tıkalı kaldığını görünce hemen yukarıya bir imdat işaretini saldı ve imdat gelmesini beklemeye koyuldu. Çünkü kendi kendisini kurtarmaya çalışması abes olacaktı.

Yukarıdan imdat işaretini alanlar hemen, dalgıcı yüze çekmeye koyuldu. Çünkü kendi kuvvetleriyle ipe sarıldılar. İp sanki kazık bağıyla dibe bağlanmıştı. Ama ne kadar asılsalar gelmiyor da gelmiyordu. İş bu kadarla bitmiyordu. Eğer ip gelse idi Billy de bütününe değil, fakat gövdesinin ancak bir kısmını yukarıya getirmiş olacaktı. Billy yukarıya, kendisini çekmek işini hemen durdurmalarını işaretledi.

İşte o zaman sağdan soldan yardımcı dalgıçlar istendi. Havadis, bütün Amerika'ya yayıldı. Her taraftan kaza yerine su işleri memurları, mühendisler, gazete raportörleri üşüştü. On binlerce kişilik kalabalık toplandı.

Herkes bir çare düşünüyor ve tatbikini istiyordu. Her baştan ayrı bir ses çıkıyordu. Teklif edilen çarelerin birçoğu denendi, fakat hiçbirisi kâr etmedi.

Yardıma dalan dalgıçlar, Billy'nin iki bacağının deliğe kısılmış olduğunu, ne kadar uğraşırlarsa onları tıkalı bulundukları yerden çıkaramadıklarını, miğ-

ferlerini Billy'nin miğferine dayayarak onunla konuşabildiklerini bildirdiler.

Son çare olarak kalın halatlardan halkalar örüldü. Bu halkalar Billy'nin koltuk altlarından geçirildi, beline sarıldı, bacaklarının arasından omuzlarına bağlandı. Halatların yukarıki uçları üç çift ata bağlandı. Atlar kamçlandı.

Beygirler asılıp ileri gerindiler. Ne var ki atların asılmasıyla beraber Billy bu işin hemen durdurulmasını istedi. Az kalsın atlar adamın yarısını yukarıya çekiyorlardı.

İmdatçı dalgıçlar yine dalıp miğferlerini Billy'ninkine dayayarak ona bağırdıkları zaman ondan işitilir işitilmez olacak kadar zayıf bir cevap aldılar. Zavallı Billy bitmek üzere idi.

İşin bu noktasında bir gazete raportörü ileri atılarak kendisinin dalıp aşağıdaki durumu tetkik edeceğini söyledi. Ona,

"Haydi bir de sen dene," dendi.

Raportör, "Nevyork Dünyası" gazetesinin mensuplarından idi. Adı John Rice idi. Yukarıda çok yardımı dokunmuştu. Her kurtarma teşebbüsüne elle kolla iştirak etmişti.

Resmi kurtarıcılar ve imdatçılar her çareye başvurmuş, artık başka bir çare düşünecek halleri kalmamış olduğu için onun teklifini kabul ettiler. John dalgıç elbiselerini giyince daldı. Ne var ki, dipte çok durmadı, hemen yukarıya döndü ve miğferini Billy'nin miğferine dayayarak onunla konuşmaya uğraştığını fakat Billy'nin ancak pek güç işitilir ve anlaşılmaz mırıltılar ve fısıltılarla cevap verdiğini bildirdi.

Adam denizde kalalı bir gün bir gece olmuştu. Artık ikinci geceye giriliyordu. Raportörün dalması

her tarafta alkışlandı. Rice denizden çıkınca kalabalığın arasından sıvışıp odasına çekildi. Orada başını iki avcunun arasına alarak Billy'yi kurtarmak için ne yapılacağını düşünmeye koyuldu.

O borulardan şehre su gidiyordu. Eğer şehre giden boruların suları şehirdeki su kesip açma tertibatıyla kesilecek olursa, Billy'yi deliğe tıkayan su tazyiki azalacaktı. İşte Rice bunu düşündü. Ne olacaktı a canım? Jersey City birkaç saat için susuz kalacaktı, fakat adamı o ölüm ağzının dişleri arasından kurtarmak mümkün olacaktı. Sanki şehir birkaç saat susuzluğa dayanamaz mı idi?

John Rice birdenbire yerinden hopladı. Dışarıya fırladı ve bağıra çağıra mühendisleri başına topladı. Aralarında Billy deliğe kısılalıberi uyumamış olanlar vardı. Bir sürü fikirlere kulak vermişlerdi. Fakat Rice aklına gelmiş olan fikri anlatınca hepsi yerlerinden hopladılar, cinlerle ifritler tarafından kovalanıyorlarmış gibi harekete geçtiler.

Su işleri memurları muslukları valfları tıkamak emirleriyle, kurtulan bir arı kovanının arıları gibi vızır vızır sağa sola uçarayak koştular. Hakikaten de valflar kapanınca, Billy Hore'dan tazyik kalktı. Billy Hore çıktı. Fakat ölü olarak. Billy üç gün üç gece dipde kalmıştı. Belki de Rice'ın dalmış olduğu zaman o da çoktan ölmüş bulunuyordu.

Rice günün kahramanı oldu. Gazeteler onu göklere çıkardılar o da gazetecilikten vazgeçerek dalgıçlığa başladı. Başladı ve Rice dalgıçlığın zor hayatına dayanamadı. Cesaret itibariyle cesareti vardı. Fakat gövdesi dayanmıyordu. Birkaç sene sonra dalgıçlıktan istifa etti.

Dinamit

Dalgıçlar büyük miktarda dinamit kullanırlar. Dinamiti denizin dibinde kullanmak çok tehlikelidir. Dinamitten dolayı çok kaza ve ölümler olmuştur. Fakat dipde dinamit kullanmak o kadar tehlikelidir ki, kaza ve ölümlerin on misli daha fazla olmadığına şaşılır.

Unutmayınız ki dinamit dalgıcın mutlak aletlerindendir. Aynı zamanda dinamit dalgıcın en korkunç düşmanıdır. Arada sırada dalgıcın birinden biri dinamit dolayısıyla öteki dünyayı boylar.

Nehirlerin dar ve kayalık veyahut sığlık yerlerinin açılması işiyle uğraşan muntazam gruplar vardır. Bunlar dalgıç kullanmazlar. Çünkü işlerini görecekt en modern makinelerle mücehhezdirler. Kayalarda hızla delik açar, deliklere dinamit korlar ve onları mükemmelen tıkadıktan sonra ateşlerler. Bu işleri denizaltında da üstünde de aynı hızla görebildikleri için dalgıca ihtiyaçları yoktur.

Maamafih çok kere dibe boru döşerken veyahut deniz kenarı kayalıklarını düzeltirken bu pahalı ekipler istihdam edilmez, o zaman "gelsin beriye dalgıçlar!" denilir.

Mesela boru döşeyici bir müteahhit; adam bir maniaya rastgeldi miydi dalgıcı çağırır. O zaman deliği dalgıç açar. İçine dinamit yerleştirir, ateş eder, dalıp parçalanan kayaları temizler.

Dalgıcın işi epeyce zaman sürer. Fakat patlatılacak çok kayalar olmayan yerlerde dalgıç kullanmak ucuz olur.

Bazen dalgıcın bahtı yâr olur. Kayalarda dinamit koyacak çatlaklar bulur. Adam delik delmek zahmetinden kurtulur. Fakat mesela nehrin dibinde

iriyarı bir ağaç kütüğüne rastgelirsiniz. Denizin dibinde testere kullanamazsınız. Dinamitleri dizi halinde bir ipe bağlayarak ipi kütüğün etrafına sarmalı.

Bundan kolay ne var, diyeceksiniz. Bu iş kolaydır, fakat tehlikelidir. Çünkü dinamitler konulduktan sonra onları ateşleyecek olan telin su ile temasa gelmemesini sağlamak lazımdır. Sonra dipde suyun tazyiki vardır. Onun için karada kullanılan dinamit miktarından çok daha fazlasını kullanmak lazımdır. Elektrik cereyanını verip dinamit kapsülünü ateşleyecek olan pil bir cep pili, bazıları da bir metre yükseklikte bir pil olabilir.

Bundan sonra anlatacaklarımı anlayabilmeniz için bu can sıkıcı malumatı vermek zorundayım. Şimdi anlatmaya başlayalım. İşte bu dinamit işlerinin biri Bill Curi'nin hayatına son çekmişti. Bill birinci sınıf bir dalgıçtı. Şahsen mükemmel bir adamdı.

1934 senesinde Kanada'da su dibinde kaya patlatmakla meşguldü. Hemen hemen bir aydan beri Bill işini muntazaman görüyordu. Yazdı. Günün birinde yine mutat işlerini görürken, yağmur yağmaya başladı. Olur a. Yaz yağmuru yağıyordu. Arasında şimşek çakıyordu. Ne var ki yağmur Bill'in işini görmesine mani olmadı. Zaten su içine girecekti. Yüzde ha yağmış, ha yağmamış ne umurundaydı onun. O gün de Bill daldı.

Altı parça –yani havyar dinamitinden altı parçayı– içine alabilecek bir delik oyduktan sonra altı parça dinamiti oraya sıkı fıkı yerleştirdi. Bittabi elektrik cereyanını kapsüle götürüp kapsülü ateşleyecek olan teli de takmıştı. Bu işi gördükten sonra yüze çıkıp dinamiti ateşlemek üzere dinamitli kayaya arkasını döndü. İşte o zaman kıyamet koptu.

Yukarıda Bill'e hava verdiren kılavuz müthiş bir infilak duydu. Aynı zamanda da suyun yüzünde on, on beş insan boyunda ve beş altı metre kutrunda bir su sütununun fırladığını gördü. Havaya yalnız su değil, fakat kaya parçaları, dip çamuru gibi şeyler kalktı.

Kaza şöyle olmuştu. Bittabi Bill dinamitleri yerlerine koyup onlara tel raptettikten sonra yüze gelecek ve oradaki pilin düğmesine basınca dipteki kayayı parçalayacaktı. Fakat çakan bir şimşegin elek-trik cereyanı, yüzdeki yağmur ıslaklığı yoluyla tele ve oradan da dinamite giderek, dinamiti ateşle-mişti.

Âdeta kıyı sarsılmış ve kıyıda duran kılavuzla hava vericiler öylesine sarsılmışlardı ki, onların kendilerine gelmeleri bir dakika kadar sürdü. Kendilerine gelir gelmez, Bill'i bağlayan halata yapıştılar, Bill'i çektiler.

Bill'in miğferinin ense tarafı yarı yerine kadar içe çökmüştü. Kafatası patlamış ve beyni önde, iki tarafında, tepesindeki kırılmış camlardan dışarıya fırlamıştı. Gövdesinin tamam denecek bir kemiği olsun kalmamıştı. Arkadaşları Bill'in başına gelen kazayı duymaya vakit bulmadan ölmüş olduğunu düşünerek avundular.

Dinamitin ne çeşit oyunlar oynadığını sizlere anlatmış olmak için bir vaka daha zikredeyim: Jimmy otuz sene önce Newyork'ta Tabya civarında çalışıyordu. Orada raf şeklinde denizaltı kayaları vardı. Bu kayalar kaldırılacak ve deniz kıyısı boyunca denizin dibine beton bloklar döşenecekti. Jimmy ilk önce yüzden çalıştı. Raflara yüzden delikler açtı. Bu iş bittikten sonra dalgıç formasını giydi, dibe iki kilo dinamit taşıdı. Bu dinamiti süpürgelerin sapına takılan bir tahtayla deliğe tıkadı. Bu çomağın bir

ucuna bir ağırlık bağlanmıştı ki, çomak kullanılmadığı zaman yüze yüzmesin.

Dalgıç aynı zamanda dibe bir demir küskü götürmüştü. Dalgıç bu küsküyle kaya parçalarını sağa sola dürtüyordu.

Kaza günü kılavuz, Jimmy'den çıkan hava habbelerinden gözlerini ayırmıyordu. Yüzde bingıldayan bu habbelerden kılavuz, Jimmy'nin açtığı deliklerin sonuncusuna vardığını görüyordu. Fakat ondan sonra hava habbeleri son delikten birkaç metre ayrıldı ve sonra yine deliğe döndü. Belki de dipte süpürge tahtasını aramıştı. Fakat onu bulup bulmadığı hiç belli olmadı.

Herhalde Jimmy'den çıkan su hava habbeleri onun son deliğe uğramış olduğunu gösteriyordu. İşte tam ondan sonra yüzdeki kılavuz ve dalgıç tayfası dipte bir homurtu duydular. Hemen onun akabinde dümbürü dümbürü lüp diye denizin yüzü kalkıp kaynadı ve sonra itti. Yüzdekiler aşağıya,

"Nasılsın?" diye işaretlediler.

Cevap yok!

İşte o zaman Jimmy'i alelacele yukarıya çektiler. Fakat zavallı Jimmy çoktan ahiret yolculuğunu tutmuştu. Başı patlamış ve boynu kırılmıştı. Bu kaza şu yolda izah edildi. Dinamiti deliğe adamakıllı tıkmak için süpürgeye takılan sapı aramıştı. Onu bulamayınca o işi demir küsküyle görmek üzere küsküyü deliğe dürtmüştü. Demir sert kayaya sürtünce kıvılcım çıkartmıştı. Kıvılcım da dinamiti harekete getirmişti. Bu işin ötesi malum. Yukarıdaki izahatımız tahminden ibarettir.

Jimmy'nin uğradığı kazanın asıl sebebini hiç kimse, hatta belki Jimmy bile bilemez.

Buraya yine kısaca bazı izahatı sıralayalım: Denizin dibine batmış vapurları dinamitle parçalarken itibar nazara alınacak ilk şey vapurun veya teknenin keresteden mi yoksa demirden mi yapılmış olmasıdır. Bunlardan başka şu noktalara dikkat edilir. Geminin en yakın limandan uzaklığı, gemiyi parçalamak için kullanılacak aletlerin çeşidi, gemi parçalandıktan sonra parçalarla ne yapılacağı.

Bu noktalara göre kullanılacak dinamit miktarı değişir. Yerine göre her bir atışta bir iki kilo dinamit kullanıldığı gibi bazen de bir kerrede ateşlenmek üzere on tona yakın dinamit kullanılır.

Bazen batmış olan bir gemi o kadar derindedir ki, yüzden gelip geçen vapurlara bir mani teşkil etmez. Eğer bu gemi artık kaybolmuş diye devletçe veyahut sahibince gözden çıkarılmışsa o zaman yalnız direklerinin ve bacalarının uçurulması (denizin dibinde uçurulması tabiri tuhaf ya) lazım gelir. Bittabi bu işlerde piyasada demir ve çelik fiyatı büyük rol oynar.

Yani demir ve çelik fiyatları düşkünse sahipler geminin demirini ve çeliğini çıkartmaya uğraşmazlar demek istiyorum. Eğer maden fiyatları yüksek ise, "o zaman gel bakalım, dalgıç efendi" derler ve işleri bitinceye kadar bizleri el ve avuç üzerinde gezdirirler. İşte biz o zaman gemiyi parça parça eder ve parçalarını çıkarırız. Şaka değil, Slova Flov'da ilk dünya savaşından sonra Almanlarca batırılan Alman filosunun çoğunu böyle parça parça çıkardık. Takımıyla dipten yüze getirdiğimiz koca koca zırhlı kruvazörler ve drenotlar olur ya! -O işi biraz sonra anlatacağım.-

Gemiyi nasıl parçalarız? Dinamit çubuklarını muntazam fasılalarla bir sicime dizeriz, gemi kaç

parça olacaksa ve nerelerden kesilecekse, dinamitli sicimleri oralara gereriz. Bittabi parçaların eni boyu biz dalgıçların veyahut bu işleri bize gördürenlerin ellerindeki vinç gibi kaldırıcı makinelerin kuvvetine göredir.

Biz parçaları yukarıya çıkarırız. Onlar gemi ile limana taşınırlar, orada asetilin meşalelerle daha ufak parçalara ayrılırlar, çekiçle dövölüp yassılatılırlar, artık trenle mi, yoksa kamyonla mı taşınırlar? Orası hiç de bize ait değildir.

Kuru karalılara aittir.

Eğer batmış olan gemi –mesela bir liman ağzında– vapurların gelip geçişine mani ise, o zaman büyük miktarda dinamit kullanır ve hepsini bir kerede patlatırız. Ondan sonra süpürme işi başlar. Yani bir gemi tonlarca ağırlığında bir merdaneyi dipte sürüyerek, parçalanmış gemiyi yassılatır.

Bu temizleme, veyahut süpürme işi başka türlü de görülür. Bir demiryolu rayı iki ucundan çelik kablolarla bağlanır. Bu ray dibe batırılır. Gemi bu rayı ileri geri sürükler. Eğer ray bir maniaya takılırsa, dalgıç kablo yoluyla raya iner. Rayın üzerinde yürüyerek rayın nereye dokunduğunu bulur ve maniyi ortadan kaldırmak için ne yapmak lazım gelirse yapar.

Gemi teknesi tahtadan ise, iş kolaylaşır. Geminin içine dinamiti koydunuz muydu gemiyi uçmuş bilin.

Herkes bilir ki seda su içinde havadan çok iyi seyahat eder. 1916'da ben Newyork'ta bazı arkadaşlarla sualtına köprü ayaklarını dikiyordum. Haziranda birkaç günden beri ayakların dikilmesine mani olan büyük kayaları dipte yuvarlamakla meşguldük. Artık işimiz bitmek üzereydi. O gün dalmazdan önce arkadaşlarla dertleştik ve iş bitmek üzere oldu-

ğundan yakında evlerimize dönebileceğimizi konuş-
tuk. Sonra daldık, fakat dipteyken mutattan fazla
bir homurtu duyduk. Her birimiz bu acaba nedir, di-
ye merak ettik. Hatta üzüldük. Ben nedir diye düşü-
nürken ta otuz kilometre mesafede bir cephane fab-
rikasının mevcudiyetini hatırladım. Meraktan daya-
namadım. Hemen yüze geldim. Yüzdekiler hiçbir
şey duymamışlardı. Ben de galiba hayalimde duy-
dum diyerek yine dalıp iş gücüme baktım.

Akşama doğru yüze çıktığım zaman bir vagon
mühimmatın ateş alarak patladığı ve yanı başında
cephane dolu vagonları nehre devirdiğini duydum.

Bu cephane ilk dünya savaşında müttefiklere
gönderilecekti. Galiba bir Alman hafiyesi suikast
yapmıştı. Hemen bizlere telgraf çekildi. Nehre yu-
varlanmış olan cephaneleri oradan çıkartacaktık.

Çıkartacağımız cephanenin çoğu üç inçlik top
mermileriydi. Bunlar dörder dörder olarak küçük
sandıklara konmuş bulunuyorlardı. Dipte devrilmiş
vagon ve şatlardan devrilmiş olan sandıklar bazı
yerlerde, beş altı sandıklık boyda yükseliyorlardı.
Orada on iki dalgıç inip çıkıp duruyorduk.

Birçok sandıklar infilak neticesinde tepedeki
sandıklardan eriyip akan kurşunlarla birbirine yapış-
mışlardı. Bu şu demek idi ki kasaları çıkarmazdan
önce, onları küsküyle birbirinden ayırmak zorunday-
dık.

Hey... Hey!.... Hee?eyy!!!...

Şaka değil denize dalacaktım. Formayı giydim.
Cumburlop diye denize atıldım. Yavaş yavaş dibe
çöktüm.

İş çok nazikti, lakin nazik işe kabaca muamele
edecektik. Kabaca muamele etmeyince sandıkları
birbirinden nasıl ayıracaktık? Mesela kasaları ayıra-
lım derken -ya fena tesadüf- mermilerinin burun

tapalarına dokunuyorsak ne olacaktı? Biz bunu yaparken yaptığımız işin ne gibi neticeler verebileceğini düşünmemeye çalıştık. Başka türlü iş göremezdik ki.

Düşününüz bir defa bastığımız yerde, tunç kovanların içindeki barut mudur, dinamit midir ne kârın ağrısı ise onlar kuru kalmışlardı. Mermilerin burun kapsülleri yarı ateşlenir yarı darbe görünce patlar soyundandı. Unutmayınız ki onlara ağır kurşun dalgıç pabuçlarımızla basıyorduk. Çok tehlikeli bir iş görüyorduk. Nihayet ağır kurşun dalgıç pabuçlarımızı çıkarmaya karar verdik. Onları çıkarınca da muvazenemizi bulmak güç oluyordu. İkide birde –elimizde olmayan bir hareketle– ayaklarımız havaya –yani havaya değil, fakat yukarıya– doğru kaymak istidadını gösteriyordu. Bu hal bizi rahatsız ediyordu amma, biz bu rahatsızlığı kurşun ayakkabılarla mermilerin üzerinde yürümek korkusuna tercih ediyorduk.

Böylece çalışarak yukarıdaki rıhtıma ve yüzdeki gemilere boyuna mermi kasaları ve demetleri gönderiyorduk. Yukarıda o mermilerle ne yapıyorlarsa yapıyorlar, onları gidecekleri yerlere gönderiyorlardı. Şunu şuraya kaydedeyim ki, suya düşmüş olan cephanenin yüzde ellisini yani kaba bir hesapla üç bin ton cephaneyi kurtardık. Bu cephane bütün Müttefiklere –bilhassa Rusya'ya– gönderilecekti. Bunu kaydederken hatırıma tuhaf bir şey geldi. İşte tuhaflık o kadar eksik idi ki tuhaf bir şey zuhur edince insanın aklına yapışakalıyordu.

Öğle veyahut akşam yemeğini yedikten sonra dalgıçlar gemilerin güvertelere veya rıhtıma yan gelirler ve şundan bundan helva sohbetleri ederlerdi. Bir gün biz böylece keyfimize bakıp sigara tellendirirken sivil elbiseler giymiş bir Rus generali geldi.

Yalnız gelmedi kalabalık halinde asistanları vardı, hepsi de sivil giyinmişlerdi. Onlar gülümseyerek ve aralarında hoş hoş konuşa konuşa aramıza geldiler. Bizlerin arasında yığın yığın mermi ve güneşte kurumakta olan (pamuk) dinamiti yığınları vardı. Yığınları görünce ellerini kollarını havaya atarak ve bağırarak dönüp koşa koşa kaçtılar.

Biz cephanenin sudan çıkarılabilecek son kalıntılarını da çıkardıktan sonra artık cephane top tüfek işinin sonuna vardığımızı sandım. Sonuna mı? Ne gezer!

Ertesi sene Amerika muharebeye girdi. Beni hemen filoya kaydettiler. Filoda tam iki sene üç ay hizmet ettim. Sonra terhis edilerek yine eski işimi ele aldım. Aldım amma beni harpten önce çalışmış olduğum mermi kurtarma işine çağırdılar.

O yerde şatlar batmış vagonlar devrilmişti ya. Onları dipten temizlemek işi yine bana düştü.

Kolları sıvadım. İlk önce yapacağım iş dibe dalıp dipteki kalıntıların temizlemesi işinin kaç paraya patlıyacağını tahmin etmekti.

Ben dibe gittim. Aşağıya mürekkep kalem kâğıt taşıyıp her şatı muayene ederek durumunu kaydedemezdin ya. Gezdim dolaştım, aklıma not ettim. Fakat yaptığım bu iş beni istihdam edenleri tatmin etmedi. Onun için başka bir usul kullandık. Ben dalıyor, kırılmış olan şatı dolaşıyordum. Boyunu boşunu ölçüyor, durumunu aklımda tutarak yüze geliyordum. Yukarıda harita hazırdı. Hemen dibindeki şatı haritaya kaydediyorduk. Böylece in çık, in çık iş görüp duruyordum. Böylece kazazede vagon ve şatları tespit ettikten sonra, iki küsur sene önce kurtarmış olduğumuz cephanelerden artakalmış ne varsa onları tespitle koyuldum.

Ben bazı teknelerin içindeki yüklerle beraber takı-

myla yüze getirilip getirilemeyeceğini anlıyordum. Malum ya biz bu işi olduğumuz gibi üstümüze alacaktık, –yani kuturu pazar yapacaktık.– Eğer bir gemi ve yükünü kısım kısım çıkarmak zorunda kalırsak bu iş bize çok tuzluya patlayacaktı. Biz gemiyi takımıyla yukarıya çıkarabilirsek o zaman bu işte enikonu kâr olacaktı.

Dibinde bir buçuk düzine kadar şat, elli altmış kadar da vagon vardı. Neyse! Ya kazanır ya kaybederiz, diye bu işe yallah diye giriştik. Vay sen misin girişen. Çıkartır çıkartır fakat çıkaracağımız yine bitmiyordu. Bir gün ben yüze gelmiştim. Dipte üç dalgıç vardı. Ne yaptılar bilmiyorum. Fakat bir gümbürtü koptu. Adamları öldü sandık. Fakat gümbürtünün koptuğu yerden beş yüz metre ötede herifler dipdiri olarak çıkmasınlar mı? Bir sevindik, bir sevindik!

Altının Cazibesi

Denizin dibinde çok altın aradık. Çok da bulduk. Fakat altın arama seferlerinin bir kısmı hiç de sanıldığı gibi romantik olmadı. Romantik olmayan bir altın arama seferini buraya kaydedeceğim.

Dave adında bir dalgıç vardı. Bir gün yüzünün her kırışığından iyi yüreklilik akan bir ihtiyarcağız ona yaklaştı. Ve kendisine Davin Manhattan'dan pek usta bir dalgıç olarak tavsiye edilmiş olduğunu söyledi.

İhtiyarcık, "Bazı işadamları ve ben bir dalgıç seferi hazırlıyoruz. Dalışlar Güney Amerika denizlerinde yapılacaktır. Vaktiyle o denizlerden batmış mücevher ve servetleri çıkartacağız. Sizi –dalmaktaki

ustalığınızın binaen- istihdam" diye niyetini açıkladıktan sonra, ertesi akşam Davin Manhattan'daki oteline gelip kendisiyle görüşmesini teklif etti. Otelde bazı haritaları da gözden geçireceklerdi. Dave otele gideceğine söz verdi.

İhtiyar "Mükemmel! Mükemmel!" diye güldü ve "Bu pek kârlı bir iş olacak. Bu işde paranın sözü bile olmayacak. Para gırla" diye ilave etti.

İhtiyarla Dave ayrıldılar. Kapı ihtiyarın ardına kapanınca Dave bir sevinç narası attı. Sergüzeştlere susayan bir adamdı Dave. İşte bu dalış seferi hayatının en büyük sergüzeşti olacaktı.

Ertesi akşam Dave erkence ihtiyara gitti. Büyük otelin mükellef bir odasına götürüldü. Salonda bir gece önceki ihtiyardan başka, derli toplu bir centilmen daha vardı.

Bu iki adam kendilerini, "Batmış servetleri kurtarma organizasyonunun" müdürleri diye takdim ettiler. İki adam lazım gelen dalgıçları ve dalma aletleriyle gemileri bir araya getirdikten sonra, malzeme ve insanları topladıktan sonra Şili kıyılarında Korkovado Körfezine gideceklerini söylediler.

Salonun ortasındaki büyük masanın üstünde şu eşya vardı. Masanın ortasında Şili kıyılarının kirli bir haritası. Bu haritanın etrafında da birçok yeni haritalar serpiliydi. Bu haritaların üzerinde bir torba vardı. Torbada da 1790 senesinde basılmış olan İspanyol altınları vardı. Masanın bir köşesinde de, bu seferle ilgili olan birçok meşhur Amerikalıların mektupları görünüyordu.

İki ihtiyar şöyle bir hikâyeye anlattılar. Eski haritayı ihtiyar bir denizciden almışlardı. O denizlerin dibini üstünkörü arattırmışlardı.

Dipte birçok yüksek manialara rastgelinmiş bulunuyordu. Bunların pek muhtemel olarak vaktiyle

altın yükleriyle batmış olan İspanyol gemileri olduğunu anlattılar. Masanın üstünde bulunan altınların da o diplerden çıkmış olduğunu ilave ettiler.

İhtiyarlar Dave'e kümeli bir aylık bağlamak istiyorlardı. Bu aylıktan başka Dave'e yüz bin dolar kıymetini aşan her çıkarmadan bir pay ayıracaklardı. Aylık hemen o günler verilmeye başlanacak ve Dave Newyork'a dönünceye kadar verilecekti. Eğer Dave dalma işini taahhüt ederse, hemen bir kontrat yapıp imzalanmasını ve Dave imza koyduğu anda peşin olarak üç aylık alabileceğini söylediler.

Dave ihtiyarlardan ayrıldıktan sonra bu işin lehte ve aleyhte olan noktalarını aklınca iyice tarttı. O hatırayla altın paralara çok önem verdiği yoktu. Fakat iki ihtiyar, çok namuslu insanlara benziyorlardı; pek muhtemel olarak söyledikleri yalan değil fakat sahihti. İhtiyarların söylediklerine göre, mali cihetten adamakıllı desteklenmiş bulunuyorlardı. Dave, denizden hiçbir şey kurtarmaya muvaffak olmasalar bile dönünceye kadar kendisinin ve arkadaşlarının alacakları aylıkların az olmadığını düşünüyordu. Sonra -bütün bu düşünceler bir tarafa- meselede sergüzeşt vardı ya!

Dave Baltimore'daki bir arkadaşına bu iş hakkında bildiklerini ve düşündüklerini yazdı ve gelmesini rica etti. İki üç gün sonra arkadaşı Newyork'a geldi. İkisi karşılıklı oturarak durumu gözden geçirdiler. Bu işin hiçbir yerinde hoş gitmeyen bir çatlak bulamadılar. Bundan başka akıllarını kurcalayan noktalara dair bir sualler listesi yazdılar. Ondan sonra istikbalde kendilerine patronluk edecek olan iki ihtiyara gittiler.

Dave arkadaşını onlara takdim etti. İki ihtiyar,

hakikaten de yaptıkları işin eri insanlardı, evrak namına hiçbir eksiklikleri yoktu. Şili devletinin müsaadesini mi, Amerika hükümetinden vesikaları mı, mevki sahibi kodamanların mektuplarını mı istersiniz, hepsi de bittamam mevcuttu.

İki işadamı lazım gelen gemi ve aletleri almak üzere olduklarını, bunlar hakkında sürü sürü teklifler aldıklarını, şimdi bu teklifleri birbiriyle kıyas etmek ve en ehvenini seçmek işiyle meşgul olmakta olduklarını söylediler. Sonra onlara göre bir mesele daha vardı. Birçok milyonerler bu işle alakalanmış ve iş hakkında tahkikat yapıyorlardı. Bittabi tahkikattan ne ciddi bir teşebbüs olduğunu anlayacaklar ve mali yardımlarını esirgemeyeceklerdi.

Dave ile arkadaşı meseleyi bir iki gün daha düşündükten sonra gelip kendilerine düşüncelerinin neticesini bildireceklerini söyleyerek ihtiyarlardan ayrıldılar.

İki arkadaş yine işi tarttılar, hesapladılar, nihayet bu işe girişmeye karar verdiler. "Bu iş bir kumardır. Denk giderse zengin oluruz yaşarız. Denk gitmezse ne kaybederiz sanki? Dolgunca aylığımız var a" diye düşünüyorlardı.

Bunun üzerine yine gidip ihtiyarların kapısını çaldılar, onlarla görüşüp üç aylıklarını da peşin olarak aldılar. İki ihtiyar. (Onlara sonradan, "Büyük İkiler" lakabı takıldı) dalgıçların, işi kabullenmelerine pek sevindiler. Bir gemi seçtiklerini geminin satın alınması için pazarlıkta olduklarını ve çok geçmeden sefere başlayabileceklerini söylediler.

Dalgıçlar –malum a dalgıç usulü öyledir– ellerinde parayı görünce tam yedi gün yedi gece vur patlasın çal oynasın eğlendiler. Yedinci günü iki kılavuzu da yanlarına katarak doğru Büyük İkilere gittiler. Kılavuzlar da imzalarını koyup İki Büyüklerin

hizmetine girdiler. İki Büyükler iki dalgıç ve iki kılavuza, dalgıç gemisini teslim almak üzere beş gün sonra New Orleans'a gideceklerini ve ona göre hazırlanmalarını bildirdiler.

Dalgıç ve kılavuzlar Orleans'a gittikleri zaman, orada dalgıç gemisi diye, fındık sıçanı kapanına benzeyen bir gemi buldular. Bu gemi Venezuela bayrağını taşıyordu. Geminin bir İspanyol adı vardı ve gerek makine dairesinde ve gerekse başka yerlerindeki tunç plakalardan geminin 1863'de Glasgow'da yapılmış olduğu anlaşıyordu. Gemi, 157 tonluktu.

Gemiye idare edecekler beyaz insanlardı fakat tayfa baştan aşağıya kuzguni zencilerle kızilderililerden teşekkül ediyordu.

Hazırlıklarına başlandı. Yapılacak işler çoktu. Geminin teknesi midye ve başka mahluklardan bakılmamış, yabani ot basmış bir tarlaya benziyordu. Güvertede bir demir parçası yoktu ki, iki parmak kalınlığında pas ile örtülmemiş bulunsun. Biz denizin dibinde define aramaya çıkıyorduk; halbuki bineceğimiz gemi yüz sene dipte kaldıktan sonra, yüze daha yeni çıkarılmış bir tekneye benziyordu.

Efendim tel fırçalar, çekiçler, raspalarla gemi temizleme işine giriştik. Bu iş günlerce sürdü. Sonra stokko ve boyalamaya başladık. Ben bu şeylerle meşgul olurken, aşağıda, makine odasında varyoz, çekiç ve tornavidalarla makinelere çekidüzen vermeye uğraşıyorlardı. Maşallah makinelerin iler tutar yeri yoktu. Kazanlar delik deşikti. Vidalar gevşekti. Krank yatakları yok denecek kadar yenilmişti.

Kumanya diye bir sürü matahlar getirdiler. Onların da yenilir, yutulur yeri yoktu. Dalgıç elbisele-

riyle takımları da öyleydi. Kullanıla kullanıla canları çıkmış, külüstür şeylerdi. Dave ile arkadaşları, gemi subaylarıyla dalgıç tayfası baş altında, sardalya istifi halinde birbirinin üzerinde yatıyorlardı. Gemi güya kalkacaktı, fakat bir türlü kalkamıyordu. Biz ve gemi subayları ancak günün bir iki saatini gemide geçiriyorduk. Gemi tayfası ise, bize kıyas daha dar ve karanlık bir deliğe tıkanmışlardı.

Gemide rahatlarına bakanlar varsa onlar ancak şu mahut İki Büyüklerdi. Onlar kaptan dairesini –salonuyla malonuyla– işgal buyurmuşlardı. Maamafih onlar da gemide yatmıyorlar, fakat şehrin en büyük oteline yan gelmiş bulunuyorlardı. Malum ya denizde İspanyol servetleri ve antikaları araştırma şirketinin, önlerine gelene, hisse senetlerini satıyorlardı.

Öyle ya! Gemi rıhtımda, dalgıçlarla tayfalar hazır ol vaziyetinde geminin içindeydiler. Böylece hazırlanmış –armut pişmiş, yalnız ağza düşmesi kalmış bir vaziyette olan bir işe– kim hisse senedi alarak katılmaz?

Kalkıyoruz, kalkacağız derken kalkma günü sahidenden de tayin edildi. Tayin edilen gün geldi, gemi de kalktı. Ne kalkıştı o? Demir bir türlü dipten gelmedi. Demiri çekecek olan vinç makinesinin bozuk olduğu anlaşıldı. Rıhtımdaki bazı demircilerin yardımıyla demir elle çekilip çıkarıldı.

Bu sefer makine işlemedi. Kürek çekecek değildik ya. Demiri yeni baştan denize "funda" eyleyip makinenin onarılmasını bekiedik. Neyse, Allahın izniyle o da yeni baştan düzene kondu. Biz de demiri elle alıp kalktık.

O İki Büyükler hakikaten de esrarengiz mahluklardı. Denizde yemek zamanı müstesna hep bir başlarına kamaralarında oturuyorlardı. Lakin ye-

mekte bile altın ve servet arama işine temas etmiyorlardı. Ekseriya kendi aralarında tanıdıkları eş dostları hakkında helva sohbetleri yapıyorlardı. Eğer masada oturanlardan biri altından bahseder veyahut altına ait bir sual sorarsa umumi mahiyette baştan savma kısa bir cevap veriyorlardı. Ondan sonra da mubahaseyi (söyleşiyi) –çevir kazı yanmasın misillü– başka bir konuya çeviriyorlardı.

Ondan sonrası gelsin efendim nükteler ve tuhaf hikâyeler.

Böylece saatte üç mil hızla yol alınırken, Honduras, Nikaragua, Brezilya ve Arjantin geride bıraktı. Her uğradığımız limanda bir öncekinde ne yapılmışsa, orada da yine o yapılıyordu. İki Büyükler en güzel elbiselerini giyerek, limanın en mükellef oteline giderler. Çıktıktan birkaç saat sonra şehrin en yüksek memurlarıyla gemiye dönerler. Gemide altın araştırma şirketi hakkında uzun uzadıya malumat veriyorlar, geminin gösterilebilecek olan yerlerini gösteriyorlardı. Bu esnada gazete raportörleri geliyor, fotoğraflar alınıyordu. Hatta bazı yerlerde gemiye ressamlar geldi. Dalgıçlara elbiseleri giydirilerek, dalgıçların yağlıboya, suluboya resimleri yapıldı. Bu işlerin olup bittiğinin ertesi günü gazeteler ilk sahifede büyük başlıklarla dalgıçlar ve gemilerine ait uzun uzun yazılar yazıyorlardı. Bunun üzerine şehirde işi olmayanlar kalabalık halinde gelip gemiyi ziyaret ediyorlardı. İlk önce dalgıçlar bu işlerden dolayı eğlenmişlerdi. Sonraları bu gibi şeylerden bezip usandılar.

Ne var ki dalgıçlar bu halden şikâyet edemiyorlardı. Öyle ya, iş görmüyorlar, yan geliyorlardı. Paralarını da günü gününe alıyorlardı. Sonra vardıkları yerlerde istedikleri zaman dışarıya çıkıyorlar, gezip tozuyorlardı. Fakat gemi denizci bir tekne değildi.

Zaten de külüstürdü. Altından boyuna su yapıyordu. Hele dümen makinesi işlemem de işlemem diyordu. Limana varılır varılmaz, yapılan ilk iş, gemi kazanlarının deliklerini tıkamaktı.

Limana varılınca ve İki Büyükler dışarıya uğrayınca dalgıçlar ekseriya subaylarla birleşirler ve sefer hakkında dertleşirlerdi.

Sefer gitgide daha da esrarengiz oluyordu. Herkesin başından bir faraziye ve başka bir ses çıkıyordu. Kati olarak hiçbir şey bilinmiyordu. Maamafih mademki para ve yemek –çünkü ilk alınan kumanya balıklara peşkeş çekilmişti– muntazaman akıyordu. Hiç kimsenin bir şey söylemeye hakkı kalmıyordu.

Nihayet Macellan Boğazından geçildi. Kuzeye doğru dümen tutuldu, Şili'ye varıldı ve Korkovado Körfezinin ağzındaki bazı küçük adaların arasına demir atıldı.

Oraya varıldığının ertesi günü İki Büyükler kiraladıkları bir balıkçı kayığıyla kıta kıyısına gittiler. Aradan birkaç, sonra da birçok gün geçtiyse de geri dönmediler. Ne var ki gitmezden önce bir sürü talimat, direktif mirektifler bırakmışlardı. Direktifin bunca bolluğuyla tayfa değil birçok gün, fakat birçok hafta iş görebilirdi.

Büyük İkiler gemiden ayrılınca, dalgıç, tayfa ve gemi zabitlerinin dilleri çözülüyordu. Tayfaların bazıları denizin dibinde definelerin bulunduğu yere varılmış olduğu halde, neden ciddi işe başlayıp denizden servetler çıkarılmadığına şaşıyorlardı. Aradan çok zaman geçtikten sonra iki ihtiyar, yüzlerinin her kırışığı gülümseyerek gemiye geldiler. İşte o zaman herkes işlerin yolunda olduğuna kanaat getirdi.

İşkillenmiş olanların aklında şüphe namına bir şey kalmadı.

En lafazan tayfadan biri,

"Eğer sahiden define avına çıkılmasaydı, bizlere tring tring peşin para vermezlerdi. Sonra gemi külüstür, fakat herifler gemiyi elbette bedava almadılar. Göreceksiniz, bugün-yarın dalma işine girişiyoruz" diyordu.

İki Büyüklerin gemiye geldikleri gün, dalgıçların geminin yanında dalarak elbiselerini denemeleri emri verildi. Gemi yedi sekiz kulaç suda demir atmış bulunuyordu. Dalgıçlar elbiselerini giyerek daldılar, bir iki saat denizin kum ovasında sağa sola gezdiler. Gezmekten usandıktan sonra çıktılar. Dalgıçlar çıkınca İki Büyükler dalgıçların gelip rapor vermelerini emrettiler. Ne raporu yahu? "Denizin dibinde kum var!" Al sana rapor!

Dalgıçlar, elbiselerinin o derinlik için elvermediklerini, daha derine dayanıp dayanamayacakları hiç belli olmadığını, denizin dibinde bol bol kum mevcut olduğunu bildirdiler.

Büyük İkiler,

"Çok iyi, çok iyi!" diye güldüler, "zaten dalmış olduğunuz derinlikten fazla dalmayacaksınız. Bütün altın yüklü İspanyol gemileri sığ sularda batmış bulunuyorlar. Sizlerden pek memnun olduk," diye ilave ettiler.

O gece dalgıçların çoğu rüyalarında, İspanyol kalyonları, altınlarla karınları patlamış gemileri, sandık sandık, çuval çuval altınlar görmüşler ve mademki nerdeyse işe başlanacağı artık belliymiş biraz daha avans para almayı düşünmüşler. İki kılavuz ve iki dalgıca hemen yarım aylık avans toka edilmiş. Eh keyifleri keka imiş.

Nitekim aradan çok geçmeden işe başlamışlar. Fakat ne işine? Dalma işine değil! İplere çengeller bağlamışlar, küçük sandallara binerek geri ileri kürek çekmişler ve çengelleri dipte sürüklemişler. Maksatları şu imiş: Çengel bir maniaya takılırsa o manianın, içi altın dolu bir İspanyol kalyonu olması ihtimali galip imiş. Böylece tam iki hafta dipte çengel sürüklemişler. Müvazi hatlar üzerinden, çaprazlamasına daire çevirerek çengelleri sürükleyip durmuşlar. "Sürükle babam, sürükle!" diye şikâyet edenler olmuş. Bunun üzerine İki Büyükler demir alınıp yüz mil kuzeyde Puerto Monte'ye gitmeyi münasip bulmuşlar. Demir –yine elle– çekilmiş. Puerto Monte'ye gidilmiş. Burada geniş ve emin bir liman varmış. Demir funda etmişler.

Şehrin zengin bir pazarı varmış. Her istenilen orada kolayca bulunuyormuş. Tayfa ve dalgıçlar posta posta şehre çıkıp meyhaneleri ziyaret etmişler. Vur patlasın, çal oynasın eğlenmişler.

Eğlenceler bittikten sonra, yahut daha doğrusu paralar suyunu çektikten sonra, Dave kumru kuşu gibi düşünmeye ve durumu gözden geçirmeye koyulmuş. Bunun neticesinde öteki dalgıçla iki kılavuzu çağırmış –çünkü Dave bu işin bir zifosla sona ermesinden– kendisini mesul sayıyormuş. Arkadaşlarına tatlılıkla, bu seferin ilk önceleri tahmin edildiği gibi gitmediğini söylemiş. Üzülmekte olduğunu ilave etmiş.

Arkadaşları Dave'nin söylediklerini makul bulmuşlar. Hepsi de kulaklarını alabildiklerine germeye ve ağızlarını ise sıkı fıkı kapamaya karar vermişler. Bu karar üzerine dağılmışlar.

Dave,

"Eğer bu İki Büyükler şirketten hisse senetleri alanlara söylediklerine kendileri sahiden inanmış ol-

sa idiler, herhalde buraya böyle külüstür gemi ve külüstür takım taklavatla gelmezlerdi. Sonra buraya geldikten sonra işe ciddiyetle başlardı. Bunlar oynuyorlar yahu. Bu işin sonunda bir çapanoğlu çıkacağından çok korkuyorum. Allah vere de -eğer bir oyun oynanıyorsa- bizi de oyuna şerik sayıp kodese tıkmasalar. Haniya define bulalım derken başımıza bela bulmasak bari...

Güya Korkovado Körfezinde define arayacaktık. O körfezden yüz mil uzakta -yani burada- işimiz ne?" demişti.

Kılavuz kaptan, "Ben şimdiye kadar deniz dibinden define avına çıkmadığım için bu işte hiç tecrübem yok. Tecrübem yok amma, bu işte bir esrarengizlik seçmiyor da değilim" diye cevaplamıştı.

Birkaç gün sonra İki Büyükler gemiye gelince Dave onlara yapıştı ve

"Bu gecikmelerin sebebini bilmek istiyoruz. Siz bizi ciddi dalgıçlık için ücretle tuttunuz. Pekâlâ dalınacak yere de geldik. Şimdi neyi bekliyoruz?" diye sordu.

İki Büyükler,

"Biraz sabırlı olunuz. Şili hükümeti bize müşkilatlar çıkartıp duruyor. Bir haftaya kalmaz o müşkülli de atlatırız. Ve işte o zaman işe hakkıyla ve layıkıyla girişiriz" dediler.

Dave bu gibi martavalları yutacak halde değildi. Fakat ham hum şorolop diyerek yine avans para istedi. Hem kendisi, hem de arkadaşları için.

Ertesi sabah İki Büyükler yine karaya gittiler ve o sıralarda karada olan kaptana, işlerin düzeltilmesi için Şili hükümetinin başkenti Santiago'ya gidecekleri hakkında söz bıraktılar.

Aradan iki hafta geçtikten sonra kaptan şöyle bir mektup aldı:

"Rastlanılan müşkilat dolayısıyla seferin tehiri mecburiyeti vardır. Siz geminin kaptanı olarak gemi ve içindeki malzemeyi onların sahibi olanlara iade edebilirsiniz. Leffen gönderdiğimiz anahtar geminin kasasının anahtarıdır. Orada ufaklık para ile beraber geminin sahipleri hakkında vesikalar bulacaksınız. Biz çok müteessir olduk, kısmetiniz açık olsun."

Kaptan, dalgıç ve tayfayı bir araya çağırdı. Kasayı açtıktan sonra, onlara gelen mektubu okudu. Herkes bittabi küplere bindi. Eğer iki gülümser büyükler o anda ellerine geçeydiler, halleri yaman olurdu. İşte olacak olmuştı.

Kaptan tayfanın öfkesini yatıştırmak için elinden geleni yaptı; yatıştırma işini de iyi kötü sağladı. Sonra elindeki kâğıtları alınca dosdoğru şehre Amerika konsolosuna ve o yerin resmi makamlarına başvurdu.

Birkaç saat sonra vapura döndü. Fakat hiç de iyi bir havadisin taşıyıcısı değildi. Oturup olup biten işleri seyredecekler, kollarını kavuşturarak neticeyi bekleyeceklerdi. Her gün Amerikalı İspanyol memurları gemiye geliyor, oradakilere bir sürü sualler sorup tomar tomar kâğıtlara yazıyor, sonra hiçbir şey söylemeden defolup gidiyorlardı. Bu halden, gemi kaptanı, bir makinist, bir ateşçi müstesna, tayfa ve dalgıç namına kim varsa hepsi usandılar. Pılı pırtılarını toplayarak başlarının çaresine bakmak üzere gemiyi terk ettiler.

Dave ile arkadaşları ellerindeki parayı ortaya koyup saydılar, dört kişinin topu topu yüz doları vardı. Valparaiso'ya gitmeye karar verdiler. Valpa-

raiso kıyının hemen hemen altı yüz mil kuzeyinde büyücek bir limandı. Orada Kuzey Amerika'ya gitmekte olan bir gemiye atlayarak memleketlerine dönmeyi ümit ediyorlardı. Oraya varınca, çeşitli milliyete mensup binlerce denizciye rastgeldiler. Bunların hepsi de kendileri gibi Kuzey Amerika'ya gitmek istiyorlardı. Pekâlâ! Bu durumda dalgıç ve kılavuzlar ne yapacaklardı?

Orada konsoloshanenin kapısını çaldılar ve konsolosa dertlerini yandılar. Fakat konsolos "el ile gelen felaket düğün dernektir!" dermişçesine dört derin su denizcilerine, şehirde tam kendi durumlarında üç bin küsur gemici bulunduğunu bildirdi. Ondan sonra ne kadar gemi şirketi varsa onlara birer birer başvurdular. Fakat vapur ve gemi şirketleri otel ve han sahipleriyle birlik etmişlerdi. Çünkü denizcilerin pek çoğu hana hamama boğazlarına kadar borca dalmışlardı. Hancı ve hamamcılar bu deniz kuşlarını kafeslerinden kaçırmamaya dikkat ediyorlardı.

Dave'in bu tabiyesi tesirini gösterdi. İki ay sonra, konsolos bu baş seni başından savmak için onu ve üç arkadaşını Boston'a gitmekte olan bir Amerikalı zırhlıya bindirmeye muvaffak oldu.

Denizin Dibindeki Vadi

İyi ki bütün şirketler Dave'in çattığı define araştırıp bulucu şirket çeşidinden değildir. Eğer onun gibi olsalardı, hisse senetleri budalasası olarak onları satın almak isteyen safdilletin vay haline vay olurdu.

Zaten define araştırmaları hep Dave'in hizmet ettiği "Define arayıp bulucu" şirketindeki gibi sonu

fosa çıkıyordu. Bin sekiz yüz doksan yılındaki bir define araştırması şöyle oldu:

O define araştırması sert ve soğuk bir İkinci Kânunda başladı. Jack Narvin, Nevyork'ta Manhat-tan bölgesindeki bir yazıhaneden paltosunun yaka-larını kaldırarak caddeye çıktı. Caddede iki karış kar vardı. Jack'ın cebinde kaptan Hiram Perkins'e hita-ben yazılmış bir tavsiye mektubu vardı. Jack bir gün önce kılavuzu Al Hines'e şu saatte, şu kahvehanede bulunmasını telefon etmişti. Jack oraya vardı.

Hines sobaya yanaşmış, elindeki bir gündelik gazetenin deniz haberleri kısmını gözden geçiriyor-du. Jack ona,

"Dinle Hines, sana hoş haberler getirdim" dedi.

"İyi havadis dediğin ne olacak? Bugün bir dal-gıçlık işi bulduğunu bana müjdeleyeceksin değil mi? Baksana hava adamı ne diyor?" -parmağıyla gaze-teyi göstererek- "hava daha ziyade soğuyacak, kar tipisi birkaç hafta daha devam edecek. Ver bakalım şu güzel dediğin havadisi" dedi.

Jack gülerek,

"Hayır, bu iş burada deniz altında beton istif et-mek işi değil. Dün bana yazıhaneden telefon ettiler, gittim. Yazıhanede müşteri bolluğundan iğne düş-ecek yer yoktu. Neyse kâtip fırsatını bulup bana ya-naştı.

'Güney Amerika'ya gideceğiz. Kaptan Perkins ile -şu haniya cankurtaran gemisinin kaptanı- ora-da denizin dibinden gümüş çıkartacakmışız,' dedi."

Öteki,

"Malum, malum," diye cevap verdi. "Bundan önce basmış olduğumuz çürük tahta işlerine benzer bir şey. Mutlaka her insan meskeninden yıllarca uzak olan kıyılarda aylarca gezeceğiz. Yabani or-

manlarda maymunlarla, çakal ve sırtlanlarla yatıp kalkacağız, define bulalım derken, ellerimiz boş, sırtımızda bel kemiklerimizi çatlatacak surette borçla yüklü olarak geri döneceğiz değil mi?" diye ilave etti.

Jack,

"Senin söylediğin imkân dışında şeyler. Yazıhane bizi öyle bir dalaveraya sokacak müesseselerden değil. Bana, bu kaptan Perkins'i görmemi ve onunla temas neticesini kendilerine bildirmemi söylediler. Herhalde bu işte yazıhanenin de parmağı var. Tam çürük tahtaya basacak adamları buldun! Onlar dalavereli boş işlere hiç burun sokarlar mı? Sonra iş büsbütün yazıhanenin elinde değil ki; işi istersek kabul edecek, istersek kabul etmeyecek olanlar bizler değil miyiz? Eğer iş iyi ise basarız imzaları. Aman bu kardan kıştan yakamızı sıyralım. Senin dediğin gibi, eğer maymunlarla yaşayacaksak, burada yabancılar arasında çivi kesmektense, sıcak ellerde maymunlar arasında buram buram terlemek evladır" dedi.

Hines avuçlarını sobaya tutarak ve gülerek,

"Bu dediğine doğrusu diyecek yok. Hem sıcaklık! Hem deniz! Hem gümüş! Bu kadar saadete inanmıyorum. Düşün bu tipiden yakamızı kurtaracağız. Ben karın tokluğuna da razıyım. Fakat bu kadar yekpare ve son saadet olmaz. Mutlaka bunun bir yerinde bir çapanoğlu gizlidir. İşte ondan şüpheleniyorum" diye cevapladı.

Jack,

"Hep şeytanların oyununa düşecek değiliz ya. Bu sefer melekler belki bize acımışlardır da bunca çektiğimiz cefanın, biraz da sefası olsun diye bize bu işi bulmuşlardır. Haydi bakalım, şu sobadan kendini kopar da gidip kaptan Perkins'i görelim" dedi.

Kahvehaneden dışarıya çıkınca hava adamının gazetede basılmış tahminini doğru buldular.

Havada, havadan ziyade kar vardı. Atlı tramvaya hoplayınca iki denizci ayrı ayrı olarak üstüva hatının sıcaklığı ve açık mavi gökleri hakkında hülyalara ve rüyalara daldılar. Bir ara da Hines başını kaldırdı. Jack'a,

"Gelsin bakalım güneş ışığı, papağanlı Hindistan cevizi palmyeleri, hem de bak belki goril maymunlarına değil, fakat gözlerinden, saçlarından mavi ateşler ve kıvılcımlar saçan senoritalara rastlarız. Biliyorsun ya, yanakları üzerine akrep kuyruğu, ve yahut sorgu işaretine benzer saç kıvılcımları uzatırlar. Onlara İspanyolcada aşk kancası diyorlar. Belki birinden biri bize acır da yüreğimize kancasını takar. Hele dudak arasındaki kırmızı gül goncasına ne diyelim? Onu bize verir, şu dalgıç elbisesinin lastik kokusundan bazen kusasım geliyor. Biaz da gül goncası koklarız da gözlerimiz cennete açılır. Ama aşkla bizi kavurup kebab edeceklermiş, kebab etmezlerse hatırım kalır.

Burada soğukta buz ve çivi kesmektense orada sevgi ateşiyle kebab olmayı tercih ederim" dedi.

Jack,

"Ben de senin düşündüklerini düşünüp duruyorum. Güneş ışığı hayali bana şu kapkara gökte bir alaimisema (gökkuşağı) gibi gülümsüyordu. Sen maşallah daha hızlı davrandın. Alaimisemayı da geçip yüreğini karabiber Karmencitaların sevgi kancasına taktın. Yaşasın hayal!" dedi.

Öteki,

"Hayrola, demincek kahvehanedeki bedbinliğim sana geçti galiba" dedi.

Jack cevap vermedi. Gözünü kapadı.

"Gözünü niye kapıyorsun?"

"Hayalimi kaçırmamak için, açıp da kara kara yağan karları mı göreyim. Şimdi senin göreceğimizi tahmin ettiğin karabiberler gözümün önüne geliyor..."

"İyi amma, varacağımız yere vardık demektir ha!"

Artık liman kıyısı boyunca gidiyorlardı. Atlı tramvayın pencerelerinden, lapa lapa yağan karlar arasında rıhtımda demirli duran sülün boylu gemiler direk uçlarından karinelerine kadar inip kalkan dalgaların üzerinde salınıyorlardı. Brigantinler, Skunalar, vapurlar, çatanalar, sıralanmışladı.

Nihayet tramvay durdu. İki denizci sırtları tümseklenmiş karları çiğneye çiğneye rıhtım boyunca yürümeye koyuldular.

Aradan çok geçmeden Fleetwing (Çevikkanat) gemisinin bordasına vardılar. İki direkli bir skutaydı. Pruva bodoslaması rıhtımın üzerinde ahenin bir kule gibi yükseliyordu. Hines,

"Kıyak gemi, keratanın kızı!" dedi.

Öteki denizci olduğu için deniz dilinden çıkıyordu. "Keratanın kızı" denizkızı demektir. Malum ya, ta peygamberlerden beri insanların sevdiklerine küfretmeleri âdetti. Peygamberler ümmetlerine "ey sefil kavim – ey adam olmaz insanlar – vay gidi olmaz herifler!" yollu hitap ederlerdi. Denizciler de galiba öyleydiler. Göz süzüp de: "Ah canım!" diyecek değildiler ya...

Jack,

"İskele bordamıza dümen kırıp hemen kaptanı görelim" dedi.

Sola dönüp gemiye girdiler. Birkaç saniye sonra kaptanın kamarasında kaptanla karşı karşıya idiler.

Jack,

"Ben dalgıç Jack Marvin'im. İşte bu yanımdaki hazret de kılavuzum. Al Hines'tir" dedi.

Kaptan Perkins tıknazca bir adamdı. Çenesinden aşağıya kırışmış seyrek bir sakal sızıyordu. Suratı havanın iyisi ve kötüsüyle kırıışıklaşarak, örümcek ağıyla örtülmüşe benziyordu. Belli ki herifcioğlu deniz adamlarının bir adamakıllısıydı. Yaşını başını bulmuş olmasına rağmen kirpi dikenleri gibi alnından fışkıran gür kaşlarının arasından gözleri yirmi çağlarına ait felfecriler okuyordu. Jack,

"Bir gümüş kurtarma işi için yazıhane tarafından gönderildim" diye gülümseyerek cebindeki tavsiye mektubunu fora etti.

Belli ki kaptan denizci yüreğinin ağzını kazık bağıyla bağlamış değildi. Yüzünün bin bir kırıışıklıklarının iki uçları gülümsemeye kıvrılan dudaklar gibi cana yakın hoş kavislere meylettiler.

"Şöyle rahatınıza bakınız" dedi.

İki arkadaş koltuklara inerken, kaptan bir dola-bın kapağını açarak, içerisi ta dudağına kadar altın viskiyle dolu, uzun boylu, kız oğlan kız, buz gibi bir şişe çıkardı. İki denizci kara bulutlar çatlağından güneş ışığının güldüğünü sandılar.

Böyle hoş bir refakatle iş konuşulmaz ve reyler denkleştirilmez de ne denkleştirilir yahu?... Kaptan söze başlamaya hazırlık, ehem uhum edince, iki derin denizci kulaktan kulağa sırtarak bir ağızdan; "Hep kulağınız efendim!" dediler.

Anlaşma yalnız sözle olmaz a, yüreklerin şimşek gibi anlaşması, sözleri Tatarağası gibi yaya bira-

kır. Onlar çoktan anlaşmış, elbirliği etmiş, fikirlerini karşılıklı kabullenmişlerdi. Ne ise anlaşmanın salçası olarak, söylenen laf formalitesine geçelim.

Babacan kaptan zaten bilineni bildirircesine,
"Sizi gördüğüme çok memnun oldum" dedi.

Zaten iki derin denizci mahzun mu olmuşlardı. Ne dediklerinin farkında olmayarak candan bir, "hay! hay!" gürlediler.

Kaptan kontra flok skutası gibi uzun ve milyonlar işkembesi gibi şişman birer püro sigarası ikram ederek, bir tanesini pruvasına baston diye takarak sözüne devamla,

"Venezuela kıyıları açıklarında, bir vapurun içinde yüz ton gümüş battı. Biz bu Çevikkanat gemisini onu kurtarmak için hazırladık. Bize bir çift usta dalgıç lazım. Dalgıçların biri –yazıhaneden bildirdiklerine ve benim de muvafakatime göre– sizsiniz" dedi.

Dalgıçların yürekleri içlerinde birer sevinç perrendesi attı. Kaptan,

"Batmış olan vapur on beş bin tonluk Orinoko gemisidir. İçindeki gümüşün değeri bir milyon doları aşmaktadır. Gemi Puerto Cabello limanından ayrıldıktan birkaç saat sonra –zifiri karanlık bir gecedeniz yüzünde avare avare sürünen bir kazazede vapura çarparak battı. Gemidekiler cankurtaran kayıklarına kendilerini dar atabilmişler. Geminin battığı yer hakkında kurtulanların verdiği malumat pek başka başka. Galiba en doğru malumatı veren geminin loströmosu. Adam müsademe (çarpışma) anında nöbetçiymiş" dedi.

Dalgıçlar söylenen cevaptan ziyade kendi sevinçlerine tercüman olarak bir ağızdan;

"Mükemmel, âlâ!" dediler. Ve havaya iki bulut

puro dumanı fırlattılar. Viski şişesinin gırtlığı yine lıkır lıkır etti. O anda denizcilere teklif edileydi, böyle can bir kaptanla cehennemin dibine bile dalmaya razı olurlardı.

Kaptan,

"Yerli bir dalgıç o sulara dalıp çıkmış, fakat vapuru bulamamış. Geminin dipteki mevkiî hakkında eldeki bilgi elan buğulu. Fakat bir sürü hesap düşünce ve geminin hızı, esen rüzgâr ve akan akıntı göz önüne alınınca, geminin deniz kıyısına muvazi bir istikamette beş millik bir mesafe içinde ve kıyıdan da bir mil açıkta yatmakta olduğu anlaşıldı. Geminin batmış olduğu şartlar altında bundan sonra sarıh bir tayin imkânsızdır. Biz gemiyi bulabileceğimize eminiz. Gemi kırk beş kulaçta olacak" dedi.

Jack, "Bizimle beraber dalacak olan öteki dalgıç kimdir?" diye sordu.

Kaptan,

"Daha onu bulamadık. Siz hoşunuza giden bir dalgıcı bulabilirsiniz. Bittabi şartları kabul eden bir adamı. Size vermiş olduğum malumatı, kim gelecekse ona açıklamakta da serbestsiniz. Biz muvafak olacağımıza o kadar eminiz ki, çıkacak gümüşten payınız olan paradan isteyebileceğiniz münasip bir avansı size hemen vermeye hazırız. Sizin bulacağınız arkadaş, ilgilenirse, daha ince teferruatı da aramızda konuşuruz" dedi.

Jack,

"Birkaç güne kadar bir arkadaş bulup buraya geliriz" dedi.

Zaten viski şişesi bitmişti.

Fleetwing'ten ayrılır ayrılmaz Jack ile Al doğru dalgıç Ben Allan'a gittiler. Adam yerinde değildi. Hemen Clark lokantasına gelmesi için kâğıt bıraktıktan sonra Jack ile Al lokantaya vardılar. Biraz sonra Ben geldi. Ona batmış vapur, vapurun battığı yer ve derinlik, gümüş miktarı ve tutarı hakkında malumat verildi.

Jack,

"Gemiye gideriz, kaptanı görürsünüz. Bize daha etraflı malumat verecek. Kaptana kanım ısındı. Yaşını başını bulmuş iyi yürekli, direk gibi düz bir deniz kuşuna benziyor" dedi.

Ben,

"Sen insana kolay kolay ısınmazsın. Yalnız ağzın mis gibi viski kokuyor. Kanının ısınması viskiden olmasın? Çünkü sen de benden âlâsını bilirsin ya. Mantara basa basa imanımız gevredi" dedi.

Jack,

"Bak Ben, herifin dürüst bir adam olduğu şuradan belli. Bu sefere genç kızını ve bir de on iki yaşında oğlunu beraber götürüyor. Eğer bu işte bir çürüklük olsaydı, çouklarını da beraber almazdı ya. Ondan başka ben ikinci kaptanı gördüm. Herif nar yürekli can bir adam. Deniz suyu salamurasına yıllarca banmış. Yani kokmuş karalılardan değil" dedi.

Ben ile beraber gelen kılavuzu Tony West hemen konunun pratik yönüne rampa ederek,

"İyi amma, bizim çetenin göreceği iş için kaç papel ayırıyor?" diye sordu.

Bu sefer ona Al cevap verdi:

"Korkma! Korkma! Gümüş çıkınca." Sözü'nün burasında kollarını sağa sola açarak: "Gabya yelkeni gibi papel azmanları. Sarıl sarıl içlerine, ölünceye kadar kundakta imiş gibi mışıl mışıl şekerleme kestir."

Ben,

"Yahu pazarlıksız iş olur mu? Vur aşağıya, çık yukarıya, bir pazarlık dalaşması olmalı ki işin tadı çıksın. Ona beraberce gittiğimiz zaman bu meseleyi ta dip kumuna kadar kurcalarım" dedi.

Ertesi gün dört denizci şafakla beraber soluğu "Çabukkanatta" aldılar. Bir gün öncesine nispet gemi tayfası adamakıllı kalabalıklaşmıştı. Kaptan yoktu. Onları ikinci kaptan İspanyol Castello karşıladı. Boylu poslu güzel bir Latin erkeği idi. Saç, kaş, göz kapkara. İngilizcesi mükemmel sayılamazdı. O konuştuktan sonra konuşmuş olduğu İngiliz dilini çıkıkçıya götürüp, kırılmış kemiklerini, yerinden çıkmış oynak yerlerini yerlerine koymak icap ediyordu. Fakat cehennem gibi kara gözlerinin kara kaşlarının arasından, herifin gözleri cennet gibi, gülüm-süyordu.

Kastello dört denizciyi Kaptan Perkins'in kamasına götürdü. Orada bir de ne görsünler? Kaptanın kızı ile küçük oğlu. Kız yüzüne korku ile bakılacak, göz kamaştıracak güzellikteydi. Hele şu Kaptan Perkins'e bakındı bir?

Öyle kayış gibi sert denizciden böyle bir meleğin nasıl çıktığına şaşılırdı doğrusu. Yekten Jack'ın ve Al'ın hayalindeki yanakları sevgi kancalı perçemli İspanyol karabiberleri silindi. Kız sanki şafak ışığından yapılmış, gözlerinin mavisini berrak göklerden, denizin en mavi meşrebinden alınmıştı. Gür bir kütle halinde sarımtırak kestane saçları cömert buramlarla tüten duman lüleleri gibi geniş dairelere dolana dolana omuzlarının ve mütenasip boyunun üzerinden başına, başından da havaya kıvrılıyordu. Koltuğa oturmuştu. Koltuğun kol dayayacak kolluğuna da küçük oğlan kardeşi Buster oturmuştu. Kızın adı Martha idi. Uzun parmakları ile kardeşinin

sapsarı saçlarıyla oynuyordu. Arkadan gelen güneş ışığı kızın saçlarının arasından süzülürken, kızı haleliyorlardı. Denizcilerin ağızları açık kaldı. Birdenbire kendi hayranlıklarından ve kabalıklarından utandılar. Jack içinden, "Yerin dibine değil, fakat keşke denizin bin kulaç dibine kaçıp saklanaydım" diye düşündü.

Böyle oturup dururken kamaraya doğru gelmekte olan Kaptan Perkins'in sesini duydu. Dört denizciye kaptanın sesi âdeta bir cankurtaran tesiri yaptı. Kaptan kamaraya girince kız ile oğlan dışarıya çıktılar.

Kaptan dört denizciye dönerek, "Geldiğinize çok memnun oldum," dedi ve masanın üzerine büyük bir harita açtı. Kaptan, yeni gelen iki denizciye hitaben, "Herhalde Jack Marvin, size kendisiyle ne konuşmuş olduğumuzu anlatmıştır. Onları burada tekrara lüzum yoktur. Hepimizin birbirimizin yabancı oluşumuz ve göreceğimiz işin pek uzak sularda olması, bu işin sonunun ne olacağı hakkında zihinlerde bir sürü sorular doğurur. Ben kendim bu işe girişmezden önce işte bu vaziyette idim ve kararımı almazdan önce çok düşünüp taşındım. İşe gözlerim kapalı olarak atılmamış olmaklığım belki sizlere itimat verir," dedi.

Kaptan sözünün burasında misafirlere birer puro ikram etti. Kendi purosunu yakıp havaya bir duman bulutu savurdu. Bu sefer viski şişesi meydana çıkmadı. Kaptan boğazını temizleyerek,

"Size bu iş hakkında bildiklerimi sırasıyla anlatayım. Ondan sonra merak ettiğiniz şeyleri bana sorabilirsiniz. Aramızda bir anlaşamamazlığın çıkmasına yer bırakmamalı. Bende vapurun manifestosunun bir kopyası vardır. İşte bakınız. Bu haç işaretinin bulunduğu yer, vapurun bulunması muhtemel

bulunan yerdir. Vapur batığı zaman göz gözü göremeyecek kadar karanlıktı. Gemi batarken büyük bir kargaşalık olmuş, bir taraftan karanlık bir taraftan da kargaşalık dolayısıyla vapurun battığı yer hakkında elde edilen malumat birbirine pek aykırı. Fakat birbirine en aykırı malumat verenlerin, vapurun battığı yer hakkındaki ifadeleri, birbirinden ancak birkaç mil uzaktı. Fakat buna rağmen derinlik hep 45 kulaçtır" dedi. Dört denizci haritanın üzerine abanmış sekiz gözle haritayı inceliyorlardı.

Kaptan sözünü kesince Ben, "Eğer derinlik 45 kulaçtan daha derin ise, nafile yere vakit harcayacağız. Elli kulaca ancak Ege denizi dalgıçları dalabilir. Biliyoruz, dalgıçların altmış kulaca inmiş oldukları rivayet edilip durulur. Fakat bunlar laftan ibarettir. Bu sulara kırk beş kulacı aşan yoktur" dedi.

Kaptan Ben'e,

"Çok haklısın! Bu derinlik meselesini biz uzun uzadıya inceledik, fakat bizim dalgıçların dayanma ve kabiliyetlerinden daha derin olmadığını anladık. Vapurun kıyıdan uzaklığına gelince, hatta kıyıdan üç mil açıkta yatıyorsa bile orası da 40-45 kulacı aşmamaktadır. Vapurun kaptanı bu seferi birçok kere yapmıştı. Hep aynı rotayı takip ediyordu. Yükünü Puerto Cabello'dan alıyordu. Battığı zaman iki şat yükü kahveyi bir nehrin ağzına götürüp boşaltacaktı. Nehre şafakleyin varacaktı. Gece karanlık olmasına rağmen kıyı düz ve derin olduğu için kıyıdan çok uzaklaşmaya lüzum yoktu" dedi ve durdu. Kendisini dinleyenler hiçbir şey söylemedikleri için sözüne devamla "Gemi yüz metre boyunda idi, üç ambarı vardı. Gümüş orta ambardadır ve çelik bir kompartımanın içindedir. Tam makinenin önünde bu kompartımanın kapısı kilitli ve mühürlü idi. Bu kompartımanın önüne binlerce çuval kahve istif

edilmişti. Ambar kapakları kapanmış ve üzerine de muşamba bağlanmıştı" diye ilave etti.

Ben yine,

"Size sualler sorduğumuz için üzölmeyin kaptan, biliyorsunuz ya. Biz bu seferlerin bir sürüsüne çıktık ve çoğunun sonu da fosa çıktı. Ta uzaklara boşu boşuna gitmek istemem" dedi.

Kaptan,

"Ben sizi tamamen haklı sayıyorum. Fakat öyle seferler yapanlar ekseriya hisse senetleri satan dolandırıcılardır. Ben de birkaç kere aldanıp mantara bastım. Onlar yem olarak hisse senedi müşterilerinin gözlerinin önüne büyük servetler kazanmak ihtimalini seriyorlar. Bu şimdi elimizdeki işte gemi battığı zaman gümüşün hakikaten içinde bulunmuş olduğunu biliyoruz" dedi.

Ben,

"Bu şartlar dahilinde, memleketimize enikonu bir kârla döneceğimiz anlaşılıyor. Ben bu işe girişirim" dedi.

Kaptan memnun olarak gülümsedi. Ötekiler de memnundular.

Kaptan,

"Bu işi yapanlar dalgıçlara verilecek ücret meselesini ciddiyetle ele aldılar. Şunları göz önünde tuttular. İlk önce gemi aranıp bulunacak, sonra gümüş kompartımanın önündeki binlerce çuval kahve -onlar şişip birbirine adamakıllı sıkışmışlardır- ortadan kaldırılmalı. Bu iş uzun sürecektir. Bu şartlar dahilinde çalışacak olan dalgıçlar kümelice bir ücrete hak kazanırlar, onun için onlara gümüşün yüzde beşi ayrılmıştır" dedi.

Ben,

"Ya vapuru bulamazsak ellerimiz boş olarak mı döneceğiz?" diye sordu, durdu. "Olur a, vapurun

battığı nokta hakkında gemiciler yanlış malumat vermiş olabilirler. Bundan önce böyle şeyler çok olmuştu" dedi.

Kaptan,

"Böyle bir hadise pek mümkündür" dedi. Tereddüt etti. "Bu takdirde hepimiz boş ellerle döneriz. Dalgıçlara gelince çıkaracakları gümüşteki payları üzerinden onlara ayda yüz dolar avans verilecektir. Eğer gümüş bulunmazsa, bu para bittabi geri alınmayacak" dedi.

Dört denizci bu işte bir dolandırıcılık olmadığına emin olmuşlardı. İçlerinden bu işe girişmeye kararı çoktan vermişlerdi. Bu kararlarını kaptana bildirdiler.

Al içinden, "Eğer iş fena giderse oradaki bir İspanyol güzeliyle evlenir ve bir nehrin ağzında hindistancevizi ile kahveden iâşemi sağlamaya çalışırım" diye düşünüyordu.

Tony, kaptana, "Aman bu kar ve soğuktan uzaklaşalım da ötesi ne olursa olsun" dedi.

Kaptan,

"Yarın sabah yine buraya geliniz. Sizler için para hazırlarım. Kontratı da hazırlarım. Gemiye biraz daha kumanya alacağız. Bir haftaya kadar sefere çıkarız" dedi ve bunu derken dolabı açıp bir viski şişesi çıkardı. Dalgıçlara "Size daha önce ikram edecektim ama viskinin ateşiyle sizleri acele kararlar almaya kıskırtmış olmamak için vazgeçtim. Şimdi artık içebiliriz" dedi. Tam viskinin ikinci bardakları içilirken kaptanın kızı kamaraya girdi. Bir taraftan viski bir taraftan da Martha'nın mavi gözleri ve sarı saçları denizcilerin başlarını fırıl fırıl çevirdi. Ne var ki, bu kızın güzelliği insanı korkutuyordu. Onun için dalgıçlar çekilip gittiler.

Bir hafta sonra idi. Sabahtı. Fleetwing nehir sularını yarararak denize doğru yol alıyordu. Nehrin ağzında Sandyhook'u arkada bırakarak denize açıldı. Sancak kış omuzluğundan sert ve soğuk bir rüzgâr esiyordu. Hemen yelkenlerini açtı. Artık sefere çıkmışlardı.

Kaptanın kızı Martha pek büyücü ve efsunlayıcıydı. Ne var ki, her türlü laubaliliği yasak eden serin ve uzak bir hali vardı. Yemekte babasının tam karşısına oturuyor ve herkesin dilediği gibi karnını doyurmasına dikkat ediyordu. Colby, yani makinist, kızın yanında oturuyordu. Kız, ekseriya onunla yavaş yavaş konuşuyordu. Colby, kızın okul arkadaşı imiş. Colby'nin karısıyla Martha da can ciğer arkadaşarmış. Gerek kız, gerekse Colby yorulmaz, usanmaz kitap okuyucuları idiler.

Buster'e gelince; hoş bir çocuktı. Hemen dalgıçların yüreklerini yendi, onlara uzun uzun deniz masalları anlatıyordu. Çocuk komik bir şey istediği zaman iki kılavuza dönüyordu. Onlar birçok oyunlar biliyorlardı.

Bunların ikisi de genç ve neşeli Newyork külhanbeyleriydiler. Dünya umurlarında değildi. İş yapmadıkları zaman ya şarkı söylerler veyahut dans ederlerdi.

Geminin marangozu Amos Baldwin ve aşçıbaşısı Austin Rogers kırkılık ciddi ve çok gülmez adamlardı. Bunların ikisi de kaptanın komşularındandı. Ve kaptanla beraber birçok kere Çin sularına gitmişlerdi. İşlerinin erbabı adamlardı.

Carribea Adalarında tayfunumsu bir fırtına ile pençeleştikten sonra nihayet Fleetwing, Puerto, Cabello gümrük binasının önüne demir attı. Orada gemi yeni baştan kumanya aldı ve madeni eşyanın mevcudiyetini bildiren bir cihaz tedarik etti. Tuhaf bir şeydi o.

İki inç kutrunda bir boruydu. O borunun bir ucundan öteki ucuna bir elektrik teli geriliydi. Borunun tepesinde bir çinko levha, bir saat ve bir de elektrik çanı vardı. Alete birkaç kuru elektrik pili takılıyordu. Borunun alt tarafı madeni bir cisme dokununca yukarıdaki çan çalıyordu.

Gemi bunları aldıktan sonra hemen denize açılarak Orinoko gemisini aramaya koyuldu. Geminin bulunduğu yer hakkında eldeki malumatla, kaptan birçok kerterizler alarak, aranacak sahayı tayin etti. Sonda ile derinlikler ölçüldü. Bu ölçülere göre, karadan denize akan vadilerin deniz kenarında sona ermeyip yine vadi şeklinde denizin altında da devam ettikleri anlaşıldı.

Orinoko'nun bu vadilerin birinin dibine çökmüş bulunduğu pek muhtemeldi.

Gemi o maden bildirici aletle dibi yokluyordu. Dipte bir madene rastgelinince bir gemi olup olmadığını anlamak için dalgıcın biri veya ikisi denize dalıyordu. İlk birkaç gün zarfında dalgıçlar birçok kere daldılar. Fakat dokunulan maden Orinoko gemisi değildi. Nihayet altıncı günü maden bulucu aletin çanı büyük bir gürültü kopardı. Alet büyük bir müjde veriyordu. Herkes heyecanlandı. Makinist Colby makineyi tornistan ettirdi. Gemi kışın kışın giderek tam dipten işaretin verilmiş bulunduğu noktanın üzerine geldi.

Geminin iki demiri denize funda edildikten sonra, sandal indirilerek dibe sondalar salındı. Denizin dibinde madeni cisim on sekiz kulaç sudaydı. Gemidekiler sondaların iniş ve dibe değişlerinden dipte iriyarı bir geminin yatmakta olduğunu anlıyorlardı. Sandaldakiler sondanın kurşununu salıyorlar,

on sekiz kulacı bulduktan sonra, sağı sola kürek çekiyor ve yine sondalıyorlardı. Bu sefer ise otuz kulaç buluyorlardı. Kaptan dalgıçlara,

"Galiba gemiyi bulduk" dedi.

Dalgıçlar aceleyle elbiselerine girdiler. Aradan çok geçmeden Jack dalgıç merdiveninden denize kaydı. Ve maden bulucu aletin telini tutarak dibe doğru indi. Su pek berraktı. Uzun mesafeye kadar göz seçebiliyordu. Jack birkaç kocaman köpekbalığı gördü. Bazıları pek laubali davranıyorlar ve pek yakına geliyorlardı. Jack gözlerini onlardan ve sağ elinin avcunu da yanındaki deniz kamasının sapından ayırmıyordu. Olur a, belki kama birden bire lazım oluverirdi.

Aradan çok geçmeden Jack batmış bir vapurun güvertesine kondu. Can ipinden başka beraberinde getirdiği diğer bir ipi geminin küpeştesine bağladı ve ondan sonra sağlı sollu gezip görmeye koyuldu. Maksadı Orinoko'nun mu, yoksa başka bir geminin mi üzerinde olup olmadığını anlamaktı.

Gemi bir yana otuz derece yatıyordu. Jack geminin pruvasına doğru yürüdükten sonra yana yatmış olan güverteden demirin bir kısım zincirlerle kayıp dibe düşmüş olduğunu gördü. Zincirin üst tarafı geminin alabandasına dayanıyordu. Jack doğru istikamette geminin başına doğru gitmekte olduğunu anladı. Fakat yalnız başına yürümüyordu. Hiç hoşuna gitmeyen gezinti arkadaşları vardı. Yani her an kalabalıklaşan köpekbalıkları... Bunlar Jack'ın etrafında dolaşıp duruyorlardı. Jack biraz yukarıda başkalarının hava borusuna sürünerek yüzmekte olduklarını duyuyordu.

Jack gibi tecrübeli bir insan için bile bu hiç de hoş bir duygu değildi. Fakat bu sulara böyle gezinti arkadaşlarının bulunmasının pek tabii olduğunu dü-

şünerek kendi işi gücüyle meşgul olmakta devam etti.

Aradan çok geçmeden geminin tam başına vardı. İşte oradan gemi küpeştesini aşarak, kendisini yavaş yavaş aşağıya bıraktı.

Maksadı geminin başında adını bulmaktı. Böyle araştırıp dururken yosun dalları ve koca koca midyeler arasında kabartma harflerle ORİNOKO adını buldu. İşte o zaman heyecanla can ipini çekerek yüze çıkarılmasını işaretledi.

Güverteye çıkınca müjdeyi bağıra bağıra ilan etti. Martha'nın gözleri parladı ve ellerini kuş kanatları gibi çarptı. Gemi güvertsinde nelerin olup bittiğini bir düşününüz: Hoplayanı mı, dans edenleri mi, şarkı söyleyeni mi istersiniz? Hepsi vardı. Bu gürültüler biraz durulur gibi olunca Ben'e, dalıp ta dipteki geminin sağlam bir yerine bağlaması için, kalınca bir ip verildi.

Ben hemen inip ipi bağladı. İpin yukarıki ucuna sağlam bir şamandra bağlandı. Bu suretle istendiği zaman gemi bulunabilirdi. Ben bağlama işinden sonra geminin durumunu öğrenmek üzere gemide gezinmeye başladı. Ne var ki yukarıda sertçe bir rüzgâr esmeye koyulmuştu. Fleetwing kabarmakta olan dalgaların üzerinde hoplayıp zıplamaya başladı. Gök kara bulutlarla örtülüyordu. Kaptan Perkins barometreye bir göz attı. Ve ondan sonra dalgıcın hemen yüze çıkarılması emrini verdi.

Fleetwing demirini hızla tarıyordu. Oradan mümkün mertebe çabuk kaçmalı idi. Ne var ki ne kadar acele ettilerse de kolay kolay kaçamadılar.

Tony kaptandan aldığı emir mucibince Ben'e hemen yukarıya çıkmasını emretmişti. Ben'den bir cevap alamamıştı.

Jack miğferini çıkarmıştı. Fakat hala elbisesinin

alt tarafıyla dalgıç merdiveninin üzerinde oturmakta idi. Tony'ye can ipini çekip koyuverip tekrar çekmesini söyledi. Tony öyle yaptı ve öyle yaparken can ipinin hareket eden ve yerinden oynatabilen bir cisme dokunmakta olduğunu duydu. Belki bu cisim bir ip veya bir teldi. Tony ipi çekip salıvermekte devam ediyordu. Fakat ipi o dokunan cisimden ayıramıyorlardı. İşler sarpa sarıyordu. Hava ise koydukça koyuyordu. Gemi hala demirlerini tarıyor ve gitgide dipteki Orinoko'dan ayrılıyordu. Artık dalgalar gemiye atlamaya başlamıştı. Bir dalgıcın dibe takılacak zamanı mıydı bu? Mutlaka acele ile bu hale bir çare bulunması lazımdı.

O sert havada, Jack miğferini giyince Ben'in can ipini takiben dibe indi.

Ben'i bir sürü çürük kalumalara ve direklerden inen çarmık kablolarına takılı buldu. Jack kamasıyla bu iplerin hepsini kolaylıkla doğradı. Kesilen ipler yavaş yavaş dibe çöküyorlardı. Ondan sonra Ben'i yukarıya çekti. Fakat Ben yukarıya gelmiyordu. Hala bir yere tutulu bulunuyordu. Jack daha da dibe indi. Ben'in miğfer vidalarına bir kablo takılı bulunuyordu. Jack onu da kesti, Ben'i güçbela kurtardı. Hem kendisinin, hem de Ben'in can ipleri ile "yukarıya çek" işaretini verdi.

İki dalgıç çarçabuk yukarıya çekildiler. Jack mükemmel bir iş görmüştü. Herkes, bilhassa Ben onu tebrik ediyordu. Fakat kaybedilecek vakit yoktu. Artık demir alınamazdı. Demirlere şamandıralar takarak denizde yol alınmaya başlandı. Bu iş enikonu güç oldu ve limana varılınca; herkes dışarki denizden kurtulmuş olduğuna memnun oldu.

Ertesi sabah deniz düşmüştü. Fleetwing açıla-

rak işyerine geldi. Bir gün önce bırakmış olduğu demirleri içeri aldı. Ondan sonra Ben aşağıya dalarak bir gün önce Orinoko'nun başına takılmış olan şamandıra gibi bir ikinci şamandırayı vapurun kıçına bağladı. Böylece denizin yüzündeki şamandıralardan batmış vapurun baş ve kıçının ne yanda olmuş olduğu anlaşıyordu. Bu işi gördükten sonra Ben yüze geldi. Kaptan Perkins iki dalgıcı da yanına çağırarak Orinoko vapurunun bir plan ve resmini gösterdi.

Kaptan parmaklarını plana vurarak,

"İşler tıkırında gidiyor" dedikten sonra, yine vapurun planında parmağıyla bir yeri göstererek,

"İşte bu üç numaralı merdivenin kapısıdır. Oradan bir demir merdivenden inilince, alt güverteye gelinmiş bulunulur. Biraz yürüdünüz mü idi, sağdaki önünüze çıkan kapıdan gemi zabitanının dairesine girersiniz. O dairenin ortasında bir geçit var. Geçidin sonunda da bir ambar ağzını kapayan muşamba ve kapakları akşama kadar açabileceğinizi sanıyorum. Onları açtınız mı idi, ambarın ne halde olduğu belli olur" diye ilave etti.

İki dalgıç kaptan kadar nikbin oldukları için, bir dakika bile zayi etmeden işe başlamak fikrinde idiler. İlk önce Jack aşağıya indi ve plana göre hareket ederek üç numaralı kapıdan merdiven başına, merdivenden kaptan dairesine ve ambara vardı.

Fakat ambarı görmesiyle beraber kuvvetli bir kol onun sol bacağını kavrayarak çekmeye başladı. Aynı zamanda birdenbire her şey kara mürekkep gibi bir karanlıkla kapkara oldu. Jack iki eliyle ambar duvarındaki bir demir kulpu kavrayarak serbest kalan sağ ayağıyla tekme atmaya başladı. Başına geleni çarçabuk anlamıştı. Bir dev ahtapot lamisesiyle (yani sekiz hortumundan biriyle) sol bacağını kavra-

mişti. Jack zincir kemiğinin boyunca titredi. Ve alnından soğuk soğuk terler dökmeye başladı. Can ipiyle yukarıya birbiri arkasından imdat işaretleri verdi. Bu işi çabuk yapıyordu. Çünkü can ipini çekmek için elinin birini demir kulptan ayırması gerekiyordu. Halbuki ahtapot durmamacasına çekiyordu. Birkaç kere imdat işareti verdikten sonra Jack, yukarıdan "İmdat yetişiyor" cevabını aldı.

Bacağı koparılırcasına çekildiği için, demir kulpa taktığı iki elinin çektiği tazyik büyük oluyordu.

Jack, o sekiz ayağın birkaç tanesinin ileriye fırlatarak kendisini kavrayacağından ve kendisi takımıyla yandaki karanlık geçidin içine çekileceğinden ödü kopuyordu.

Bütün kuvvetini iki eline ve kollarına toplayarak, kendini, tutmakta olan kuipa çektikten sonra, bir eliyle çarçabuk kamasının sapını tutarak, kamasını çekti ve ahtapotun kolunu onunla kesmeye koyuldu. Ahtapot öfkesinden çıldırıyor ve durmadan bulut bulut kara duman salıyordu. Jack ahtapotun yedi serbest kolunun pasajdaki demir aksama çarparak onları güm güm öttürdüğünü duyuyordu. Aynı zamanda Jack o şaşmaz dalgıç duygusuyla Ben'in can ipi ve hava borusunu sıyrarak yanaşmakta olduğunu duyuyordu.

Fakat Jack'ın beyni harıl harıl işliyordu. Ne yapmalı idi ki, arkadaşı kendi düşmüş olduğu tuzağa düşmesin. Bittabi kendisinin ne tehlikeli durumda olduğunu Ben bilmiyordu. O da pasaja sellemettüselam (selamsız sabahsız) dalarsa, ejderha tarafından hemen yakalanıp yan koridorun içine sürüklenmesi çok sürmezdi. Yukarıda ise ne üçüncü bir dalgıç, ne de üçüncü bir dalgıç elbisesi vardı. Nihayet Jack düz geçitte Ben'i kendisine yanaşan kara bir heyûla şeklinde gördü. Jack başını bütün gücüyle

Ben'e doğru uzatarak miğferini Ben'in miğferine yanaştırdı ve gırtlığını patlatırcasına bağırarak,

"Daha fazla ilerleme geçidin sonunda büyük bir ahtapot var. Seni de kavrar ve yan geçide çeker" dedi.

Yine soluğunu toplayarak,

"Ahtapot beni sol bacağımdan kavramış buluyor, beni çekiyor. Daha dayanamayacağım" diye ilave etti.

Ben,

"Aaman dayan, ben durumu anlayayım" diye cevap verdi ve Jack'ın gövdesini eliyle yoklayarak onun iki elinin demir kulpu tutmakta olduğunu anladı.

Oradan Jack'ı sıvazlarcasına aşağıya indi ve Jack'ın sol bacağını kavramakta olan ahtapot lamasesini buldu. Artık Ben deniz devinin pasaj içerisinde vurunmakta olduğunu da duyuyordu.

Ben, pasajın ağzında bir kapının bulunduğunu ve o açık kapının bir kanca ile açık tutulmakta olduğunu, gözüyle hayal meyal görmüş ve eliyle yoklamıştı. Ben yine miğferini Jack'inkine yanaştırarak, kapının varlığını ve ahtapotun bacağını keser kesmez kapıyı kapayacağını ve ahtapotu pasajda hapsedeceğini bildirdi.

Jack yine çabuk davranmasını yalvardı.

Ben kancayı çıkartıp kapıyı itmeye başlayınca Jack da tutamağı bırakarak Ben'e bütün gücüyle yardıma koyuldu. Kapı tamamen kapatılamadı. Bir karış yeri açık kalıyordu. İşte bu bir karış da ahtapot lamisesinin kalınlığı idi. İki kişi böyle uğraşırken kapının üst tarafına ahtapot ikinci bir lamisenin ucunu çıkartmaya muvaffak oldu.

İşte o zaman Ben kamasını çıkararak ve dizüs-

tü düşerek Jack'ın bacağını tutan lamiseyi kesti. Ve kendi can ipini değil, fakat Jack'ın can ipini çekerek yukarıya "Çek!" işaretini verdi. Artık Jack kurtulmuş demektir.

Ben, dipte artık yalnız kalıyordu, fakat duruma hâkimdi. Ben, ahtapotun öteki lamise ucunu da doğrayarak kapıyı kapadı ve kapının sürmesini sürdürdü. İçeride ahtapot kıyametler koparıyor; Ben ise miğferinin içinde gülümsüyordu. "Kendini içeride paralayakoy, ben şimdi çıkıp yine ineceğim o zaman senin hesabını görürüm" diye bağırdı.

Ben, yukarıya çekilmesi işaretini verdi. Ben yukarıya çıktığı zaman herkes güvertede idi. Onun dalgıç giysisini çıkartıyorlardı. Ötesi berisi karıncalanmaya başlıyordu. Akli da pek başında değildi. Fena halde korkmuştu. Aşağıda büyük eforlar yaptı. Önceden anlatmış olduğumuz gibi, su tazyikinin altında efor yapmak çok tehlikelidir. Jack Ben'e candan teşekkür etti.

Ben de arkadaşının omzunu okşadı. Fakat beklenecek zaman yoktu. Bir zıpkın ve bir balta istedi. Marangoz bu avadanlığı bulup getirinceye kadar aşağıda neler olup bitmiş olduğunu kaptana ve oradakilere kısaca anlattı.

Martha benzi atmış ve büyülenmiş bir halde orada durup dinliyordu.

Ben oradakilere,

"Arkadaşıma iyi bakınız, ben dipdeki habisin hesabını dürüp devşirip bitirmek üzere dibe ineceğim. Onun tıkılmış bulunduğu geçidin başka kapıları varsa onları da gidip kapamalı. Yoksa o cenabet şey başımıza bela olur. İş görmemize mani olur. Hem de orada, onun gibi başkalarının da mevcut olmadıkları nereden belli? Eğer varsa onların da hakkından gelmeli" dedi.

Zıpkın ve baltayı alınca daldı. Geçide ve canavarı kapayan kapının önüne geldi. Kapıyı azıcık araladı. Lamise aralıktan dışarı çıktıkça onu doğradı, böylece ahtapotun sekiz kolunun birkaçının hakkından geldi. Sonra kapı aralığından içeri zıpkını soktu. Ahtapotun gözleri karanlıkta fosforla parlıyordu. Zıpkını iki gözün arasına sapladı. Ahtapotun dövünmesi durdu, titredi. Ve sonra geri kalan lamiseleriy-le yere yığıldı.

Bu iş görüldükten sonra Ben, karşısındaki ambar ağzını iyice muayene etti. Muşamba çürümüş-tü. Onu kolayca yırttı. Ambar ağzını açmak pek kolay olmadı; fakat zor olduysa da çabucak onun da hakkından geldi. Ondan sonra sağdaki pasajları gezdi, dolaştı. Çok şükür onlarda ahtapot yoktu. Sonra yukarıya çekilme işaretini verdi. Maksadı durumunu anlatmak ve Jack'ın ne halde olduğunu görmektir.

Jack istirahat etmesi için güverteden kamaraya taşınmıştı. Artık akşam da olmuştu. Kaptan aşağıdan –yani Orinoko'dan– gelen bütün iplerin yüzdeki uçlarına şamandıraların takılmasını emretti ve demir alıp limana döndü.

Dönüş yolunda dalgıç tayfası Jack'ı soydular ve onu ranzasına yatırdılar. Orada ona ne yapmak lazımsa hepsi de yapıldı. Sol tarafında midyelere sürünmeden ve ahtapotun bacağından hasıl olma birçok yaralar vardı. Onlar sıcak suyla yıkandıktan sonra bazı merhemler sürdüler. Martha orada idi ve neler yapılması lazım geldiğini bir hekimlik kitabından okuyordu. Martha gemi eczanesinden lazım olan ilaçları getirmişti. Jack'a uyutucu ilaç verildi. Onun için rahat edip çok geçmeden uykuya vardı.

Gece ortası uyanan Jack'a evvelce hazırlanmış olan çorbayı Martha kendi eliyle içirdi. Jack birkaç sigara içtikten sonra ona yine uyutucu ilaç verdiler. Ertesi sabah uykudan uyandığı zaman –yaralar müstesna– Jack'da hiçbir şey kalmamıştı.

Ben, Jack'a,

"Yaralarına, sonra yüzüne bak da ahtapot suratına sarılsaydı, neye benzemiş olacağını bir tahmin eyle. Bundan sonra dipteki geminin güvertesine elde zıpkın olmayınca konmamalı" dedi.

Kaptan gelince, o gün ne yapılması gerektiğini konuştular. Kaptan tazyikli bir hava pompasının tedarik edilmesi fikrinde idi.

"Nasıl olsa kahve çuvalları çürümüştür. Siz dip-te kahveleri dışarıya kürekleyemezsiniz. Geminin böğründe bir delik açmalı, sonra pompadan kahvelerin üzerine hava fışkırtmalı. Kahveler delikten çıkar. Siz de gümüşe kolaylıkla erişebilirsiniz" dedi.

Hava pompası ancak birkaç günde bulunabildi, Fleetwing de açılarak Orinoko'nun üzerine geldi. Dalgıçların ikisi de birden daldılar.

Ambar kapağına gelince, yukarıdan kancalı kablolar indirildi. Onlar kapağa takıldıktan sonra yukarıya, "Çekiniz!" işareti verildi. Fleetwing tayfası açılınca kapak da çatırdaya çatırdaya yerinden kalktı. Onu geminin yanından dibe attılar. Kereste öylesine su almıştı ki, artık yüzmüyor, dibe çöküyordu.

Ondan sonra iş görme sırası pompaya geldi. O mükemmelen işliyordu. Yukarıdan basıyorlardı havayı, aşağıda ise hortumun çelik namlusundan tazyikli hava, hava değil, fakat bir demir çubuk kuvvetiyle çıkıyordu. Havanın tekmesini yiyen kahve daneleri kalabalık halinde kalkıyor ve geminin yanında açılan insan büyüklüğündeki delikten çıkıyordu. Şişmiş bulundukları için birbirine kaynayarak hemen

hemen yekpare olmuş kahveleri ortadan def için işte bu başvurulacak çarelerin en güzeli idi.

Pompanın ilk gün gördüğü işten, kahvelerin on günde temizlenebileceğini tahmin ettiler. Ondan sonrası ver elini gümüş efendi idi. Ne var ki bu iş on günde tamamlanamadı. Çünkü arada fırtına koptu ve fırtınanın koptuğu gün de, gemi demir kaldıramadı.

Gümüşe varma işi -evdeki hesap çarşıya uymaz fetvasınca- tam bir ay sürdü. Bir ay tamamlanınca, herkesin "gümüş günü" diye adlandırdığı, o büyük gün akıbet gelip çattı. O gün, "Haydi kısmetimiz açık olsun" diye bağrılarak -bu seslerin arasında Martha'nınki de vardı- dalgıçlar gümbedek denize daldırıldılar.

Dalgıçlar dibe varınca sandıkların mühürlerini kırdılar. Sandıklarda binlerce kalıp yirmi beşer librelik gümüş parçaları vardı.

Bütün gümüşün çıkarılması -artık fırtınaların da hesaba katılması işi öğrenilmişti- bir ay sürecekti. Fakat bu iş hiç de o neticeye varmadı.

Yıllarca sonra Al Hines'in bana anlatmış olduğunu, olduğu gibi buraya kaydediyorum.

"Gümüşü kaldırmaya başlayınca, gemide sanki bir oksijen deposu patlamışmış gibi herkes aceleyle işlemeye koyuldu.

Ancak batıkların denizde gezebileceği fırtınalı havalarda bile çalıştık. Fleetwing'in ambarına giren gümüş kalıpları cimrilerin paralarını saymaları gibi, tekrar tekrar sayıp duruyorduk. Kimi sefer hatta yok dört yüz beşti, hayır dört yüz dördtü, diye aramızda ağız dalaşmaları da oluyordu. Maşallah hepimizin hayali aldı, yürüdü. Hayalden malihülya sarayları ve kuleleri kuruyorduk. Gemi limanda demir üstünde kalması gereken havalarda zavallı Ben ile

Jack karabataklar gibi dalıp dalıp çıkıyorlardı. Yan gelme işini çıkarttığımız servetlerle memlekete döndüğümüz zaman yaparız. Şimdi tembelliğin sırası değil, diyorlardı. Bu sözleri yalnız onlar değil, fakat bütün tayfa tekrarlıyorlardı. Bu sözleri bir söylemeyen varsa o da Martha'ydı.

Gümüşü çıkartmaya başladıktan on gün sonra gümüşün hemen hemen üçte ikisini çıkartmıştık. İyice hatırlıyorum, bir gün rüzgâr bir öküzün boynuzunu uçuracak kuvvette eserken ve Fleetwing ipe bağlı bir kudurmuş köpek gibi kalkıp dururken biz sanki sütlimanlıkta imiş gibi davranıyorduk."

Jack'ın söylediğine göre, demir küfe dolup da yukarıya çekilmeye başlayınca, dipte saat rakkasesi gibi on beş metre sağdan, on beş metre sola sallana sallana yükselirmiş. Küfe inerken de öyle sallanmış da onu yere getirinceye kadar dalgıçlar epeyce gülüşürlermiş.

"Demir küfe dolunca çekilmesi için yukarıya işaret verildi. Yukarıda işareti alanlar çekmeye koyuldular, fakat küfenin dibi güvertenin üzerinden kalkınca namlu ağzından çıkan top güllesi gibi Ben'in üzerine geldi. Ben'in kaçacak vakti kalmadı. Yüklü küfe onu gemiye çarparak hemen hemen ezdi. Miğferi biraz çöktü ve miğferin önündeki kalın cam kırıldı. Küfe, Ben'den ayrılarak öte tarafa sallanınca Ben yere yuvarlandı.

Su tazyiki kırılan miğfer penceresi dolayısıyla elbiseyi sıkıyor, elbisenin içindeki havayı dışarıya fışkırttırıyordu.

Ben havasız kalıyordu. Fakat aklını başına toplayıp yattığı yerden elini uzatarak çürümüş bir çuval parçasını alarak onu camın kırılmış yerine, yani camda hasıl olmuş olan deliğe tıktı. Kimildamaya korkuyordu, çünkü camın kırılmamış olan köşesin-

den, küfenin gide gele sallandığını görüyordu. Yukarıya çekilme işaretini de veremiyordu. Çünkü çekilirken küfe tarafından toslanması ihtimali vardı.

Bir dalgıçtan azami zekâ ve cesaret isteyen bir durumdu bu.

Ben eğer yüze çıkabilirse ancak kendi gayretiyle çıkabileceğini kestirmişti. Küfe enikonu kalktıktan sonra yukarıya çekilme işaretini verdi. İşareti alınca biz onu gemiden çekmeye başladık. Ben'in verdiği bu 'Çekin!' işareti, dalalıdan beri bize verdiği ilk işaretti. Biz çekmeye başladık.

Vakıa Jack onunla beraber dalmış fakat o çoktan çıkmıştı. Jack, Ben'in işaret verişinden hoşlanmadı, bizlere, 'Alesta olunuz. Galiba oğlan fena bir durumda!' diye bağırdı.

Ne var ki biz çekip dururken Ben bir yere mi takıldı ne.. durdu! Jack 'Ona işaret veriniz!' diye haykırdı. 'Nasılsın?' diye sorduk. Fakat cevap yoktu. Jack 'Bütün kuvvetinizle asılınız. Fena bir şey var!' diye bar bar bağıırıyordu.

Biz çekiyorduk, fakat Ben bir ton ağırlığında kurşun gibiydi. İşte onun üzerine bütün gemi tayfası halata sarıldı. Aradan çok geçmeden onu yüze getirdik. Hava, miğferinden bulut bulut çıkmakta idi. Ben, halatın ucunda cansız sarkıyordu. Birkaç kişi iplerle denize atladılar, Başını yukarıya kaldırdılar, bazıları da koltuk altından ipler geçirerek ipleri göğsüne sardılar. Halat ve o iplerle onu güverteye kaldırıp yüzüstü yatırdık; bıçaklarla elbisesini keserek elbisesinden soyduk; miğferini de çıkarttık. Ciğerleri su dolmuştu.

Şunu unutmayınız ki; bütün bu zaman zarfında gemi şaha kalkan ve sonra çifte atmak üzere başını eğip kışını havaya fırlatan bir beygir gibi oynuyordu. Gümüş küfesi dip ile yüz arasında yarı yolda idi.

Fakat Ben bu halde iken gümüşü kurtarmakla uğraşamazdık ya. Onu sonradan alınmak üzere dibe salıverdik ve demir alarak liman yolunu tuttuk.

Yolda boyuna Ben ile uğraştık. Martha elde hekim kitabı, benzi atmış bir halde okuyup anlamakla, davranıp yardım etmek arasında tereddüt ediyor, tir tir titriyordu. Ciğerindeki suyu kusması için gırtlığını bir tüyle gıdıklamalı imiş. Bunu Martha, kitabından okudu. Gelgelelim gemide tüy ne gerzerdi. Bunun da çaresini Martha buldu. İyi ki şapkasının uzun üç tüyü vardı. Onları, koşup kopartıp getirdi. Bir taraftan gırtlığını tüylerle gıdıklarken bir taraftan da göğsüne, sırtına soğuk su serpiyor ve habire ovuyorduk, aynı zamanda da onu sağından soluna çeviriyor, ayak ve ellerini yaralamamak suretiyle didikliyoruz, fakat bütün gayretimiz nafile oluyordu. Kan deveranını hızlandırmayı düşündük. Yani biz değil, Martha kitabından okudu.

Bunun üzerine Ben'i ranzasına taşımak üzere sırtladık. Fakat kaportadan inerken Martha kudurmuş bir kedi gibi üzerimize saldırdı:

'Onu benim odama götürünüz!' diye çığlıklar saldı ki, iyi ki yüzümüzü gözümüzü tırnaklarıyla yolmadı. Biz kaptanın suratına baktık. Dalgıcı nasıl kaptanın odasına götürebilirdik yahu? Malum a bizlerin yerimiz babacan başaltıydı. Fakat kaptan kızından, bizden fazla yıldı. Bir an için Martha kaptandı.

Eh! Yukarıdan gelen emre kim boyun eğmez? Biz de arkadaşı götürüp kızın yatağına uzattık. Fakat adamda canlı olduğuna dair bir işaretçik olsun yoktu. Hemen sıcak sular şişelere dolduruldu. Ben'in başına, kışına ve sancakla iskele bordalarına

sıcak su şişelerini sıraladık. Martha battaniye üzerine battaniye koyarak Ben'i örttü. Ondan sonra babasının dolabından sert bir konyak getirerek, Ben'in ağzını zorla açtı ve gırtlığına birbiri arkasına kaşıklar dolusu konyak funda etti. İnsan o kadar konyakla hiç dirilmez olur mu? Onun yarısıyla ben dört kere ölü olsam beş kere dirilirdim. Fakat başvuru bu çarelerin hiçbirisi de fayda vermedi.

Martha artık utanmayı mutanmayı bir yana fırlatmış, hem ağlıyor, hem Allaha dua ediyor, hem konyak veriyor, hem de Ben'e, 'Uyansana!' diye yalvarıyordu.

Ben kendi hesabıma Ben'e biraz kızıyordum. Bunca yalvarışa dayanım olur mu? Eşek herif nereye dalmışsa, bir türlü beriye gelmiyordu.

Ne yapacaktık? Hemen karadan –Martha'nın emriyle– iki doktor getirdik. İki kara kaytan bıyıklı fırlak gözlü İspanyol doktoru geldi. Aralarında boyuna fanfin ettiler. Fakat Martha'nın başvurduğu çareler kadar müessir bir şey olsun bulamadılar. Akşam oluyordu. Güneş batmazdan biraz önce Ben kendiliğinden, 'of!' diyerek hafifçe kımıldamasın mı? Hey Allahım hey! Birdenbire Martha sevincinden hüngür hüngür ağlamaya koyuldu. Yahu derler a. Bir kadın veya kız –hangisi ise– yalnız kaldığı zaman düşündüğü şeyleri erkekler bilseler, hiçbir erkek bir kadınla evlenmezmiş. Ne var ki bu bizim vakada Martha topumuzun önünde sanki kimse yokmuş da bir başına imişmiş gibi söylenmeye başladı. Aman ona, 'Erkeğim!' mi demedi? 'Seni duydukça kemiklerim ve iliklerim şeker gibi eriyor' mu demedi? Velhasıl dedi de dedi. Hem de öylesine dedi ki o dedikçe zincir kemiğimin başımdan aşağısına kadar elektrik sademeleri geziyor, bir yukarıya bir aşağıya doğru inip çıkıyor sandım. Vay gidi ciddi kız, içinde neler saklamı-

yormuş. İşte o zaman bir kadının sevince neler düşündüğünü anladım. Ben de evlendim. Nişanlı iken nişanlımın gözlerine bakardım da, dudaklarıyla söylediklerine kulak vermez, fakat gözlerinde okuduğuma canımla yapışırdım. Orada Martha'nın söylediklerini bir bir okudum.

Asıl kaptanın suratını görmeliydi. Alameleinnas (herkesin önünde) bunca söylenenden sonra 'Yok kızımı vermem!' diye kaş kancalayıp cesaret cüret etmesi gülünç olurdu. Herif iyi adamdı doğrusu. İş hemen şakaya götürdü. Bizlere, 'Gülmeyin bana, baba olduğunuz zaman hepinizin başına gelecek' diyerek içki dolabının kanatlarını menteşelerin son haddine kadar açtı. 'Kızımın ve Ben'in saadetine içeceğiz.' dedi. Bizde can ve gönülden içtik.

Gümüşe gelince hava müsait oldukça çalıştık. Topunu da çıkardık. Bittabi ben dalamıyordum. Onun miğferinin de tamir edecek yeri kalmamıştı. Marangoz onun deliklerini lehimlemek için günlerce uğraştı ve miğferi bir kova suya batıra batıra denedi. Fakat marangozun bütün lehimciliğine rağmen miğfer su yapıyordu. A canım armoniğe dönmüş miğferin hayrı mı olur? İşte bundan dolayı işin mütebaki tarafını Jack yaptı.

Jack yaptı, fakat, gümüş payları ayrılırken sanki Ben'le çalışıyormuş gibi Ben'in payını ayırdı. Ona Ben, 'Sen al gümüşü. Ben gümüşten kıymetli bir define buldum' dediyse de öteki, 'Yok yok olmaz yeni evlenenlere para gerektir' dedi ve Ben işleseydi Ben'e ait olacak olan payı almamakla ayak diredi. Neyse günün birinde işimiz bitti ve dönüş seyyahatine girişmek üzere Puerto Cabello'dan leva demir ettik.

Kaptan çok babacan adamdı. Yeni evliler rahat etsinler diye kamarasından çıktı ve bizim başaltına misafir geldi. Puerte Cabello'dan kuzeye rota tuttuk. Puerto Rika'ya uğradık. O adaların arasından, yani Mano Boğazından geçtik. Artık önümüz ta New-york'a kadar engin Atlas Okyanusu idi" dedi.

Ben sonra, "Neler oldu?" diye sordum. "Ben şimdi bir balıkçı filosunun kaptanı. Beş on tane de çocuğu var. Martha çok anaç tavukmuş. Evin içini birbirine benzeyen bir sürü sapsarı başlı ve saçlı çocuklarla doldurdu. Ben'e 'Bunlar bir şey değil neredeyse çiftler çiftler çıkartacağım' diyormuş. Bana Ben resimleri gösterdi. Kaptan Perkins ihtiyarlamış fakat yine de dimdik imiş, damadına, 'Sen Martha'nın söylediğine iyi kulak ver. Doğru söylüyor. Bir yerde okumuştum. Boş duran yani gebe kalmayan kadın mutlaka fesatlık düşünürmüş. Kafanın dinç kalmasını istiyor musun? Kadın kısmını mutlaka dolu bir halde bulundurmalı? O zaman fesat düşünecek vakti kalmaz' diye nasihatler ediyormuş" dedi.

Harp Zamanında Batmış Olan Gemilerin Yükleri

Batmış defineleri çıkarmak işi heyecanlı oluyor. Fakat dalgıçlar tarafından çıkarılan gemi yükleri o kadar romantik işler olmaz. Ne var ki hayret verici olmakta romantikleri tatar ağası gibi yaya bırakır.

Fakat bu işlerde de romantiklerin eksik olmadığını sanmayınız. Valentin adlı bir dalgıç biliyorum. Florida'da kıyıda bir mil açıkta batmış bir destroyerin çıkarılması işi ile meşguldü. İş güya on

günde olup bitecekti. Fakat aradan iki ay geçtiği halde hâlâ destroyer dipteki yerinden kımıldatılamamıştı. Valentin genç ve parlak bir delikanlı idi. Ve daha yeni evlenmişti. Valentin işini bitirince kıyıdaki küçük bir şehrin limanına dönüyordu. Yalnız da değildi. Kendisiyle üç dalgıç çalışıyordu. Kaza bu ya. Orada Valentin vuruldu. Yani iki bacağı da felce uğradı. Delikanlı çok müteessir oldu. "Karım beni bu halde görürse ne der?" diye gözleri doluyordu. Fakat yine de dalmakta devam ediyordu; karısına vurulmuş olduğunu yazmadı. Fakat arkadaşlarına "Ben meşgulüm" diye onun yanına varmam. Fakat ölünceye kadar çalışır ve kendime ayıracağım kuru ekmek parası müstesna kazandığım paranın hepsini de ona göndereceğim" diye dert yanıyordu.

Arkadaşları, münasip bir lisanla hakikati genç kadına yazarlar. Kadın gizlice şehre gelir. Valentin'in dalgıç arkadaşlarıyla konuşur. Onlarla uyuşur, ondan sonra bakınız ne yapar?

Valentin karısının şehre gelmiş olduğunu bilmemektedir.

Bir gün Valentin denize daldıktan sonra, gemide saklanmış olan karısına dalgıç elbisesi giydirilir. Dalacağı derinlik sekiz kulaçtır. Valentin'in dalgıç arkadaşları karısını dalmaktan vazgeçirmek için enikonu diller dökmüşlerdi. Fakat genç zevceyi yapmayı aklına kurmuş olduğundan vazgeçirememişlerdi.

Nihayet aralarında, dokuz kulaç denize dalmamış olan için tehlikeli değildir. Zaten kadın dipte yarım saat, bir saat kalacak değil ya. Onu Valentin orada alıkoymaz, diye konuştular. Ve kadına elbise giydirip daldırmaya karar verdiler.

O anlattığımız gün kadın dalar, denizin dibinde kocasını bulur. Ona yanaşır. Dokuz kulaç su karan-

lık değildir. Bir dalgıç başka bir dalgıcın yüzünü görebilir.

Valentin de karısının yüzünü görür. Artık adamın ne duyduğunu tahmin ediniz. Karısı miğferini kocasının başına yaklaştırmak ve kahkahalar salıvererek ona,

"Sen istediğin kadar gelmem de, sen gelmezsen işte ben böyle gelirim. Değil bacakların, fakat her yerin vurulmuş olsa da yine ben hep yanında olmak isterim" der.

Valentin kulaklarına inanamaz. Hem karısının, hem de kendisinin can iplerini çekerek, yukarı çıkartılma işaretini verir. İkisini de yukarıya çıkartırlar. Elbiselerini sırtlarından alınca, orada duranlar ömürlerinin sonuna kadar unutamayacakları ve en demir yürekliğini bile çocuk gibi ağlatan bir manzaranın seyircisi olurlar.

Bu vakadan sonra yine Valentin dalgıçlıkta devam eder. Fakat karısı da onunla beraber dalarak iş görürdü. Kadın yalnız her gebe kalışından dört ay sonra dalmaz ve çocuğu doğurduktan üç ay sonra yine dalmaya başlardı. Bu çift böyle üç - dört çocuk yaparlar. Onlar dalgıçlar arasında elan "Çifte dalgıçlar" adıyla anılmaktadırlar. Tuhaf değil mi? Kadın sonraları dalgıçlıkta o kadar usta olur ki, kocasından daha derinlere dalmakla kalmaz, fakat dipte ondan daha fazla da kalabilirmiş.

İkinci Dünya Savaşı sırasında idi. Newyork limanı, içine girip çıkan gemilerle arı kovanı gibi işliyordu. Malum ya, o zamanlar asker dolu gemilerin büyük bir kısmı Newyork limanından çıkıyordu. Sonra müttefiklere yardım olarak gönderileceklerin çoğu da yine o limandan Okyanus'a ayrılıyordu. Li-

manın dibi, rıhtımlar ve bütün liman tesisatı her an engelsiz olarak işler bir durumda bulunmalı idi. Limanın dibinin temiz tutulması işiyle biz dalgıçlar meşguldük. Çünkü limanda bu kadar vapur, gemi, romorkör, şat olunca ve bunlar her çeşit havada her istikamette gidip gelme zorunda oldukça müsademeler hiç eksik olmuyordu. Müsademeler olunca da batmalar, batmalar olunca da dalgıçlar tarafından çıkarmalar oluyordu. Fakat biz dalgıçlar yalnız batan vapurlarla değil, fakat birbirine veya rıhtıma çarpan vapurların sualtı kısımlarının onarılmasıyla da meşguldük. Dümen mi, pervane mi, neler de neler tamir etmezdik.

1918 ikinci kânununda bir gemi limanın ağzına gerilmiş olan denizaltı ağlarına gidip takıldı. Kaptan pervaneyi hem ileri, hem de geri işleterek başını sokmuş olduğu beladan kurtarmaya çalıştı. Fakat çalıştıkça inadına takıldı. Öyleki, artık kımıldanacak hali kalmadı.

Biz vapura vardığımız zaman ağın iki buçuk santimetre kalınlığında olan tellerinin yüzlerce metresi pervaneye sıkı fıkı sarılmıştı.

Biz limanın iki ağzından ağların uçlarını çözecek ve ağları limanın içindeki bir noktaya sürükleyecektik. Ben dalgıç elbisesine girip daldım. Pervaneyi ve ona sarılan telleri görünce güç bir işle karşılaşmakta olduğumu anladım. Şaka değil, kısa zamanda tamamlanacak şeylerden değildi. Bir sürü dalgıç, nöbetleşerek ve günün yirmi dört saatinin her birinin imtidadınca çalışarak işi ancak on beş günde bitirebildik.

Bütün bu zaman zarfında termometre sıfırın ya bir iki derece üstünde veya bir o kadar altında idi. Biz o soğukta demir testereler ve keskilerle uğraşıp duruyorduk. Birimiz yüze çıkarken birimiz dibe ini-

yordu. Bu iş esnasında her gün dalgıçların birinin veya ikisinin sırtı zatürree ile yere geliyordu. Bu dalgıçlara ben şeflik ediyordum.

İşe başladıktan üç gün sonra kolumda, dizimde derman kalmadığını duyarak, yukarıya çekilme işaretini verdim.

Oradan da eve ve doğru yatağa girdim. Ancak on günde kendime gelebildim. Durum kötü idi. Ancak iki üç dalgıç iş görmekte idi. Artık biz gece demiyor, gündüz demiyor boyuna uğraşıyorduk.

Tam işi bitireceğimiz zaman, buğday yüklü İngiliz Dara gemisinin siste Amerikan drenotu India-na'ya çarpmış olduğu haberini getirdiler. Zırhlıya bir şey olmamıştı, fakat İngiliz vapuru yarılmış ve ambarına sular aka aka üç mil uzaktaki kumluğa doğru yol almıştı. Çağırdım. Geminin su altındaki yarasını muayene etmemi istiyorlardı. Halbuki hasta yatağından az zaman önce kalkmışım. Fakat emir, emir idi. Hasta masta dinlemiyorlardı.

Dara'yı aramaya gittiğimiz zaman hava bıçakla kesilecek kadar sisli idi. Körebe oyununda körebelik ediyormuşuz gibi Dara vapurunu aradık. Akıbet onu bulduk. Geminin güvertesi denizden iki karış çıkıyordu. Alt tarafı su altında idi. Ben güverteye çıkıp bilgi edinmek için kaptanı aradım. Bunu yaparken su ile şişen buğdayların ambar kapaklarını kaldırmış olduklarını gördüm. Buğdaylar ambar ağızlarından insan boyu yükselerek sağa sola devrilmişlerdi.

Gemi tayfası Hintli idi. Kaptan gemide yoktu. İngiliz konsolosuyla görüşmek üzere karaya çıkmıştı. Konuşabileceğim adam olarak Hintli lostromo vardı. Fakat onunla da nasıl konuşacaktık. Herif İngilizce bilmiyordu. Herhalde kaptan Hintçe biliyordu. Birbirinin ne dediğini anlamayan tayfa ile gemi denize açılmazdı ya. Bu tayfa makine odasına açır-

lan su geçmez kapıları kapamışlardı. Makine dairesi kuru idi. Neyse işaretleşerek Hintli ile ben yarım yamalak olsa da enikonu anlaşıyorduk. Böylelikle geminin yarasının durumu hakkında umumi malumat edinebildim.

Dalgıç gemisini yaranın bulunduğu yere götürdük. Ben dalgıç elbisemin içine girerken akşam idi. Ben gemiden sarkıtılan bir halata tutunarak yaranın bulunduğu yeri, yani dam deliği arıyordum. Bir metre kadar yeri gözden geçirdikten sonra yukarıya işaret veriyordum, onlar da halatı bir metre daha ileriye götürüyorlardı. Nihayet zırhlının sivri pruvası tarafından yapılmış olan oyuğu bulabildim. Ayın on beşine benzeyen tam bir daire idi. Dairenin kutru (çapı) otuz santimetre kutrunda idi. Yırtılmış olan çelik, ambarın içine çökmüştü.

Yukarıya çıktım. Delikten daha büyük yuvarlak bir tahta kestik. Bir de delik kadar bir tahta parçası daha. Oyuk kadar olan tahtanın etrafına macunlu üstüğü doladım. Ondan sonra oyuktan daha büyük bir tahta daha. Bu üç parçanın ortalarını deldirip bir vida taktım. İlk önce büyük yuvarlağı içeri taşıdım, delik kadarını oyuğa sıkıştırdım. Ondan büyüğünü de üstüne koydum. Ve bir İngilizanahtarı ile vidayı sıkıştırdım. Artık elinden gelirse, su o delikten içeri sızabilsindi bakalım.

Bu işi bitirince yukarıya çıktım. Dalgıç elbisesinden çıkarken karada bulunmakta olan kaptan da vapura geldi. Ona gidip gemideki oyuğun ne biçim olduğunu ve onu nasıl tıkamış olduğumu anlattım.

Ertesi günü Dara'ya bir şat yanaştı. Islak buğdaylar ambarlardan çıkartılıp şata atılıyordu. Buğdaylar oradan kurutucu makineye gitti. Ben oraya tesadüfen uğramıştım. Denizin dibinde çok tuhaf şeyler görmüştüm. Fakat doğrusunu söylemek la-

zımsa karada gördüğüm bu kurutucu makineye bakarken parmağımı ısırılmışım. Islak buğdaylar bir metre kutrunda bir boruya akıtılıyor. Ondan sonra hava tazyikiyle, havası ısıtılmış bir yere savruluyordu. Buğdayla üflenen havada kar tipisinin kar taneleri uçuyor. Fakat yere kuru düşüyorlardı. Eh buna "pes!" dedim.

İşte bu Dara işi de böylece tamamlanmış bulundu. İşte 1918 yılı Newyork limanı vapurları ve gemileriyle karınca yuvası gibi kaynaşırken, bir gün olsun bacaklarımızı uzata uzata istirahat yüzü göremedik. Bir işi bitirmeden ikinci iş çıkar, ikinci işi bitirmeden dördüncü iş çıkardı. O limanda dururken uğradığımız en büyük kaza sisli bir günde oldu. İki dalgıç denizin dibinde iken koca bir vapur geldi ve bizim dalgıç gemisine çarpınca onu alabora etti. İki dalgıç güçbela kurtuldu. Malum ya, gemi ve hava veren makine denizin içinde tepe takla durunca dalgıçlara hava tulumbalamanın imkânı yoktu.

O senenin yazı idi. Hava battaniye gibi kalın bunaltıcı bir sisle örtülüydü. Bizim, yani dalgıçların barındığı kulübe limanın ağzında idi. Rutubetin çokluğundan kulübenin duvarlarından aşağı boncuk boncuk nem sızıyordu. Aramızda, "Kulübemiz bile terliyor" diye alay ediyorduk. İster inanınız, ister inanmayınız, o sıcak havada kulübenin içinde ateş yaktık. Ne için biliyor musunuz? Binanın içindeki nemi kurutmak için.

İşte o günün gecesi yatağımda yatıyordum. Uyku gözüme girmiyordu. Davudili tizli –hiç olmazsa elli vapurun– birden düdüğü ötüyordu. Buna limanın çeşitli rıhtımlarından öttürülen işaret düdükları karışıyordu. Bu kıyametin ortasında hangi babayiğit

uyuyabilirdi? Galiba gece ortasından biraz sonra idi. Uykuya varıyor gibi oluyordum. Tuhaf bazı gürültüler işittim. Arada istimdat (yardım isteme) düdükları de kulağıma çalınır gibi oldu. Bu gürültüler de sanki bir taraftan değil de her taraftan geliyor gibiydi. Acaba bir kaza mı oldu, yoksa bana mı öyle geliyor diye yataktan fırlayıp rıhtımın gece nöbetçisini buldum. Ona neler duymuş olduğumu anlattım.

Nöbetçi bana,

"Ben hiç öyle bir şey duymadım" dedi. Ben de içimden "Galiba hayalim gürültü etti!" diyerek yatağıma döndüm.

Ertesi günü şafak o sisleri yine donuk ve sönük bir tarzda aydınlattı. Galiba kalın sislerle örtülü bir gün daha geçirecektik. Ne var ki, saat sekize doğru deniz tarafından sert bir sağnak esti. Sis tabakası kalkar gibi oldu. İşte o zaman hayret edilecek bir şey gördüm. Limanın ağzında koca bir vapur batmış yatıyordu. Gemiye görmemle kaybetmem yine bir oldu. Fakat o kadarcık görüş kâfi idi. Vapurun tam nerede ve ne vaziyete olduğunu aklımdan tespit etmiştim. Hemen dalgıç gemisine binerek vapurun yanına vardık. Bacalar, direkler, hava makinelerinin en yüksekleri ve bir de kaptan köprüsü müstesna vapurun her tarafı su altında idi. Ben kaptan köprüsüne gittim. Vapurun on dört bin tonluk Port Philip adlı bir İngiliz gemisi olduğunu anladım. Kaptan köprüsünde kimse yoktu. Bittabi bacanın içinde de, direğin ucunda da kimsecikler yoktu. Anlaşılan geminin içindekiler gemiyi alelacele terk etmişlerdi. Gemi bir yana yatmıyor, fakat düz oturuyordu.

Sonda ile suyu ölçtüm. Su yüzünden güvertesinin üzerine kadar dört metre su vardı. Dip ise 16 metre derinlikte idi.

Ben gidip ne bulduğumu ve vaziyeti mensubu olduğum dairenin müdürüne haber verdim.

Bu geminin yükünün kıymeti 6 milyon dolardı. Çünkü içi otomobil doluydu. Otomobillerin üzerine de dikenli tel kangalları istif etmişledi. Biz dalgıçlar işe başladık.

İlk önce bittabi dikenli teller çıkacaktı. Dikenli teller şöyle çıkar: Uçları kancalı birçok ipler dibe götürülür ve kancalar tel kangallarına takılır. Sonra yukarıya "çekiniz" işareti verilir.

Dikenli teller dalgıçlar için pek belalı bir iştir. Çünkü dikenleri dalgıç elbisesine batar ve elbiseyi deler. Bunun ötesi ölümle yarışmak ve savaşmak olur. Sonra suyun içinde ellerin hassasiyeti azalır. İnsan ellerini dikenlere paralatır da hiç duymayabilir. Sonra şu da var: Teller kancalara takılıp yukarıya çekilirken bazen kangallar kancalardan boşanır. Ve dalgıcın sırtına düşer. Bu da fenadır. İşte bundan dolayı teller yukarıya çekilirken dalgıcın ortadan sır olması gerektir. Ne ise, bu Port Philip vapurunu, avcumuzu ve elbisemizi verdirmeden ve kurban vermeden boşalttık.

Alman Filosunu Denizin Dibinden Nasıl Çıkardık?

Dalgıçlık tarihinde, denizden çıkarılan en büyük eşya, Almanlarca Scapa Flow'da batırılmış olan Alman Filosu idi. Bu filonun batışı da, denizden çıkarılışı da heyecanlı bir roman mahiyetini arz eder.

İlk dünya savaşının sonundaki mütareke mukavelesnamesi mucibince Alman Filosu İskoçya kıyısında Scapa Flow'a getirilecek ve mütarekenin sonun-

cu günü olan Yirmi Bir Haziran Bin Dokuz Yüz On Dokuza kadar orada mahpus kalacaktı. Alman filosu, yani Scapa Flow'a giden Alman filosu yetmiş dört savaş gemisinden ibaretti. Bunlar 1918 Ocak ayında Scapa Flow'a vardılar. Filo öbür büyük zırhlı –yani dretnot– beş savaş kruvazörü, yani harp kruvazörü, sekiz hafif kruvazör, sekiz öncü gemi, elli de destroyer idi. Bu gemiler kendi tayfaları tarafından getirilmişlerdi. Filoya Amiral Ludwig Fon Reutere kumanda ediyordu. Versay'da müttefikler filonun akıbetini tayin edinceye kadar filo yukarıdan beri adı geçen limanda kalacaktı.

İngiliz savaş gemileri limanın açıklarındaki Orkney takımadalarının arasında nöbetçilik ve gözcülük ediyorlardı. Fakat hiçbir müttefik –mütareke mukavelenamesi böyle idi– subayı veya neferi Alman gemilerine ayak basmadı. Alman gemileri limana geldikçe onların tayfaları azaltılıyordu. Yani makine dairelerini, toplarını vesairesini idare edenler gemilerden çıkartılıyor ve gemilerde, gemi demirde iken içinde nöbetçilik edecek olan azbuçuk kişiler bırakılıyordu. Gemilerden çıkarılan zaid tayfa gerisin geriye Almanya'ya gönderiliyordu.

Alman filosuna ait bütün gemiler geldikten ve tayfa fazlaları yerine gönderildikten sonra, tayfanın nöbetçi olarak kalan gemicileri gelecek emirleri beklemeye koyulmuşlardı.

Amiral Ludwig Fon Reutere tedavisi için Almanya'ya dönme müsaadesini almıştı. Yalnız bir silahsızlandırılmış destroyer, filo nöbetçilerinin Almanya'dan gelecek mektuplarını getirip götürmek için Almanya'ya gidip geliyordu. Müttefiklerce Almanlara karşı gösterilen itimada –çok geçmeden– Almanların hiç de layık olmadıkları anlaşıldı.

Bin Dokuz Yüz On Dokuz senesi Haziranının yirminci akşamı, İngiliz filosuna kumanda eden Amiral Sydney Freemantle, mütareke müddetinin aynı ayın yirmi üçüncü günü öğleye kadar uzatılmış olduğu haberini aldı. Amiral bu üç günden açık denizlerde torpil talimleri yaparak istifade etmeyi düşündü. Ve limanda ancak birkaç pestenkerani karakol gemisi bırakarak mütebaki nöbetçi ve gözcü gemileriyle denize açıldı.

Tam öğle vakti –hava o gün pek açıktı– Alman amiral gemisinin direğinin ucuna bir işaret bayrağı yükseldi. Kısa bir müddet sonra limandaki bütün gemilerin direklerine cevap verici bayraklar çekilmiş bulundu. Aynı zamanda da kıyametler koptu. Düdükler öttürüldü, çanlar çalındı, Alman gemilerinin Alman mürettebatından –sanki çıldırmışlarmış gibi– alkışlar koptu. Alman gemisinin işaretine aceleyle itaat ediliyordu. Alman subayları ve eratı gemilerin diplerine gidecek sintinelerdeki tapaları açıyorlar, denizden tuzlu su alan boruları uzatıyorlardı. Bu adamlar, su bellerine kadar yükselinceye kadar aşağıda kaldılar, sonra gemiyi terk etmek üzere yukarıya çıktılar.

İşte bundan sonradır ki, İngiliz karakol gemileri pek tuhaf bir manzaraya şahit oldular. Alman gemileri sarhoş olmuşlar gibi sendeliyorlar, bütün Alman filosu nöbetçilerin gözü önünde batmaya başlıyordu.

Bazı gemiler başlarından, bazıları da kıçlarından batmaya koyuldular. Bir yana yatarak alabora olanlar da vardı.

Cankurtaran yeleklerini giymiş olan Alman zabıtları, cankurtaran sandallarını denize sürdüler. Cankurtaranlara binemeyenler denize atlayarak en yakın kıyıya doğru kulaçlamaya koyuldular.

Limanda bulunan az buçuk İngiliz karakol gemileri, telsizle denizlerde bulunmakta olan filolarını çağırdılar; karaya çıkmak isteyen Almanları, gemilerin valflarını kapamaları için gerisin geriye gemilere göndermeye kalkıştılar. Karaya zaten çıkmış olanlar esir edildiler. On dört, on beş kadar Alman, karadan gör­dükleri ateş üzerine ya yaralandılar veyahut öldüler.

Torpil talimine çıkmış olan İngiliz filosu akıbet geri döndü ve küçük Alman gemilerinin birkaçını sığ sulara çekmeye muvaffak oldu, müthiş gayretler sarfederek bir dretnot ve üç kruvazörü zaten kendi hallerine bırakıldıkları takdirde batmış olacakları yerlerden çok daha sığ sulara çekebildiler. Mütebaki gemiler –ki bunlar takriben elli parça idiler– yirmi ile otuz kulaç derinliğe kaynadılar! Bu hakikaten de kitle halinde tahrip demektir; yani iki üç deniz mili murabbayı yere yüz binlerce tonluk bir filo batmıştı, bu iş de üç saat bile sürmemişti. Denizden gemi çıkarıp kurtarmayı meslek edinmiş olanların hiçbirisi bu kadar azametli bir kurtarma meselesiyle karşılaşmış değildi. O zamana kadar pek büyük gemilerin çok derin sular­dan çıkarılmış olduğu vaki değildi. Fakat işte burada en büyükleri yirmi yedi bin ton hacminde olan bir sürü gemi derinlere yan gelmiş bulunuyordu.

Denizden gemi çıkartmakla meşgul olmuş şirketler, bu gemileri yüze getirmekten kaçınıyorlardı. Çünkü muharebe bitince demir ve çelik fiyatları pek düşmüştü. Hem de yeryüzünden muharebe afetini büsbütün kaldırmak için yapılmış olduğu iddia edilen bir muharebenin sonunda, denizin dibinden harp gemilerini ne için çıkarmalıydı?

Almanya, filosunu batırarak İngiltere'ye oynadığı bu oyun dolayısıyla, İngiltere'ye, yeryüzünde mevcut en mükemmel kuru havuzların (dokların) birini vermek zorunda kaldı. Bu havuz 700 ayak

uzunluğunda 200 ayak eninde, kaldırma kabiliyeti 40 bin ton idi.

1923 senesine doğru batmış gemilerin hurda madenlerinin yığınları, enikonu alçalmıştı. Piyasada hurda demir ve çelik bulmanın imkânı kalmamış gibiydi. İşte bu sebepten dolayı hurda maden satan şirketler de sağda solda hurda maden aramaya koyuldular. İngiliz Cox ve Bank Şirketi bu hengâmede Alman filosunu Scapa Flow'daki sulu mezarından çıkarmayı düşündü. Cox bizzat Scapa Flow'a gitti. Limanı günlerce gezdi. Nispeten kıyıda batmış, yani güvertelerinin üzerinde ancak yarım kulaç kadar su bulunan tekneleri gördükçe sevincinden etekleri zil çalıyordu. Piyasadaki hurda kıtlığında, birbirinin üzerine yığıldıkları zaman dağlar kadar hurda kümeleri teşkil edecek gemilerdi bunlar.

Birkaç kere Scapa Flow'ı ziyaret ettikten sonra nihayet Cox İngiltere Bahriye Nezaretiyle temas etti. Bahriye Nezareti Cox'a yirmi beş destroyer ve bir zırhlı çıkartması için müsaade verdi.

Cox, dakika kaçırmadan işe girişti. Ne var ki, bu işlerde acemiliği vardı. Bulduğu dalgıçlar tecrübesiz insanlardı. Sonra dalgıç takımları hurda sayılacak kadar eski püsküydü. Cox'un bulduğu tayfalar, destroyerlerin birisini altından zincir geçirmek suretiyle dipten kaldırarak yüze getirmeyi düşündüler. O eski takımlarla enikonu uğraşılar. Vakit geçiyordu. Üstelik de artık sık sık patlayan fırtınalar, işleri geciktiriyordu. Akıbet zincirler teknenin altından geçirildikten sonra, Almanya'dan alınmış olan kuru havuz tekneyi yukarıya çekmeye uğraştı. Ne var ki, gemi yukarıya geleceğine zincirler koptu. Tekneye bir daha zincir geçirildi. Zincirlere kuru havuz yine asıldı, fakat zincirler koptu.

Bu gemiyi, acemi dalgıçlar akıbeti iki ay sonra yüze getirebildiler. Destroyer yedeğe çekilerek Lyne'de karaya çekildi.

Cox bu sefer daha tecrübeli dalgıçlar bulmaya kalkıştı. Zincir yerine teknelerin altına çelik kabloların geçirilmesi düşünüldü, takımlar da yenilendi. Yeni gelen dalgıçlar ikinci destroyeri iki haftada yüze getirdiler. Cox da tecrübe kesbediyordu. Cox çıkarılacak gemilerin deliklerinin tıkanması için onların karaya çekilmelerini değil, fakat doğrudan doğruya kuru havuzun üstüne çıkarılmalarını düşündü. Yalnız kuru havuz U şeklinde idi. Onun bir yanı kaldırılınca L şekline girdi. Bu suretle 700 ila 1300 ton hacmindeki bir destroyer çıkartılıyor havuza alınıyor (destroyer büsbütün sudan çıkartılıp havuza oturtulmuyordu. Havuz kısmen batırılıyordu ve destroyeri üzerine alıyordu), sonra yüze çıkarılıyordu. Orada delikleri tıkanıyor ve hurda piyasasının merkezi olan Lyné'e yedekte çekiliyordu. Parçalama işi Lyne'de vaki oluyordu.

Gemiyi yüze yüze çekip götürmek, parçalarını gemilere yükleyip taşımaktan daha ucuza mal oluyordu. İşte sistemli çalışmak buna denirdi.

Dalgıçlara yardım olmak üzere çok kuvvetli hava tulumları getirtildi (yani bu pompaların namluları denizin dibinde öyle bir kuvvetle hava fişkırtıyorlardı ki, geminin altındaki kum ve çamuru çarçabuk deliyorlardı). Bu sayede kabloları teknelerin altından geçirmek işi çok kolaylaştı. Artık Cox haftada iki destroyer çıkarıyordu. Böylece hurda piyasasının kralı oluyordu. Son destroyer 1926'da çıkarıldı.

Destroyerlerden sonra Cox dikkatini savaş kruvazörlerine çevirdi. Gözüne aldığı ilk kruvazör yirmi beş kulaç derinlikte yatmakta olan Hindenburg gemisi idi. Büyük tekneleri çıkarmak için tatbik edece-

ği usul, teknenin her deliğini deniz altında tıkamak, ondan sonra çok kuvvetli tulumlarla, teknenin içindeki suları çıkartmaktı. Bu takdirde gemi sudan daha hafif olacak, bir balon gibi yüze gelecekti. Teknedeki deliklerin tıkanması dalgıçlara aitti. Bu iş aylarca sürdü. Cox Hindenburg'un çıkarılması için iki yüz bin küsur İngiliz lirası sarf etmişti. Nihayet deliklerin hepsi de tıkanmış bulundu. Tulumbayla teknenin içindeki suyun çıkarılacağı gün nihayet gelip çattı. Herkeste bir heyecan vardı. Verilen bir işaret üzerine bütün pompaların makineleri tam yolla işletildi. Delikler ne kadar tıkanmış olsalar, yine bir sürü ufak tefek sızıntılar olacaktı. Fakat Cox'un getirttiği aletler, tulumların çıkarmakta oldukları suyun, içeriye sızandan fazla olduğunu gösteriyordu. Herkes sevinç içindeydi.

Pompalar bir saat kadar işledikten sonra koca savaş gemisi tir tir titredi ve yıllarca yatmakta olduğu deniz dibi batağından yavaş yavaş kalkmaya başladı. Kalkmaya başlarken geminin vaziyeti düz idi, yani güvertesi üstte, karinesi alttaydı. Ne var ki, gemi yükseldikçe muvazenesini kaybediyor, yavaş yavaş bir yana yatıyordu. Cox bu işin fena bir netice vereceğini kestirerek, pompaların durdurulmalarını emretti.

Hindenburg -içine su aldıkça- yavaş yavaş batarak yine eski yatağına yattı. Demek ki gemiyi hafifleterek yüze getirmek işinde bir kusur işlemişler, yapılması gereken bir işi, yapmamışlardı.

İşte bundan dolayı Cox bu işin ne kadar mütehassıs ve bilginleri varsa hepsine de başvurmaya karar verdi. Bu gemiye çok para sarf etmişti. Mütehassıslara danıştıktan sonra çıkarma işine yeni baştan teşebbüs edecekti.

Cox destroyerleri çıkarırken büyük gemilerin bir tanesini değil, fakat birçoğunu çıkartmak üzere hükümetle bir kontrat yapmıştı. Bu kontratı yaptığı, yani birçoklarınca pek masraflı olan bu işe giriştiği için ona birçokları deli gözüyle bakıyorlardı.

Cox danışma işini bitirdikten sonra Hindenburg'u değil fakat ağır kruvazör, Moltke'yi çıkarmaya kalkıştı. Bu kruvazör, tepe takla olarak, yani güvertesi dipte ve karinesi yukarıda olarak yatıyordu. Bu gemi Hindenburg'a yakın bir yerde idi ve bu da yirmi kulaç kadar derindeydi.

Moltke'yi çıkarma işinde Cox, Taranto limanında tepe takla olarak batmış olan bir İtalyan zırhlısının İtalyanlarca yapılan çıkarma ameliyesini taklit ediyordu.

Cox dalgıçlar vasıtasıyla Moltke'nin karinesinin biraz aşağısına delikler deldirdi. Bu delikler geminin planı iyice incelenerek, bölmeler arasında açılıyordu. Çünkü sonradan bu deliklerden hava verilecekti. Neyse delikler açıldı. Bunların kuturları yedi sekiz ayaktı. Bu deliklerden hava sızdırmayacak genişlikte borular batırıldı. Boruların kenarında lastik ve vida delikleri vardı. Borular hazır olunca deliklere taktırıldı. Dev gibi hava tazyik eden makinelerin artık iş görecekları saat gelmişti.

1927 senesinin Haziran ayında idi; güzel bir günün sabahı dev hava tazyik edici makinelerin hepsi birden çalıştırıldı. Bu makineler vasıtasıyla koca geminin içine binlerce metre mikap (küp) hava tıkılıyordu. Geminin gövdesine tazyikle giren hava teknenin içindeki suları dışarıya zorladığı için kruvazörün bulunduğu yerin üstü –yani denizin yüzü– bembeyaz köpük ile kaynıyordu.

Cox bir hava pompasından ötekine koşuyor, arada sırada da denizin kaynamakta olduğu yere ba-

kıyordu. Tulumbalar çalışmaya başladıklarından dört beş saat sonra, kaynamakta olan suların ortasında Moltke bir deniz ejderi gibi simsiyah göründü. Koca gemi bir mantarmış gibi yüze gelmişti; fakat tepe takla olarak.

Cox gemiyi yedeğe aldırarak, karaya çekti. Bu Cox'a, en güzel tahminlerini bile geride bırakan dağ gibi hurda demirleri temin etti.

Yine 1927 senesinde Cox büyük gemilerin bir tanesini daha çıkarttı. 1928'de iki tane koca gemi daha yüze getirildi. 1929 senesinde de iki tanesi denizden kurtarıldı. İşte bundan sonradır ki, Cox, yine Hindenburg'a döndü. Onu da öteki gemileri çıkarmış olduğu gibi çıkarmayı tasarladı. Delikler açıldı ve borular yerli yerlerine takıldı ve hava makinelerine işleme emri verildi. Makineler işleyeli beri henüz üç saat geçmemişti ki korkunç bir infilak duyuldu ve onunla beraber denizin kaynamakta olan yeri, bir su sütunu halinde göklere kadar fıskırdı.

Aşağıda bir kazanın vaki olduğu belliydi. Dalgıçlara hemen dalıp gidip bakma emri verildi. Dalgıçlar daldılar. Bir de ne görsünler? Geminin gövdesinin içine makine zoruyla tıklan hava güvertmeyi patlatıp dışarı çıkmıştı. Ertesi günü dalgıçlar güvertede açılan deliği kalın kereste direklerle örttüler.

Bu örtünün üzerine kalın yelken bezi serdiler. Güvertenin patlamış olan yerinin kenarlarının dışına—yani küpeştelerin dışına yere—kasa çaktılar.

Ondan sonra kereste örtünün üzerine yedi yüz ton çimento döküldü. Yine hava pompaları işletildi. Bu sefer koca Hindenburg yüze geldi.

Cox bu gemiyi çıkarmak için çok para sarf etmişti. Ne var ki, vakit geçtikçe hurda demir ve çeliğin fiyatı yükseliyordu. 1930 senesine kadar Cox

otuz iki gemi çıkarmaya muvaffak olmuştu. Bunu kâfi telakki ederek Scapa Flow'dan çekildi.

Cox bu işten çekildikten sonra hurda demir fiyatı yükselmekte devam etti. 1933'te Avrupa'da büyük bir huzursuzluk mevcuttu. Muhtelif memleketlerin şefleri ve liderleri kılıçlarını takırdatıyorlar, hutlardan birbirinin suratına yumruk sıkıyorlardı. Silah yapmak için çok çelik ve demir lazımdı. Hurda fiyatları fişekler gibi yükseliyordu.

1934'te Tom Mckenzie (bu adam Cox'un emri altında işlemişti. Ve Cox Scapa Flow'dan el etek çektiği zaman ondan bütün gemi kurtarma takım taklavatını satın almıştı) Scapa Flow'a geldi. O sene yirmi üç bin tonluk Bayern zırhlısını çıkardı. Bu gemi de dipte tepe takla yatmaktaydı. Ertesi sene biraz daha derine batmış olan Koenig Albert yüze getirildi. 1936'da Kaiser, 1937'de de Kaiser Friedrich çıkarıldı. Hurda fiyatları yükselmekte hâlâ devam ediyordu. Artık gemi çıkarıcılar kışın da işliyorlardı. Bu suretle 1938'de Grosser Kurfurst da dipden kurtarılarak parçalandı.

Bu gemi çıkarma işinde, ilk teşebbüslerde bulunanlar batmış olan koca filonun çıkarılması en kolay olan gemilerini yüze getirmişlerdi. Yani bu işin kaymağını deruhte etmişlerdi. Sonradan işe girişenler daha derindeki gemileri çıkarttı. Fakat yine de kırk beş kulaçta sekiz büyük gemi kaldı.

Egypt Vapurundaki Servet

İlk dünya savaşı esnasında, kıymetli yükler taşıyan birçok vapur lastik dalgıçların (ıskafanlar, yani bizim gibi lastikten dalgıç elbisesi giyenlere bu ad takılıyordu) erişemeyeceği derinliklere batmıştı. Bu

keyfiyet ve lastik dalgıçlardan başka türlü bir elbise ile daha derine dalınabilme ihtimali birçok zihinleri harekete getirdi. Bunun üzerine "maden" elbiseler düşünölmeye başlandı, hayaller servetler çıkarma ümidiyle tutuşuyordu.

Ben uzun seneler dalgıçlık etmiş ve iki yüz küsur dalgıç yetiştirmiş 'olduğum için, ortaya yeni bir elbise hakkında bir fikir atılınca, o yeni fikir bana bildirilir ve onun hakkındaki fikrim ne olduğı ben-den sorulurdu. Böylecedir ki bu maden elbiselerin neler olduğunu hemen öğreniyordum. Hatta bu maden elbiselerle benim de dalmaklığım için bana sürü sürü tekliflerde de bulunuldu.

Çan şeklinde, karpuz şeklinde maden dalgıç elbiseleri düşünölmüş ve hatta imal de edilmişti. Bunlarla dalgıç katı bir dip veyahut sağlam bir güvertenin üzerinde dört beş adım sağa veya sola dolaşabilir, etrafını gözden geçirebilirdi. Bunların pencereleri vardı. İçeriden el imiş gibi kullanılabilecek, güç halle bir ip bağlanabilecek kancaları da vardı.

Bu dalgıç elbiselerini giyen dalgıçlar kullanılacak olan şirketlerin kurulması için, şirketlerin hisse senetlerini satın alacak insanlar lazımdı. Hisse sene-di müşterisi olmaları muhtemel olan insanlara bu dalgıç elbiseleri gösteriliyordu. Ben şahsen bu elbiselerin hiçbirisinin pratik olduğuna kani değildim.

Altın defineler propagandanın iddia ettiğı veçhile dipten kolay kolay çıkartılamaz. Geminin içine girmeli, birçok maniaları ortadan kaldırmalı, ekseriya düz değil fakat bir yana eğik olan güverteler üzerinde yürümeli. Ekseriya bu güverteler yosun ve midyelerle örtölüdür. Sarkan teller, ipler, yerde yatan direk ve seren parçaları da üstelik caba. Fikrimce dalgıç güverteye konar konmaz fena bir durumda kalacağı muhakkaktı.

Hiçbir pratik kıymeti olmayan böyle aletler, hisse senedi müşterilerini çekmekte birebir iseler de, ben o ihtiyar yaşımda peşimde polis olarak sokak sokak kaçmaya isteğim yoktu.

1927 senesinde idi, zırhlı dalgıç elbiselerini denemekte olan bir Alman şirketi ekibine rastgeldim. Dalgıcın kullanacağı havayı ihtiva eden zırhlı, yani madeni bir dalgıç elbisesiydi bu. Elbisede su alan daireler vardı. Dalgıç yukarıya çıkmak için elbisenin sırtındaki makineyi işletiyor. Bu takdirde su; su ihtiva eden dairelerden su tazyikle çıkarılıyor, dalgıç da hafifleyerek yukarıya çıkıyordu. Yani bu dalgıç elbisesi elbiseden ziyade küçük bir denizaltısına benziyordu. Dalgıç dibe doğru çökmek için ağırlaşmayı arzu ediyorsa su dairelerine su alıyordu.

Bu elbiseyle insan maniasız diplerde sağa sola gidebilirdi, fakat bir gemi leşinin içinde hareketleri pek mahdut olacaktı. Ne var ki, elbisenin bana gösterildiğinden bir sene sonra onunla Egypt vapurundaki altınları çıkarmaya muvaffak oldular. Biz dalgıçlar bu maden elbiseye demir dukası adını verdik.

Bu elbiseyle ilk önce Washington adındaki gemiye inildi. Bu gemi Amerikalıydı ve takriben 400 ayak uzunluğundaydı. İlk dünya savaşında Cenova körfezinde batırılmıştı. Gemi çelik, şimendifer rayları ve bakır yüklüydü. Gemi iki yüz seksen ayak derindeydi.

Mevkii İtalyan balıkçıları tarafından tespit edilmişti.

Geronimo adındaki bir İtalyan gemisi dalgıçlara yataklık edecekti. Dalgıç bu maden elbiseye girdikten yahut daha doğrusu konulduktan sonra dalgıç takımının tepesindeki bir halkaya halat takılıyor. Ve

dalgıç vinç makinesiyle dibe indiriliyordu. Dalgıç kılavuzuyla telefon vasıtasıyla konuşuyordu. Dalgıç bu elbiseyle daldıktan sonra dipde otuz metre mesafe-deki cisimleri sarahatla görebildiğini bildirdi. Dalgıç ondan sonra yüze çıkarılacak eşyanın ötesine berisine –eşyasına göre– kancalar veyahut kıskaçlar taktı. Gemiden çıkan eşya pek güzel bir durumdaydı, yani denizden müteessir olmamıştı.

Bu gemideki iş kazasız belasız tamir edildi.

Ertesi sene zengin bir İtalyan şirketi bu yeni dalgıç aletlerinden alarak Artiglio adındaki bir gemiyi dalgıç gemisi olarak hazırladı. Rivayete göre bu gemi son dalgıç techizatı, o techizatın icap ettirdiği başka modern alet, edevat ve aksamla zenginleştirilmişti. Öyleki gemi ve içindeki takım taklavat İtalyan şirketine iki yüz elli bin dolardan fazlaya mal olmuştu. Bu kadar masraf harp sırasında denizin dibine batmış olan milyarlarca kıymetindeki eşyayı kurtarmak için ihtiyar edilmişti. Bu gemide bir sürü daha ufak dalgıç gemileri vardı. Artiglio bunların ortasında bir horoz gibi duracak, daha ufak gemiler de tavuk sürüsü gibi denizin dibinden çimleneceklerdi. Sığ sulardaki defineleri çıkarmak için eskiden beri bilinen lastik dalgıçlar kullanılacaktı. Maden dalgıçlar ancak lastiklerin dalamayacakları derinliklere dalarlardı.

Artiglio'nun hazırlıkları tamamlanınca, gemi yeni aletlere dalgıçların iyice alışmaları için ilk önce sığ sularda lastik elbiseyle daldırılıp daldırılıp çıkarıldı. Şirketin ele aldığı ilk ciddi iş Egypt gemisi idi.

1930 senesi ilkbaharında Artiglio gemisi, beş milyon dolar kıymetindeki altın ve gümüş yüküyle Biskay Körfezinde batmış olan İngiliz bandıralı Egypt gemisini aramaya çıktı. Bu gemi üç yüz yolcu ile Hindistan'da Bombay'a gitmek üzere İngiltere'de

Thames nehrinden açılmıştı. 1918 senesinin Mayıs ayının Yirmi Altıncı günü Fransız bandıralı Seine vapuruna çarparak battı. Tayfa ile yolcularından ancak elli kişi kadar kurtulabilmişti.

Artiglio'dan önce gemideki kırk beş bin ton altın ve gümüşü bulmak için, birçok İsveç, Fransız, Hollanda ve İngiliz şirketleri denizleri arayıp taramışlardı. Bunların hiçbiri gemiyi bulamamışlardı. İtalyan şirketi modern techizatına güvenerek Egypt vapurunu bulmak ve içindeki servetleri çıkarmak işine girişti. Ne var ki, Biskay Körfezinin dibi ilk dünya savaşında bir gemiler ve vapurlar mezaristanına döndürülmüştü. Artiglio vapuru bulmak için geniş körfezin diplerinde kolaçan edip dururken her tarife uyan gemi leşlerine rastgelmiş, fakat bir türlü Egypt'i bulamamıştı. Araştırma ile geçen ilk yaz mevsimi, hiçbir semere vermeden nihayete ermişti.

Ertesi sene arama işine yeni baştan girişildi. Ta eylül ayına kadar denize inilip çıkıldı. Artık kaptanlar, tayfalar, kılavuzlar ve dalgıçlar naümit (umutsuz) olmaya başlamışlardı. "Boş denizleri nafile yere arayıp taramakla seneleri heba ediyoruz" diyorlardı. Eylülün on sekizinci günü "güm!!!" Turna ta gözünden vuruldu. Aşağıya inmiş olan dalgıç yüze çıktığı zaman rastgelmiş olduğu bir gemiyi tarif etti. Boyunun posunun ne olduğunu baca ve direk adedini ve geminin başka hususiyetlerini bildirdi. Dalgıcın verdiği malumat Egypt vapuruna tıpatıp uyuyordu.

Gemi dört yüz ayak derinliğindeydi. İşte bunun üzerine baş dalgıç Gianni elbisesini giydi. Elbise de yince kitabın başından beri dalgıçların kullandıkları lastik elbise sanmayınız. Elbise dediğimiz alet bir oda boyunda idi. Gianni ona girdi ve Egypt vapurunun plan ve resmini beraberinde aldı. Bu dalgıç elbisesine, "müşahede odası" deniliyordu.

Gianni 300 ayak derinliğe varınca elbise mi diyelim, oda mı diyelim onun içindeki kuvvetli projektörü yaktı. Denizin dibi gündüze döndü. İşte o zaman her tarafından insan boyu yosunlar yükselen bir gemi gördü. Gemideki cankurtaranları, mataforaları ve hava makinelerini iyice gözden geçirdi ve elindeki planla kıyas etti. Gianni yukarıya "Egypt vapurunu bulduk!" diye bağıracaktı. Fakat bu müjdeyi vermek mesuliyetini üstüne alamıyordu.

İki sene aramış ve umduklarını bulamamış olanları büyük bir hayal kırıklığına duçar etme (uğratma) ihtimali vardı.

İşte bundan dolayı bir iki saat vapurun başını kığını ve her tarafını inceledi. Yukarıya durmamacasına, "Beni on metre kuzeye, yirmi metre güneye götürünüz!" yollu emirler verdikten sonra, bütün soğuşunu ciğerlerine toplayarak yukarıya,

"Egypt vapurunu bulduk!" diye telefon etti ve hemen yukarıya kaldırılmasını istedi. Geminin içi sevinç naraları ile çınladı. Çünkü kaptanından tutunuz da gemi miçosuna kadar herkes çıkarılan tonlarca altın ve gümüşten pay alacaklardı.

Gianni yukarıya çıkınca aşağıya üç dalgıç birden indi ve vapura üç tane sağlam ip bağladılar. Bu iplerin yüzdeki uçlarına şamandıralar takılı bulunuyordu. O gün sevinçlerinden hiç kimsenin iş göresi yoktu. Gemide bayram şenlik ve cümbüş yapıldı.

Ertesi günü Artiglio gemisi sekiz demirle Egypt vapurunun dipte bulunduğu yere bağlandı.

Dalgıçların karşılaştıkları en müşkül mesele, altınların ve gümüşlerin bulunduğu yere varmak için en kısa ve kolay yolu bulmaktı. Yapılacak ilk işin vapur telsizci kamarasının ortadan kaldırılması olduğu anlaşıldı.

Bunun için hem varyoz hem de kanca vazifesini gören bir çeşit kancalar kullanıldı.

Bu kancalar kartal pençelerine benziyorlardı. Kapalı oldukları zaman o kadar ağır idiler ki, dört beş metre yükseklikten bir yere düşürülünce, düşürülen yerin çelikten olması şartıyla onu kırıyorlardı.

Bu kancalar çift kanca oldukları için deldikleri delikten aşağıya geçip rastgeldikleri cismi kavıyorlardı. Ondan sonra Artiglio'daki vinç işliyor ve kancaların kavradığı cisim yukarıya çekiliyordu. İşte bu kancalarla telsizcinin kamarası topyekûn yukarıya alındı.

Kamara ortadan kalktıktan sonra, güvertenin parçalanmasına başlandı. Bu işi de kancalar görüyordu. Kancalar yukarıda anlattığımız gibi kartal pençeleri gibi deliyor, kavıyor, koparıp çekiyordu. Birkaç saat içinde, dört beş metre kutrunda bir delik açılmış bulundu. Fakat bu deliğin derininde birçok borular, teller ve kablolar göründü. Kancalar yarım saat daha iş gördükten sonra borular ve kablolar da ortadan kaldırılmış bulundu. Ondan sonra sıra ikinci güverteye geldi. Çünkü define üçüncü güvertede güvertelerin ikisi de çeliktendi. Bunlardan başka bertaraf edilecek bir sürü mania daha vardı. İşte bundan dolayı vurup delme kavrayıp koparma işi birkaç gün daha devam etti. Devam etti, fakat kartal pençesi kancaların iş göremedikleri yerler vardı. İşte bunun için kitabın ön tarafında tarif edilmiş bulunulduğu veçhile tellere dinamit parçaları bağlandı. Bu teller de geminin baş tarafına fır dolaşıp dolaştırıldı. Bu dinamitler Artiglio'daki piller vasıtasıyla ateşlenecek, infilaklarıyla parçalanan geminin parçaları dalgıçlar tarafından geminin bulunduğu noktadan uzaklaştırılacaktı. Böyle de yapıldı. İlk veya ikinci infilaklar neticesinde yıkılmayan inatçı

yerlere bir üçüncü ve dördüncü defa dinamit kullanıldı. Bunlar da biraz zorca da olsa, ortadan kaldırıldı. Artık definenin bulunduğu yere her taraftan yaklaşılabilirdi. Hülâsatan (özetle) işler tıkırında gidiyordu.

Dalgıçların ne mükemmel bir iş görmekte olduklarını gören Fransız hükümeti onlara Florence adında batmış bir vapurun ortadan kaldırılması işini teklif etti. Florence vapuru liman ağzında ve sığıltta olduğu için ve bilhassa Egypt vapurundaki işlerine bir engel –daha doğrusu– kendilerini oradaki işlerinden alıkoymayacağı için dalgıçlar arada bu işi de ikmal etmeyi kabul ettiler. Fırtınalı havalarda Egypt'e gidemiyorlardı. Limanda işsiz güçsüz gezeceklerine Florence vapurunun çaresine bakıverirlerdi.

Günün birinde hava sertçe esiyordu. Dalgıçlar Florence vapuruna indiler, güvertesine konarak orta ambarının içine girdiler. Buraya kümeliçe dinamit konulduğu takdirde vapur bir tek infilakta parça parça edilebilir, limana girip çıkan vapurlara engel olamazdı.

Dalgıçlar Artiglio'nun güvertesinde öğle yemeğini yerlerken bir taraftan da Florence vapurunun ambarına konulacak iki çuval, dinamitle dolduruldu. Dinamitlerin arasına da münasip boy ve bosta kapsüller konuldu.

Dalgıçlar dibe daldılar ve dinamitleri ambara koyup çıktılar. O zaman ne olur ne olmaz diye Artiglio demir kaldırarak Florence vapurunun bulunduğu noktadan ayrılmaya –yani münasip bir mesafeye uzaklaşmaya– koyuldu. Geminin pervanesi işlemeye başladıktan yani Artiglio, Florence vapurunun bulunduğu yerden henüz üç yüz kulaç ayrılmamıştı ki

korkunç bir infilak odu. Milyonlarca ton su bir sürü gibi enkazıyla havaya uçtu.

Havaya uçan su bir su sütunu gibi bir noktadan kalkmadı fakat geniş bir saha havaya uçtu. Havaya kalkan su, duman ve enkaz denize düşüp de çalkanan deniz yatışınca, ortada Artiglio dalgıç gemisi yoktu. Gemiden hiç kimse kurtulmadı.

Kaza şu sebepten dolayı vaki olmuştu. İki çuval dinamit farkına varılmadan bin ton harp cephanesinin ortasına konulmuştu. Ne var ki Artiglio'daki dalgıçlar havaya uçtularsa, yeryüzünün bütün dalgıçları havaya uçmuş değillerdi. Bu felaket haberi dünyaya yayılınca birçok memlekette denize karşı öfke kabardı. Egypt'i çıkarmak için gönüllü olarak dalmak isteyen her milletten dalgıçlardan kaybolan dalgıçların çoluk çocuğuna telgraflar ve mektuplar yazılıyordu.

Ertesi senenin ilkbaharında iki numaralı Artiglio diye bir gemi hazırlandı. Bu ikinci Artiglio birincisi gibi birinci sınıftan bir gemi değildi. Çünkü bunu satın almak için dalgıçlar iane vermişlerdi. Halbuki dalgıçlar zengin insanlar değildi. Bu dalgıçlar Biskay Körfezinde iki ay uğraştıktan sonra altın ve gümüş çıkardılar. Bu gümüşten dalgıçlar, bir yaz mevsimi normal olarak edebilecekleri kâr kadarını kendilerine alıkoyduktan sonra paylarının mütebakisini birinci Artiglio'nun dul ve öksüzleri arasında taksim ettiler. Hatta bu kadarda da durmayarak onlara ikinci Artiglio'nun mülkiyetinde hisse ayırdılar.

Denizaltı Savaşları

Dalgıçların denizaltılarında rastgeldikleri dev balıklar ve ejderler hakkında birçok masallar anlatıldı. Biz burada sahih olanlarını naklediyoruz:

Malum a, deniz insanları biraz alaycı ve hovar-
da olurlar, dinleyenlerin uydurulan martavalları ne
kolaylıkla yuttuklarını görmek ise hoş a gider bir hal-
dir. Halbuki cidden heyecan vermiş olan denizaltı
vakaları ekseriya açıklanmaz ve anılmaz. Çünkü bu
vakaların şikarı (avı) veya şahidi olanlar bunlardan
bahsetmezler. Filim alanların birkaçı dalgıçlarla de-
nize inseler, çok geçmeden saçlarını diken diken
eden vaziyetlere şahit olurlardı. Kara insanlarına
göre dalgıç cihazının en romantik kısmı belindeki
kamadır. Fakat dalgıç bu alelade bıçakta romantik
bir hususiyet görmez. Onun için bıçak olsa olsa de-
niz dibinde göreceği işe pek lazım olan faydalı bir
alettir. İşte o kadar. Dalgıç bıçağı nadiren silah ola-
rak kullanır. Kullandığı zaman da bıçağı yanında bu-
lunduğu için Tanrıya şükreder.

Denizaltında nadiren de olsa rastladığımız bazı
"oyun arkadaşlarıyla" geçirdiğimiz maceraların bir-
kaç tanesini anlatayım. Bunların arasında Ege dal-
gıçları arasında, bu durumlu dalgıç Karabatak Ah-
met'in başından geçenler ilk önce zikre (anılmaya)
layıktır. Kendisi elan seksen beş yaşına varmış ve
sağdır. Ahmet formalı dalgıç değildir. Fukara oldu-
ğu için dalgıç forması alacak parası yoktur. Arma-
törlerin dalgıç gemilerinde çalışmayı da, "emir kulu"
olmak sayar. Halbuki Karabatak'ın baş hususiyeti
ömründe hiç kimseye emretmemiş ve hiç kimsenin
de emrine itaat etmiş olmamasıdır. İşte bu sebepten
Karabatak çıplak dalar. Eh mademki dalar, bittabi
dalgıç sayılır.

Çıplak dalgıçlar, deniz dibine inmenin ve deni-
zin dibinden yüze çıkmanın mümkün mertebe kısa
bir zaman zarfında vaki olmasına dikkat eder. Çün-
kü çıplak dalgıçlar denizin dibinde iki ila yedi dakika
kalabilirler. Bu kıymetli dakikaların birçoğu iniş ve

çıkışa harcanırsa, aşağıda iş görecektir yani sünger avlayacak vakitleri kalmaz. (Çünkü söyledim mi bilmem, Karabatak süngercidir) Denizin dibine yıldırım gibi inebilmek için dalgıç dibe ağır bir taşla iner. Taş ipe bağlıdır. Dalgıç elleriyle taşı tutar, ayak ve bacaklarını ipe sarar. Yani dalgıç inerken başaşağıya iner.

Dalgıç Karabatak, "altı dakika"da zaten "Karabatak" lakabını almazdan önce onu "Altı Dakika Ahmet" diye anarlardı. Yani Ahmet denizde altı dakika kalıyordu ki, bu onun delikanlılık çağında rekor ka-
lıştı. Fakat dalgıç Ahmet ihtiyarlayınca –kendi tabiriyle çakallaşınca– bazı delikanlılar altı buçuk hatta yedi dakika bile kalabiliyorlardı.

Onun için, "Altı Dakika" lakabı Ahmet'ten alındı. Yeni dalgıçlara "Yedi Dakika" lakabı verildi. "Altı Dakika" yerine de "Karabatak" lakabı takıldı. Çünkü dalgıç Ahmet vakıa suda kalış rekorunu kaybetmişti, fakat derinlik rekorunu muhafaza ediyordu. Çıplak olarak otuz iki kulaca dalıyordu. Onun bu derinliğe dalışını azımsamış olan bazı karalılara, Ahmet'in arkadaşları, "A şerafetli züppe beyefendim, sen onun daldığı dibe dalsan mayıs –güney illerinde tezeğe mayıs derler– yamyassı olurdun" demiş oldukları söylenir.

Neyse Karabatak Ahmet'in takdimi işi iki sayfayı buldu. Şimdi onun başından gelen geçeni anlatalım. Bir gün Karabatak Ahmet sünger avlamak üzere otuz kulaç derine dalıyordu. Yukarıda tirhandil biçimi küçük kayıkta, ipini, oğlu on yedi yaşında Mehmet ve kızı on altı yaşında Emeti (anneleri ölmüş çocuklar da öksüz kalmışlardı) saliveriyorlardı. Karabatak yıldırım gibi inerken ip de kayıkta gırrr

diye havaya halkalar fırlatarak denize çekiliyordu. Çocuklar ipin otuz kulaç uzunluğundaki yerine işaret olsun diye bir çaput sarmışlardı. Ne var ki ip on beş kulacı bulunca zingadak durdu. Yani kayıktan fırlayan ip dolamı "şak!" diye denize düşünce orada kaldı.

Halbuki beş dakika önce orayı sonda ile ölçmüşler, haydi koyunuz ki sondada bir yanlışlık oldu. Fakat demirin ipi de otuz kulaçta durmuştu. Çocuklar acaba akıntı bizi aldı da daha sığ sulara mı sürükledi, diye çarçabuk dört taraflarına bir göz attılar. Hayır, yerlerinden kaymış değillerdi. Kerterizleri tamamı.

İşte Belen köyü, köyün on beş saat gerisinde olan Kaplan Tepenin hâlâ üzerinde idi. Bu taraftan ise Değirmen Burnunun değirmenleri Uzunca Ada ile kıyı arasındaki boğazdan görünüyordu.

Oğlan, kız kardeşine,

"Emeti! Burası demincek otuz kulaçtı. Baksana ipin yarısı gitmeden, ip durdu. Denizin dibi birdenbire on beş kulaç kalkmadı ya. Mutlaka moruğa bir kaza oldu. Canın gibi ipe yapış. Yazık olur ihtiyarcığa!" diye avaz avaz bağılıyor ve aynı zamanda da ipi olanca kuvvetiyle çekiyordu.

Emeti, rüzgârın yüzüne savurduğu örgüsünü, kuvvet almak için dişlerinin arasında kısıyor, dişleri arasından ağabeysine ıslık gibi sesle,

"Davranindi efem (orada ağabeylere efe denilir) Çakalı (yani ihtiyarı) biyol kurtaralım" diye söylüyordu.

Nihayet Karabatak Ahmet kendinden geçkin bir halde kayığın küpeştesine geldi. Göğsündeki ve sırtındaki yaralardan kan boşanarak mavi denizi pembe ediyordu. Karabatak eve taşındıktan ancak birkaç saat sonra kendine geldi.

Ahmet'in göğsü sanki bir kama ile, yol yol yarılmıştı. Yaralar göğsünde başlıyor ve hemen hemen göbeğine kadar devam ediyordu. Sırtı da göğsü gibi birbirine muvazi uzun oyuklarla yaralı idi. Ahmet'e neye uğradığını sordukları zaman gördüklerini şöyle anlatmıştı:

"Biliyorsunuz a, a birader.. dalıyordum. Çocuklara ipi elinizde salıvermeyiniz boş bırakınız ki inişte gecikmeyeyim, diye tembih etmiştim. Gözlerim dip-te idi. Çünkü çoğu kere dibe indikten sonra sağda solda sünger aramakla insan nafile yere vakit harcıyor. Onun için dibe doğru gözlerimi faltaşı gibi açıyordum, acaba bir süngerini görebilir miyim, diye. Fakat sünger göreceğime bana doğru karanlık bir mağaranın yukarıya doğru hızla yanaşmakta olduğunu gördüm. Mağaranın sağına soluna bakarken canavarın kuyruğunu gördüm. Hemen hakkımı helal ettim. Ey Allahım galiba ben sana geliyorum, çocukluğum artık sana emanet, dedim. Ardımda motor mu var ki sağa veyahut sola kaçabileyim? Gümbedek mağaranın içine daldım" diyordu.

Oradaki suları ve Ahmet'in ifadesini dinleyenler, vakanın şöyle olduğuna hükmettiler: Ahmet çıplak daldığı için ve eti beyaz olduğu için iriyarı köpekbalığının biri onun inmekte olduğunu görünce "ha kısmet geliyor, lokma geliyor" diye yutma manevrasını ikmal etmiş. Malum a köpekbalığının ağzı burnunun ucunda değil, fakat burnunun gerisindedir. İşte bundan dolayı yemini görerek ve ağzı açık vaziyette ileriye fırlayarak, avını yutamaz. Eğer avını böyle yutabilseydi, denizde bütün balıkları yuta yuta köpekbalığından başka balık bırakmazdı. Çünkü köpekbalığı doymak bilmez bir hayvandır.

Bir insanı takımıyla yutsa, insanın elbisesi, tırnakları ve saçları müstesna, gövdesini -kemikleri de

dahil- on dakikada hazmeder. Hatta o kadar açgözlüdür ki, kendi gövdesinin bir yeri yaralanarak kanasa, orasını ısırp yemeğe kalkışır.

Hatta balıkçılar arasında köpekbalığının kendisini tamamen yiyebileceğini ve 'bir kere yemekle kalmayıp yeni baştan tekrar tekrar kendisini dört kere yiyebileceği ve birinci yeyişte eldiven gibi içi dışına çıktığı anlatılır. Bittabi köpekbalığının oburluğuna işaret bir alaydır bu.

Maamafih köpekbalığının ağzının burnundan arkada bulunması, yutmak işini köpekbalığına güçleştirmektedir. Yutacağı yemi görünce köpekbalığı yan dönerek bir kavis resmetmeye koyulur. Ve fikrince ağzını yemek hizasına getirir. Yarım daire sona erdiği zaman yem de yutulmuş bulunur.

Karabatak Ahmet'in vakasında, köpekbalığı yemin yukarıdan aşağıya gelmekte olduğunu görmüştü. Yarım daireyi aşağıdan yukarıya resmederek yutma hazırlığına girişmişti. Karabatak Ahmet bir balık olsaydı, bir kuyruk çırpışıyla köpekbalığının ağzının hizasından kaçır, köpekbalığı da daireyi tam ve boşu boşuna alarak resmetmiş bulunurdu.

Ne var ki Karabatak, balık değildi. Hele yıldırım hızıyla aşağıya dalarken sağa sola gidebilmek kabiliyetinde değildi. Onun için evvela taş -çünkü Karabatağın elleri taşta idi- köpekbalığının ağzına girerek, küt diye balığın gırtlığına çarptı. Bittabi taşın ardısıra da balığın ağzına Karabatak Ahmet girdi.

Fakat herhalde balık katı taşın yutulacak bir yem olmadığını düşünerek böyle bir lokmayı yutmaktan vazgeçti ki taşı da bu meyanda Karabatak Ahmet'i de ağzından dışarıya kustu

Ne var ki köpekbalığının alt ve üstçenesindeki dişleri hemen hemen her hayvanda olduğu gibi bir

sıradan ibaret değildi. Birbirinin ardında veya önünde tam üç sıradır. Bu dişler de testere dişleri gibi sivridir. Köpekbalığı büyük olursa her diş, vasati olarak bir karış uzunluğunda bir kama gibidir.

Demek ki Ahmet köpekbalığının ağzına girer ve ağzından çıkarken sırtından ve göğsünden yol yol yaralandı. Karabatak Ahmet elan sağdır ve diş yaraları görünmektedir. Kendisi *balığın ağzına giren adam* diye gösterilir. Onu en ziyade çocuklar rahatsız eder.

Çünkü küçükken merak edip "Karabatak amca ne olur, kuzum bana diş yerlerini göstere" diye yalvarırlar.

Karabatak da göğsünü açıp gösterir. Çocuklar birbiri ardına geldikleri zaman öfkeleniği de vaki-
dir:

"Aç göğsünü, düğmele göğsünü bıktım artık" diye söylenir. Fakat ekseriya,

"Çocuklar yaralarımı görüp de o gül goncası gibi minicik elleriyle göğsümü sıvazladıkları zaman bir hoş oluyorum. Gönlüm bir gül goncası gibi açılıyor. Var olsun çocuklar. Torunlarım artık göğsümden de sırtımdan da bıktılar, ne olacak el oğlunun yumurcakları da benim yavrularım sayılırlar. Ne olacak artık çakallaştık" der gülümseyerek başını sallar.

Kuzey Atlas Okyanusu'nda köpekbalıkları alay alay değil, fakat teker gezerler.

Nevyork açıklarında en büyük köpekbalığı salgını 1910 senesinde vaki olmuştu. Fakat dalgıçların işine mani olmak şöyle dursun bilakis onların işine pek yaramıştı.

O senenin yazı plajlarda birçok köpekbalığı azmanı görüldü. Plajları kiralayan deniz hamamcılar

şirketleri epeyce para kaybettiler. Çünkü herkes denize girmekten korkuyordu. O yazın ben de denize pek girmedim doğrusu. Para kaybetmekte olan banyocu şirketler "ziyanın neresinden dönülürse kârdır" fehvasınca (anlamınca) kıyıların denize girilmekte kullanılan yerlerinin denizaltı parmaklıkları veyahut telleriyle muhafaza altına alınması kararını verdiler.

İşte böylecedir ki biz dalgıçlara işler ve dolayısıyla ekmek paraları çıktı. Ne var ki şirketler karar vermekte pek gecikmiş oldukları için kıyıların parmaklıklanması işi, banyo mevsimi bittikten sonra tamamlandı.

Bu köpekbaliğı salgınından 25 sene sonra, yani 1935 yılında yine zorlu bir köpekbaliğı akını vaki oldu. Herhalde köpekbalıkları o yaz mevsimini Newyork sularında geçirmeye karar vermişlerdi. Onların kıyıya yanaşmış oldukları şöyle anlaşıldı. Açıklara yüzmüş olan duba gibi şişman bir kadın yüzerken fena çığlıklar saldı ve denizde kayboldu. Cankurtaran motoru kadının kaybolduğu yere faryap etti. Kadını kurtardı. Fakat kadın, sağ memelerini kesen eski savaşçı Amazonların aksine olarak, ardının sol tarafını kaybetmişti. Bu vakanın ertesi günü Jersey kıyısının Long Island taraflarındaki plajda, denizde yüzmekte olanların arasında birdenbire köpekbalıkları gözüktü. Fakat yüzücüler öyle bir bağırıp çığladılar ki, köpekbalıkları neye uğradıklarının farkına varamayarak korkup kaçtılar. Fakat aynı günün akşamı köpekbalıkları yine plaja uğradılar. Görünüşe göre köpekbalıkları banyo edenlerle beraber oynayıp sıçramak istiyorlardı. Ne var ki yüzenler o istekte olmadıkları için, denizleri köpekbalıklarına bırakarak, pek de vakurane olmayan bir tarzda kıyıya çekilip çıktılar.

İşte bunun üzerine kıyının bütün cankurtaran

motorları, tüfeklerle köpekbalıklarının oynamakta oldukları yere vararak birçok köpekbalığının gövdelerine epeyce kurşun yerleştirilir. Köpekbalıklarının birkaçı öldürüldü. Ne biçim şeyler olduklarının incelenmesi için bunların gövdeleri yedekte olarak kıyıya çekildi.

Bunların bir tanesinin ağzında, birisinin de kuyruğuna doğru gövdesinde, kılıç balıklarının kırılmış kılıçlarının parçalarının saplı bulundukları görüldü. Demek ki bu köpekbalıkları açık denizlerde kılıçbalıklarıyla savaşmışlardı. Ve adamakıllı bir dayak yemişlerdi ki kıyılara kaçmışlardı. Enginin çünkü yasa-sı budur ki açıkta zılgıdı yiyen hemen savaş meydanını bırakarak kıyıya sığınır.

Köpekbalıklarının pek kahpe ve korkak mahluklar olduğunu çok işitmiştim. Korkak olup olmadıklarını bilmiyorum. Fakat her şeye merak ederek burunlarını sokan mahluklar olduklarını söyleyebilirim. Dalgıcın tam yanına gelirlir ve "Acaba bu dalgıç kim ve nedir ve burada ne iş görüyor?" dermişçesine onun köpeğiymişler gibi onunla beraber yürürler. Bu yürürler tabiri, bittabi affedersiniz, yer yüzünde alışılmış olan bir deyimdir. Dilim kaydı. Dalgıca böyle refakat ederken köpekbalıkları dalgıca yaklaşmazlar. Fakat onların bu huylarından dalgıçlar hoşlanmazlar ve sinirlenirler. İşte o zaman dalgıcın yanında küskü gibi ağır bir demir cisim bulunur da, "ya fettah!" diye can ve gönülden köpekbalığının tepesine aşkederse gülünç bir şekil alır. Köpekbalığının bu çeşitteki kaçıışı yalnız tepesine bir sopa yemesiyle hasıl olmaz, dalgıç köpekbalığına doğru başını yani miğferini eğerek hava supapından hava fışkırtırsa köpekbalığı yine aynı şekilde kaçır.

Zannıma göre, biz dalgıçlar köpekbalığının gö-

zünde alelacayip mahluklardanız. O şişmiş tulumlaşmış elbisemizi, boncuklarını neye yoracağını pek bilemez. İşte bunun için yanı başımızda, parmağı ağzında olarak pür merak yürür durur. Fakat dalgıç, her zaman, köpekbalığının "Acaba dalayım mı dalmayayım mı?" diye düşünmekte olduğundan şüphelenerek üzülür.

Bana göre, dipteki köpekbalığı, dipteki dalgıçtan kıyas kabul etmeyecek bir surette kendi evi ve yurdundadır. İşte bundan dolayı köpekbalığını bir köşeye sıkıştırıp onu heyecana uğratmaktan her zaman kaçınırım. O beni rahat bıraktıkça, benim onu rahatsız etmemin manası olmaz, değil mi ya?

Köpekbalıklarının kalabalık halinde kaynaştıkları Hattı Üstüvanın (Ekvatorun) sıcak sularında bile köpekbalıkları dipte dalgıca pek ilişmezler. Ekseriya dalgıçların gemisinden atılacak süprüntülerden çimlenmek üzere dalgıç gemisinin etrafında dolaşırlar. Dalgıç dalacağı zaman, köpekbalıklarına tüfekte ateş edilerek onlar kaçırlır ve dalgıcın dibe köpekbalıksız inmesi sağlanır.

Ne var ki köpekbalıkları ürküp dağıldıktan sonra yine geri gelmekte pek gecikmezler.

Gemiden süprüntü atılmadığı takdirde, köpekbalıkları, "Acaba ne halt işliyor?" diyerek, dipte dalgıcı ziyaret ederler. Dalgıç dibe inerken muhakkak üzüntü içindedir. Çünkü dik durmak, yani eğilmemek ve aşağısına bakmamak zorundadır. İşte bu durumda köpekbalığının, dalgıcın 1 veyahut 2 bacağından çimlenmek isteğinde olması ihtimali vardır. Dalarken dalgıcın başında böyle bir kuşkuyu taşıması hiç de hoşuna gidecek bir hal değildir.

İnsan kendisini dipte veya orta sularda olduğundan çok daha iyi müdafaa edebilir. Eğer balık insana yakın gelirse, onu korkutup kaçırmalıdır. Va-

kıa demincek söylediğimiz gibi, köpekbalığı aradan çok geçmeden yine geri gelir. Ne var ki, insan onlara da alışıyor.

Köpekbalıkları yüzde daha tehlikeli ve müz'ichtirler (zarar vericidirler). Bir sefer dalgıç dipte rahat rahat işini görmekte iken köpekbalıkları yüzde dalgıç gemisindekilerinin ödünü patlattığını bilirim.

İlk dünya savaşından biraz sonra bir küçük yük motoru Meksika ile Teksas arasında çalışıyordu. Bu seferlerin birinde Meksika kıyılarına yakın bir yerde, deniz yüzünde avare avare dolaşan bir gemi enkazına çarptı. Motorda bir delik açıldı ve motor battı. Motorun tayfası cankurtaran kayığına atlayarak sağ salim kıyıya vardı ve motorun batmış olduğunu sahibine telle bildirdi.

O sırada Glen adında bir dalgıç Teksas kıyısında motorun battığı yerden yüz elli mil uzakta idi. Motorun sahibi bu dalgıca başvurdu. Glen motorun battığı yere dalgıç pompasını bir sandala yükleyerek acele ile kaza yerine gitti. Pompa sandalın fors taktalarına, yani dibine oturtulmuştu. Sandalda kılavuzu ve bir de başka bir adam vardı. Pompayı bunlar işleteceklerdi.

Glen dalgıç elbisesini giyip de dalacağı zaman sandalın etrafında on, on iki köpekbalığı dolaşıyordu. Glen onlara aldırış etmeden daldı. Dalgıç dipte kaldıkça köpekbalıkları ziyaretine uğramadı. Motorun durumunu tetkik ettikten sonra yukarıya çıktı. Şunu bunu alarak yine dalacaktı. Alacağını aldıktan sonra yine dalmaya koyuldu. Fakat bu sefer çirkin ziyaretçilerden biri –sanki dalgıcın kulağına bir şey fısıldayacakmış gibi– yanından hiç ayrılmıyordu.

Glen köpekbalığının burnuna güzel bir sopa patlattı. Bu sefer köpekbalığı yukarıya çıktı. Ve sandala dokunurcasına sandala yanını verdi. Tayfaların

biri başına bir küskü indirecek zamanın çoktan gelmiş ve geçmiş olduğunu tahmin ederek olanca kuvvetiyle küsküyü balığın kafasına aşketti. Balık inlermiş gibi bir gürültü yaptı ve havaya sıçradı. Yine kayığa yanaştı. Başına ikinci bir küskü darbesi yedi. İşte o zaman çengüçigâne (savaş hazırlığı) başladı. Köpekbalığı çıldırmıştı. Beş altı metre havaya fırladı ve bütün ağırlığıyla güm diye sandalın içine düştü. Hem de tam pompanın üstüne o koca kuyruğu çat, çat diye sağa sola çarpıyordu. Eh maşallah, o kuyruk neye değerse orası tuzla buz olarak havaya uçuyordu. Bu kuyruğun şerrinden kaçmak için kayıktaki iki kişi Glen'e çabuk çıkmasını işaretledikten sonra kayığın kış tarafına kaçtılar.

O kuyruktan bir şamar yeselerdi, gövdelerinde kırılmadık kemik kalmayacaktı.

Glen çabuk yüze geldi. Fakat hali fena idi. İki dakika havasız kalmıştı. İki dakika havasız kalmanın ne demek olduğunu bir Allah ve bir de dalgıçlar bilir. İş yüze çıkmakla bitmiş değildi. Onu "hoşgeldin!" diyerek karşılayan dostlar değil köpekbalığını buldu. Köpekbalığı kayığı paramparça etmekle meşguldü.

Pompanın durumu fena idi, fakat pompa sayesinde idi ki, geminin kış ve ön tarafları kuyruk sillerinden korunuyordu. Gerek Glen, gerek öteki iki arkadaşı başlarını ve bittabi gövdelerinin alt taraflarını korumak için kayığın tabanında kendilerini yamyassı ediyorlardı. Lakin bu vaziyette beklerlerse kayıktan eser kalmayacağını düşünerek küskü ile bıçakla –kayıtta ne varsa– silahlanarak hücumla geçtiler. Aynı zamanda belki kayıkçıların dikkat nazarını çekebiliriz diye gırtlaklarının yeterince avaz avaz haykırıyorlardı.

Balıkçıların biri nelerin olup bitmekte olduğunu çakarak hemen imdada yetişti, balıkçılar da her elle-

rine gelenle köpekbalığına vuruyorlardı. Köpekbalığı da epeyce müddet havada kaldığı, yani suda solu-yamadığı için kuvvetten düştü. Çok geçmeden köpekbalığı haklandı.

Fakat balık, kayığı öylesine dövmüştü ki, sandalın bütün ek yerleri –yani armozları– açılmış, kayık maşrapa ve kapla yenilemeyecek surette su yapıyordu. Pompanın sapı tam bir inç kalınlığında demirdi. Balık onu saman çöpü gibi kırıp uçurmuştu.

Fakat Okyanus dibinde dev canavarlardan –yani köpekbalıklarından– çok daha büyük mahlukat vardır. Mesela, balinalar. Tanrıya çok şükürler olsun ki, balinaların cüsselerinin büyüklüğü kadar da yarışseverlikleri vardır. Buna rağmen dipte iken bir veya birkaç balinanın etrafınızda oynaşp durması hiç de hoş olmuyor. İnsan daha küçük cüsseli oyun arkadaşlarını tercih ediyor. Balinalarla yapmış olduğumuz bir deniz dibi eğlentisini size anlatayım.

Birinci Dünya Savaşından sonra Jersey kıyıları-nın bir mil açığında dalıyorduk. Bizim daldığımız yer-in bir mil ötesinde iki tane yavru balina oynaşıyor-lardı. Birbirinin ardınca yüzüyor, daire çeviriyorlar-dı. Bu bir çeşit kovalamaca oyunu idi. Bu bebek balinaların boyu yirmi metreye yakındı. Ben dalmak üzere elbisemi giyince bu güzel mahluklar mesafele-rini muhafaza ederek cümbüşlerine dalgındılar. Ben onların yaklaşmayacaklarına hükmetmiştim.

Onlar uzakta durdukça ben bittabi rahat ediyordum. Herhalde dipte etrafımda oynaşmaya baş-lamaları ve beni de oyun arkadaşı diye aralarına al-maları ihtimali hoş sayılabilecek şeylerden değildi. Neyse, hepimiz oynaşan balinalara bir son defa baktık, ondan sonra güm diye denize girdim.

Dipte bir iki dakika kaldıktan sonra can ipi yoluyla acele yukarıya çağrıldım. Yukarıya çıktım. Tayfa, balinaların arasına kayığa yanaşarak, onun etrafında baş döndürücü bir hızla dolaştıklarını arada bazen de kendilerini havaya fırlatarak taklalar kıldıklarını, kayığı devirmeleri ihtimalini düşünerek, beni çağırdıklarını söylediler. Beni yukarıya aldıklarına çok iyi etmişlerdi. Çünkü ben dipte iken kayığı alabora etselerdi, benim aşağıdaki işim de hayatım da paydos borusunu çalardı.

Neyse bizimle kara arasında bir sürü balıkçı kayıkları vardı. Onlara ünledik, geldiler. Ve onlardan balinaların yanlarına yanaşmalarını ve onları korkutup kaçırmalarını rica ettik. Yaptılar, filhakika balinalar da ürküp kaçtılar, ben de yine daldım.

Fakat dibe henüz ayak basmıştım ki, yukarıdan yine çağrıldım. Haydi yine yukarıya çıktım.

Balinalar bu sefer balıkçıların avlandıkları yere varmışlar, onların ödlerini patlatmışlar ve adamları bizim kayığın yanına sürmüşlerdi. Balinalar bütün ağırlık ve hızlarıyla durmamacasına yüzüp denizin üstünde perendeler atıyorlardı. Hem de sanki insanı korkutmak için ne yapmaları lazım geldiğini biliyorlardı. Bu yaptıkları işe de çok memnun oluyorlar gibiydiler. Şakanın bu kadarı fazlaydı doğrusu. O gün ne biz, ne balıkçılar hiçbir iş göremedik. Ne yapalımdı? Balinaların galiba bayram ve şenlik günleri idi, bizim de günümüz iş günü değil şenlik günü olsa bari dedik ve takım taklavatı toplayınca yallah kıyı!

Ertesi günü yine işbaşı ettik. Kıyıya varınca bir de ne görelim, bir gün önceki iki hazrete iki yavrusu ile beraber anaçko babaçko bir dişi balina katılmış.

Ne yarışmalar, hoplamalar, denizi pür köpük allak bullak etmeler! Aramızda galiba bugün de bir

iş göremeyeceğiz, diye düşündük. Fakat işyerine açıldık. Eh bari uzakta oynuyorlar, diyerek daldım. Dalmamla beraber yüze çağrılmam bir oldu. Eh bu işin artık tadını kaçırıyorlardı. Balıkçılarla baş başa vererek bunları uzaklaştırmak çaresini düşündük. Hayvanları öldürmek değil, başımızdan defetmek istiyorduk. Onların yanına bir bomba atarak onları kaçırmaktan başka yapılacak iş yoktu. Bombayı attık, ürküttük, fakat açığa kaçacaklarına, kıyıya yanaştılar. Yine bomba salladık uzaklaştılar. İşe başladık, yanaştılar. Canlarına kıymak istemiyorduk, fakat böyle giderse yapılacak başka iş yoktu.

Ne yaptığımızı utana utana yazıyorum. Ana balinaların birini öldürdük. Hayvan denize battı. Yavruları da beraber. Ben daldım. Dipte yatan ölü balınayı hayal meyal seçebiliyordum. Yavruları mate-mengiz diyeceğim bir yavaşlıkta onun etrafında dolaşıyorlardı.

Mademki bu balinalardan bahsediyoruz, Monroe vapuru 1914'te Virjinya kıyıları açıklarında batırıldığı zaman, geminin içindeki pamuk yükünü kurtarmak için, üç dalgıç gemisi peylendi. Geminin di-rek uçları su yüzünden çıkıyordu. Ne var ki geminin yanı başında balinalar da vardı.

Balinalar batık geminin etrafında birbiriyle yarışıyorlardı. Orada iş görmeye kalkışmak pek akıl kârı değildi. Fakat dalgıçlar işe başladılar, işe başladıkları zaman birbirine naz ve cilve eden dişili erkekli balinaların işlerine karışabileceklerini hiç hatır ve hayallerinden geçirmiyorlardı. Vakıa insanlar aralarında yapılan aşna fişnelerin de pek kabacaları olur. Fakat insanlarınki ekseriya ince işlerden sayılır. Fakat otuzar kırkar metrelik balinaların birbirlerine aşk ilan etmeleri ve şöyle hafifçe flörtleşmeleri muhafazanallah (Tanrı korusun) çamlar ve dağlar devirir,

dip kumlarını bir mil ötelere kadar savuran kudretli girdaplar peydalar.

Süngerçi tayfası ne halt etmekte olduğunun hiç farkında olmayarak gidip tam büyüğü halka –yani yarışanlar ah vah çekerek birbirinin peşinde dolaşmakta iken deniz yüzünde hasıl ettikleri aşk halkasından bahsediyoruz– ha? Ne diyorduk? Dalgıçlar tam sevda çemberinin göbeğine varıp "funda demir!" narasıyla uluorta demir atarlar. İşte o zaman akılları hafifçe başlarına gelir. Ve dalgıçları daldırmazdan önce aşk işinin biraz yatışmasını beklerler.

Fakat aradan bir iki saat geçmesine rağmen aşk işi yavaşlayacağına inadına hız alır. Koca balinalar engini aşk ateşiyle köpür köpür köpürterek sarsarlar. Kayığın alabora olması ihtimali baş gösterince, dalgıçların akıllarında balinaları korkutup kaçırma niyeti filizlenir. Ne kadar düdükları ve megafonları varsa hepsini öttürerek bir şamata kopartırlar.

Fakat felakete kör olan aşk şamataya sağır kalmaz olur mu? Aşk ateşiyle yanan bu balinalara pıttırdılar muhabbet âlemine uygun bir ince saz gibi gelir, korkacaklarına büsbütün aşka gelirler. Dalgıçlar balinaların aşkına kurban gitmemek için demir alıp selamet sahiline sığınmaktan başka çare görmezler. Öyle de yaparlar.

İkinci günü yine işbaşı edilir. Fakat balinaların deniz düğünü devam etmektedir. İnsanlar kırk gün kırk gece düğün ve cümbüş eylerler de balinalar etmez olurlar mı? İş boy hesabına düşerse, azami iki metre boyunda olan insana nispet vasatı otuz metre boyunda olan balinanın düğünü neye varmaz.

İkinci günü iş göremeyen dalgıçlar, ikinci gece kıyıya varınca şikâyet makamında denizde nelere uğradıklarını karalı insanlara anlatırlar. Karalılar de-

nizcilerin anlattıklarını dinledikten sonra balinaları korkutmak için denizcilerin istedikleri dinamitleri vermekten imtina ederler (çekinirler).

Ne var ki dinamit yerine, batık geminin yanına götürölmek için yirmiſer dolar vermeyi teklif ederler. Bu teklif denizcilere bir tuhaf gelir lakin, karada işsiz durmaktansa, adam başına yirmiſer dolardan balina düğününe seyirci götürüp getirmeyi evla adde-derler (yeğlerler). Yalnız seyir müddetini iki saat olarak tayin ederler.

Dalgıçlar günde dört posta yapmak suretiyle, tam on altı gün sabahtan akşama kadar balina düğününe adam taşırlar. Bir gün gelir düğün sona erer. İşte dalgıçlar buna müteessir olurlar. Çünkü balina düğününden, gemiden çıkaracakları pamuk yükünden çok daha fazla para çıkarmış bulunurlar. Aralarında, "Balinalar deli sanki düğünü bitirip aile hayatına dalmakla mesut mu olacaklar? Görürler günlerini!" diye dert yanarlar.

Düğün bittikten sonra, dalgıçlar hiçbir kazaya belaya uğramadan pamuk yükünü de çıkarırlar.

Evet köpekbalıkları mütecessiz (meraklı), balina balıkları da inatçı hayvanlardır. Fakat denizin dibinde bunları solda sıfır bırakan çok daha korkunç, tehlikeli, gaddar ve üstelik de iğrenç mahluklar vardır. Bunlardan birisi ve herhalde başta geleni ahtapottur. Ahtapotu –küçük de olsa– görenler, onun sekiz bacaklı bir ölüm parçası olduğunu pekâlâ anlamışlardır. Bu anlayışlarında hiç de aldanmış değillerdir.

İlk önce ahtapotun ne çeşit hayvan olduğunu anlatalım:

Ahtapot bir naimedir. Yani sümüklüböcek takı-

mındandır. Fakat ikincisinin iğrençliği müstesna, ikisinin de paylaştığı bir vasıfları daha yoktur. İsminden (Ohto podi) anlaşılacağına göre, sekiz ayağı ve yahut lamisesi vardır. Bu lamiselerin her birinin altında iki sıra düğmeleri vardır. Bu iki sıra düğme lamiselerin uçlarından başlar ve başına kadar devam eder. Bu düğmeler tabii durumlarında yüzleri muhaddeb, yani mercimek tanesinin yüzleri gibi dışarıya doğru kabarıktır. Fakat bu düğmeler bir yere dokununca hemen mukaar olurlar. Yani ortaları çöker. Ortaları çökerken de biz hâlâ yani havasız bir yer peydahlar. Mesela küçük bir ahtapot bir bacağını bir yüzücünün kalçasına yapıştırdı mıydı, bir bacağındaki birkaç yüz düğmeyle adamın etiyle emiştirdemektir. Ahtapotu başından tutup sökmek isteyen adam, maç maç iki sıra müteselsil öpücükler duyar. Çünkü öpmek de dudakla havayı sorumak, yani bir çeşit kuru boynuz yapmak demektir. Ne var ki ahtapot lamiselerinin yapışmaları öpücükler gibi hoş şeylerden değildir.

Bu lamiselerin uçları incedir, başa doğru kalınlaşırlar. Ahtapotun başı büyük bir ampule benzer. İçi boştur. Ahtapot küçük olursa, onu öldürmek için başının içi –ters çevrilen bir eldiven gibi– dışına çıkartılır. Ahtapot büyük olursa başı yine ampul şeklinde olmak şartıyla insan boyunda ve hatta iki insan boyunda bir küp kadar olabilir.

Bittabi böyle bir kafanın içinin dışa çıkarılması değme babayiğitin kârı değildir. Ahtapotun gözleri başıyla lamiselerin birbirine merbut (bağlı) bulundukları yerededir. İki gözü vardır. Ve bu gözler tıpkı insan gözüne benzer. Ahtapot büyük olursa gözlerinin her biri de iki üç karış uzunluğunda olur. Gözün pek hain ve merhametsiz bir bakışı vardır. Tıpkı namerde muhtaç namerdin bakışı gibi.

Ahtapot (bir başka adı sefalopoddur. Yani ayaklı baş, ayakların doğrudan doğruya başa merbut bulunduğu bir hayvan) kendi çeşidinden olan mürekkepbalığı gibi (yani tıpkı bukalemun gibi) hızla renk değiştirir. Bu onun kamuflajıdır. Bu kamuflajın ne kadar ustalıkla olduğunu anlatmak için mürekkepbalığının kendisini nasıl gizlediğini anlatalım:

Mürekkepbalığı ortadan kaybolmaya niyetlendiği zaman –herkesin zannettiği gibi– mürekkep salarak ve bir kara bulut peydahlayarak bulutun içinde gizlenmez. Mürekkepbalığını başka bir balık kovaladığı zaman mürekkepbalığı birden kararır ve kendisini kovalayanın önünden bir müddet kapkara olarak kaçır. Bir an gelir ki, kaçarken çizdiği düz çizgiye tamamen amut olarak birdenbire bir yana döner. Ve bu amut çizgi üzerinde yıldırım gibi kaçarken bembeyaz ağarır. Buna mukabil kaçış hattı üzerinde yedi sekiz mürekkep bulutçuğu bırakır. Mürekkepbalığını kovalayan hayvan, mürekkepbalığının bir kara noktasının yerine sekiz dokuz kara nokta görür. Ağız açık olarak bunları yutmaya çalışır. Ve mürekkepbalığını değil, fakat bomboş kara bulutlar yutar. Bu iş böyle devam ederken mürekkepbalığı bu sefer bembeyaz olarak belki yarım kilometre uzaklaşmıştır.

Ahtapottaki kamuflaj bu kadar mükemmel olmamakla beraber bundan pek aşağıya kalmaz. Ahtapotta da mürekkep vardır. O da mürekkebi kızdığı veya korktuğu zaman salar. (Pek ender korkar ya.) Fakat onun asıl kamuflajı bukalemun gibi renk değiştirmesindedir. Mürekkepbalığı yalnız kara, ak ve kıremit rengine girer. Fakat ahtapot her renge girer.

Ahtapot ekseriya kayalar arasında gizlenir ve gelip geçen, canlı ne varsa onları avlamaya dikkat eder.

Karnı çok acıktığı takdirde yiyecek bulmak üzere etrafı kolaçan eder. Yiyecek bir şey bulamaz ve yahut kovaladığı balıklar kendilerini yakalatmaktan kaçarlarsa o zaman pinalara musallat olur.

Pinalar birer metre boyunda midyelerdir. En büyükleri Ege'de Türk sularında bulunur. Ahtapot bunları takılı bulundukları yerlerden söker. Yere bırakır. Etraftan büyük bir taş alarak üzerlerine gelir. Taşı pinanın üzerine düşürerek kırar ve içindeki bir küsur kiloluk eti yer.

Ahtapot dip kayalıklarının çatlak ve kovuklarına siner. Oradan etrafını gözetler. Bir avın yaklaşmakta olduğunu görünce çatlakların arasından zeytinyağı gibi dışarı akar. Av tam önüne gelince lamiyelerinin birini yahut birkaçını ileri fırlatır. Eğer gözcülük etmek istediği yerde kayalar yoksa –mesela dip düpedüz kumdan ibaretse– ahtapot oraya taşlar taşıyarak ve onları birbirinin üzerine gözcü kulesini inşa eder. Ahtapot köpekbalığına ve balinaya benzemez. Karnı aç yahut tok olsun mutlaka öldürmek ister ve mutlaka yakaladığını öldürmeye çalışır.

1910 tarihindeydi. Ahtapot avcısı Mehmet Paluko o zaman genç bir çocuk idi. Bir tonluk küçük sandallarında Güney Ege'de baba oğul ahtapot avlıyorlardı.

Deniz aynaları vardı. (Deniz aynası, dibi camdan, gaz tenekesi gibi bir şeydir.) Onunla denizin dibine bakıyorlar ve ahtapotu yuvasında görünce onu ya voltayla yahut zıpkınla avlıyorlardı. Bir gün sandalda kıyı boyu deniz dibini gözden geçirirken deniz aynasıyla bakmakta küçük Mehmet; babasının,

"Yahu daha hiçbir ahtapota rastgelmedin mi?" demesi üzerine; "Hayır göremiyorum, yalnız dipte

koca koca ak kayalar var. Bunlar evvelce burada yoktu" diye cevap verir.

İhtiyar balıkçı aynayı oğlundan alır ve dibe bakar. Bakmasıyla beraber rengi kireç gibi solar ve oğluna,

"Çabuk küreklere yapış" diyerek, bir çift küreği de kendisi ele alır.

Baba oğul hiç ses çıkarmadan bir mil kadar kürek çekerler. Ondan sonra ihtiyar adam oğluna,

"Senin büyük ak kayalar diye gördüklerin ahtapotların insan boyunu aşan başları idi. Bu ejderha ahtapotlar kim bilir hangi sebepten dolayı binlerce kulaç derinliğinden uzaklara kaçarak kıyılara gelmişlerdir. Onları gördüğümüz yerin derinliği dört kulaçtı. Onların başları bir kulacı aşkındı.

Demek ki lamiseleri altı yedi kulaç boyundaydı. Sen o boyda ahtapot görmeye alışmadığın için onları ak kayalara benzettin. Halbuki ben aynayla bakınca, beş altı tanesinin gözlerinin bize bakmakta olduğunu gördüm. Hatta en yakınımızda olan bir tanesi lamisesinin birini, başının altından çıkarmaya başlamıştı.

Orada biraz daha fazla kalaydık, belki canavar bize kol salardı. Sana da bana da geçmiş olsun oğlum. Daha dünyada içeceğimiz su varmış. Ben yetmiş yaşındayım. Ahtapotların bu kadar büyüğünü bugüne değin ancak iki kere gördüm. Bu üç oldu. Allah bizleri dördüncüsünden korusun!" demiş.

Bu vakayı elan ihtiyarlamış olan Mehmet Paluko on iki adalı sünger avcılarına anlatmış. Onlar da muhacir olarak Florida'ya geldikleri zaman bizlere anlattılar.

Oysa Atlas ve Pasifik Okyanuslarında ahtapotlar Ege Denizindekilerden daha büyüktürler.

1934 senesi dalgıç Charlie Hukcins'in başına gelenleri şimdi buraya nakledeceğim. Bu dalgıç Alaska kıyıları açıklarında büyük bir gümüş yüküyle batmış olan Islander vapurunu arıyordu. Bittabi onu denizin dibinde arıyordu. Charlie'ye oralılar o dolaylarda "Cuttlefish"lerin mevcut olduğunu söylemişler. Ne var ki Charlie Güney Amerikalı olduğu için "Cuttlefish"ın ahtapot olduğunu bilmiyormuş. Onun için yerlilerin sözlerine pek aldırış etmeden işe başlamış.

Batık gemiyi aramak üzere dipte sağa sola gezerken birdenbire bir şeyin sağ bacağını sıkı fıkı kavradığını duymuş. "Kavradığını" diyoruz. Fakat Charlie'nin bacağını kavrayan şey onu kavramakla kalmıyordu, bacağı gövdesinden ayırırcasına çekiyordu. (Malum a, ahtapot birkaç lamisesinin bütün düğmeleriyle bir kayaya yapışır. Ondan sonra bu teki lamiseleri ile tuttuğu şikarını olanca kuvvetiyle çeker. İnsan bacağı kalınlığında olan bir lamisesi, sırf pazıdan ibaret olduğu için, ne kuvvetle asıldığını tahmin kolaydır.) Charlie girintili çıkıntılı bir kaya parçasının üzerine yamyassı yamulur. Ve kayalara iki el ve iki bacaklarıyla sarılır. Kendisini kayaların üzerine iyice tespit ettikten sonra, kurşun kunduralı olan serbest ayağı ile bacağını tutan lamiseyi tekmeleler. Ahtapot bir an için bacağını salıverir.

O zaman Charlie can ipi ile acele yukarıya çekilmesi işaretini verir. Yukarıdaki tayfa onu çarçabuk yukarıya alırlar.

Başka bir adam olsaydı, böyle bir beladan sağ salim kurtulduğuna bin şükür ederek, oradan uzaklaşırdı. Fakat Charlie balina balığı gibi vurdumduymaz ve inatçı bir denizci idi. Yüze gelir gelmez dinlenmek üzere bir sigara yakar. Yakar amma sigaranın bitmesini beklemeden yine dibe döner. Fakat bu

ikinci inişte beraberinde bir de uzun ve keskin dişli bir zıpkın taşır.

Dipte ilk gözağrısı biricik ahtapotu bulacağına koskocaman ve kapkara iki ahtapot bulur. İşte o zaman denizaltında yapılan savaşın nasıl geçmiş olduğunu -Charlie çıktıktan sonra- dalgıcın kırık güdük tarifinin parçalarını bir araya koyarak anlatırlar. Charlie yüze geldiği zaman hemen hemen kendinden geçkin idi. Ve tamamen unutmak istediği bir beladan daha yeni kurtulmuş olduğu yüzünden ve halinden besbelli idi.

Ne var ki, Charlie'nin şaşkınlık içinde söylediklerinden anlaşıldığına göre dipte şöyle bir savaş olmuştu. Charlie zıpkınıyla dibe varınca, ahtapot üzerine dört lamisesiyle saldırmış. Adam az kalsın boğulacaktı; fakat zıpkını ahtapotun beynine yani iki gözünün arasına sokmuş. Ahtapotun lamiseleri yavaş yavaş gevşemiş, koca mahluk rüzgârı kesilen bir yelken gibi çökmüş. Charlie dizinde ve kolunda güç kuvvet kalmamış bir halde geri sendelemiş, işte tam o zaman sol bacağının arkadan kavrandığını duymuş. Bu kavrayış yavaş yavaş beline doğru yayılıyormuş. Adam bir başka ahtapotun hücumuna uğradığını anlamış ve canını kurtarmak istiyorsa pek çabuk davranmak zorunda olduğunu düşünerek kalan kuvvetini toplamış ve zorlukla dönerek zıpkını onun da kafasına saplamış. Ondan sonra yukarıya "çek!" işaretini vermiş ve yukarıya çıkarılmış.

Steve Madison adlı bir başka dalgıcın ise ahtapotlar hakkındaki kanaati Charlie'ninkine benzemiyordu. Steve Kanada'da Vancouver açıklarında dalarken bir kocamanına rastgelmiş. Steve'in yanında ağır bir demir çubuk varmış. Kendisine doğru yaklaşmakta olan lamiseleri onunla iyice pataklamış. Bu işte o kadar muvaffak olmuş ki, müdafaada iken

hücumu geçmiş. Ahtapot gerileyerek deliğine girmiş. İşte o zaman Steve yukarıya dört beş çimento beton çuvalının aşağıya indirilmesini işaretlemiş. Çuvallar gelince onları deliğin ağzına tıkmış. Böylece koca ahtapotu kendi deliğine hapsedmiş.

Ahtapotla dalgıç savaşlarının en korkuncu 1934 senesi Pasifik Okyanusu kıyılarında vaki olmuştur. Şikago şehrinin en büyük ve zengin terzihanesinin sahibinin genç ve güzel karısı Madam Eliot Blake birkaç gündenberi ortadan kaybolmuştu. Kendisinin denizde boğularak intihar ettiği sanılıyordu. Kadının binlerce dolarlık kürkü deniz kenarında bulunmuştu. Kaliforniya kıyılarında, dibi kalın camdan sandallar vardır. Bunlardan biri kıyıda gezerken kürkü denizin dibinde görmüştü.

Kadının gövdesini bulmak için dalgıçlar dalıyorlardı. Gövdenin aranıldığı yerin dibi raf raf kayalıklardan ibaretti. Dalgıçların biri, kendisine ayrılan mıntıkayı araştırdıktan sonra, o mıntıkanın ötesini arayan başka dalgıcı bulmak üzere o koca rafların birisinin üzerinden yürürken belinden kavrandı ve o kadar kuvvetle kavrandı ki, yere yıkıldı. Ahtapot pek büyüktü. Dalgıç yanında ufacık bir cisim olarak kalıyordu. Dalgıç belindeki koca denizci kamasını çekerek kendisini kavrayan lamiseyi kesmeye koyuldu.

Bereket versin ki ahtapotun eti kolay kesilir. (Ahtapotun eti beyazdır ve alelade etlerden çok daha gıda vericidir. Fosforu pek zengindir. Bütün Akdeniz kıyı halkının başlıca gıdalarından biridir. Ahtapottan otuz küsur türlü yemek pişer. Ne yazık ki İzmir'e balık getiren balıkçı kayıklar her avlayışta yenilmez diye binlerce kilo ahtapotu denize atmakta-

dırlar. Ahtapot eti veremlilere ve fakrddeme [kansızlık] müptela olanlara çok yarar.)

Dalgıç hiç durmamcasına lamiseyi birbiri ardınca keserek, parçalamaya muvaffak olmuş. Ne var ki lamisenin ucu kesildike, kesilen ucun art tarafı geliyor ve dalgıcı yine kavrıyordu. Bu savaşta ahtapot, yalnız cüssesi itibariyle değil, fakat kendi yurdunda ve tabii muhitinde savatığı için de üstün durumda idi.

Dalgıç lamisenin birini hemen hemen köküne kadar doğradıktan sonra, yeniden iki lamise tarafından kavranır.

Denizaltı savaşı geri ileri gidilerek saatlerce devam eder.

Dalgıç iki yeni lamiseyi kestikten sonra, ona bir dördüncü lamise sarılır. Adam artakalan kuvvetini toplayarak onu da dört be bıçak salıı ile haklar. Artık serbest olduğunu görünce yukarıya işaret verir.

Yukarıya çıkarılınca dalgıç, bir eliyle kamasını, öteki elinde de bir lamise parçasını taşımakta imiş. Arkadalarına ahtapot parçasını göstererek:

"Yemezsem, lrm" demiş.

İnatçı balinalar, burnunu her şeye sokmak isteyen köpekbalıkları ve korkunç ahtapotlar hakkında yazılanları okuduktan sonra, dalgıçların denizaltı hayatlarının hiç alaylı ve güldürücü bir yeri olmadığı kanaatini hasıl etmisinizdir. Halbuki bu i tuhafliklerle doludur.

1915 senesinin kışını Newyork'ta bulunanlar hiç unutmamıtır. Yüz yaında olanlar bile kışın öylesini hiç görmemiş olduklarını söylerlerdi. Maden

eşyanın nasıl donduğunu o kış öğrenmiştik. Isıtılmadıkça tahta ne keserle yontuluyor, ne de testereyle kesiliyordu. Çinko kovalar yere düşürülünce sanki testi toprağından yapılmışlarmış gibi tuzla buz oluyorlardı. İşte o kışın bir gününde arkadaşlarımdan Billy Bulke ve Al Blumberg idarehaneye çağırılırlar.

Onların iş için idarehaneye gittiklerini gören bizler havanın soğukluğunu düşünerek, "İyi ki bu havada bizleri çağırmadılar" diyerek birbirimizi tebrik ediyorduk. Billy ile Al idarehaneden dönünce hepimiz talihsizlikleri dolayısıyla onlara acıdığımızı ve elimizden onlara acımdan başka bir şey gelmediğini söyledik. Cevaben suratımıza öyle bir güldüler ki —çünkü dalmak için Florida'ya gideceklermiş—. O soğuk havada Florida gibi sıcak ellere gitmek cennete girmek gibi bir şey idi. Görecekleri iş de, bir nehrin dibine batmış olan büyükçe bir yatın karinesinde açılan yarayı kapamakmış. Billy ile Al bizleri de beraberlerinde götüremediklerine çok müteessir olduklarını söylediler.

Aramızdan biri pencereye giderek ve sokakta göğüs boyu karı göstererek,

"Önümüzdeki üç ay kış mevsimi müddetince görüp göreceğimiz dünya işte bu buz gibi dünyadır" dedi.

Her ne hal ise, kismetleri açık olan iki arkadaş güneye doğru yola çıktılar. Biz Newyork'ta boyuna çivi keserken, onların sıcak ellerde terlemekte olduklarını düşünüyorduk. Ne ise kış geçti, yaz da dolanıp geldi. O sırada arkadaşlarımız da Newyork'a döndüler.

Bittabi bize göre Newyork kışının yerine palmye ve hurma ağaçları gölgesine yan gelmişler, tavuk kızartması yemişler ve banjo dıngırtısı dinlemişlerdi.

Fakat ne gezer? Arkadaşların ağızlarını bıçak açmıyordu. Ondan, kışı nasıl geçirmiş olduklarına ait bir söz almak, kart ökü z ağzından sekiz köklü azı diş i sökmeye kalkışmak gibi bir şey oluyordu. Değ il yalnız dalgıç arkadaşlar, fakat kılavuzları da, hava pompacıları da çenelerini sıkı fıkı kısıyorlardı. Fakat gelgelelim bizde merak kabardıkça kabarıyordu. Artık kaç a malolursa olsun sırlarını öğrenmek istiyorduk. Nihayet kılavuzların bir tanesini en geveze diye gözümüze kestirdik.

Günün birinde art sokaktaki koltuk meyhanesine gittik. Bittabi kılavuzu da beraberimizde götürdük. İlk önce her birimiz sıra ile hepimize durmamacasına içkiler ikram etti. Bu esnada Florida'dan başka her şeyden bahsettik. Biraz sonra kılavuzun dili kendiliğinden çözölmeye koyuldu. Adam anlatmak isteğ iyle yanıyordu. Biz de,

"Yum ağzını!" diyecek değildik ya. Maamafih isteğ inin büsbütün kabarmasını sağlamak için adam,

"Florida!" dedi miydi biz söz konusunu hemen değ iştiriyorduk. Havadan sudan bahsediyorduk. Onu öyle bir hale getirdik ki, Florida'da başlarından geçeni anlatmak için neredeyse dizüstü düşerek, bizlere yalvarmaya başlayacaktı. İşte biz de ona bir lütuf olarak, orada olan bitenleri kısa kısa kısımlar halinde anlatmasına müsaade ettik. O anlattıkça biz dayanamıyor makaraları saliveriyorduk.

Ondan öğrendiğimize göre onlar Florida'ya varır varmaz bir otomobile atlayarak, istasyondan on mil ötedeki bir yere gitmişler, orada zıngadak durmuşlar.

Yol bozuk olduğ u için ondan öteye gitmenin imkânı yokmuş. Bu durum karşısında ağlamak zırlamak ve şikâyetler etmenin manasız ve boş olacağını takdir ederek deniz tayfası bütün bir sabır ile,

"Başa gelmiş bir defa!" diyerek, eşya ve avaranlıkalarını sırtlayınca nehrin kenarındaki bataklık arazide şapıl şupul yürümeye başlamışlar.

Fakat o yivışık çamurda bir adım ileriye atınca, iki adım geriye kayıyorlarmış. Neyse saatlerce uğraştıktan sonra, orali olan birkaç insana rastgelmişler, onlardan yatın nerede batmış bulunduğunu sormuş, onlar,

"Bir sigara içimi ötede!" demişler.

Fakat yürü babam yürü; sigara içimi bir türlü bitmemiş. Nihayet şafağa doğru yatın batmış olduğu yere varmışlar. Yatın batmış olduğu yer, otomobilin durduğu yerden tam on mil mesafede imiş. İşte oranın yerlilerince sigara içimi denilen musibetin, adedi sahih tam on mil olduğunu anlamışlar.

Düşününüz bir defa ki denizciler istasyondan pazar günü giydikleri elbiselerle çıkmışlarmış. Motorun battığı yere gelinceye kadar hemen hemen bellerine dek çamurlara belenmiş bulunuyorlarmış.

O gün yatın batmış olduğu noktanın üzerine varmak istemişler, nehir üzerinden yani su üzerinden yürüyemedikleri için kayık aramışlar. Fakat o inin cinin top attığı yerde bir kayık mevcut olmadığı gibi, bir kayık isteyecek bir adam bile yokmuş. Bunun üzerine yine paçalarını sıvamışlar, yürü babam yürü! Hep bataklık, hep sazlık. Nihayet fena halde su yapan leş gibi bir sandal bulmuşlar. Bazıları,

"Yahu bu teknenin dibi kalbur gibi, sırsıklam olacağız" demişler. Onlara ise ötekiler,

"Vazgeçin yahu! Zaten sırtımızdaki pazar günlük elbiselerin hayrı mı kaldı? Oldu olacak, kırıldı nacak" diye cevap vermişler.

Ne ise, kayığa cümbür cemaat binmişler, iki üç konserve tenekesiyle su aktarmalarına rağmen neh-

rin akıntısınca giderek yatın batmış olduğu yere vardıkları zaman, dizlerine kadar su içindelermiş.

Zavallı dalgıçlar rüzgârlarda yelpaze yapraklarla salınan palmiyeler gölgesinde, güneşli dalgaların kıyılara çarpışını seyredeceklerine, kendilerini yüzünde mevcut nehirlerin en pisi, çamurlusu ve sivrisineklininin kıyısında buldular. Sularda sürü sürü timsahlar geziyorlardı. Birkaç kere bu çirkin mahlukları sopalar, küskülerle uzaklaştırmak zorunda kaldılar.

Nihayet batan yatın üzerine gelince, denizcilerin hiçbirinde işleyecek can kalmamıştı. Batan Skuna bir sürü selvi direkleriyle yüklü olarak Boston'a giderken nehrin dibindeki bir cisme çarparak, karnesini patlatmıştı. Motorun battığı noktaya en yakın ev, on beş kilometre uzakta imiş. Durgun suların leş gibi kokusu da üstelik caba.

Orada denizciler adamakıllı aç kalmışlar, ne ise, yine tabanlarına güvenen denizciler, şehre yürümüşler, orada buldukları bir eşeğe yiyecekler yükleyerek kaza yerine dönmüşler. Biraz geç de olsa herkes karnını doyurmuş. Uykuya varmışlar. Varmışlar amma ağır tanklar kadar korkunç tahtakurları, bombardıman uçakları kadar can yakıcı sivrisineklerden dolayı uyumalarıyla uyanmaları bir olmuş.

Daha ertesi gün için yapılacak iş istasyonda kalan dalgıç takımlarının kaza yerine getirilmesi imiş.

Takımlar getirilirken, kaza yerinde kalan tayfa, geminin güvertesini –çünkü yatın güvertesi su yüzünden iki karış yüksekte imiş– dalma işine hazırlamakla meşgul olmuşlar. Ne var ki, denizciler güvertenin alabandasına dalgıcın inmesine mahsus merdiveni yerleştirirken, bu işte hiç de yalnız olmadıkları-

nı görmüşler. Nehrin her tarafından merdivene sürü sürü timsahlar üşüşüyorlarmış. Timsahların yaptığı gürültü kulak zarını patlatır takımından imiş. İşte orası bir dalgıcın yürek ferahlığıyla dalacağı bir yer olmuş. Bu hale acele bir çare bulunması gerekiyormuş.

O gece bütün denizciler düşmanları timsahlarla başa çıkabilecek bir savaş düzeni hazırlamak için kurultay halinde toplanmışlar. Gemide bir tüfek varmış, fakat cephane yok gibiymiş. Nihayet şuna karar verilmiş. Bir kişi tüfekte güvertede bekleyecek, iki kişi de uçları sivri iki kunderle. Ağır top da üçüncü bir alet düzenlenmiş. İşte denizciler bu üç vasıta ile düşmanı uzakta tutabileceklerine kanaat getirmişler.

Ağır top olarak da hazırlanan aygıt şöyle imiş: Geminin bir direğine bir seren bağlamışlar. Serenin ucuna da bir değirmentaşı. Serenin taşsız ucuna iki kişi yüklenince, serenin taşlı ucu havaya kalkıyormuş. Bu suretle taşı kaldıranlar serenin tutmakta bulundukları ucunu salıverince taş güm diye denizi dövüyormuş.

Bu taş, bağlı bulunduğu serenin uzunluğunca sağa sola çevrilebiliyormuş. İşte bu taşla timsahların "güm" diye kafalarını dövmeye niyetleniyorlarmış.

Ertesi sabah savunma kuvvetleri, görecekları çeşitli işlerin başlarına geçmişler. Dalgıçların ikisi de kuyruklarını ve bacaklarını timsahlara kaptırmadan dibe inmişler. Teknenin altında on metre uzunluğunda bir delik bulmuşlar. Bu deliğın tıkanmasının uzun süreceğini anlamışlar. İşleri büsbütün güçleştirecek bir nokta da deliğın büyük bir kısmının çamur altında bulunması imiş. Tıkama işine girişilmeden önce çamurun kaldırılması gerekiyormuş.

Dalgıçlar dipte iken, savunma kuvvetleri düşmanla yüzde hummalı bir savaşa başlamış. Timsahlar yaklaşırken, yani elan uzaktalarken ilk önce tüfek dile geliyormuş, uçları sivri kunderler, daha sonra da serenin ucundaki taş. Asıl günün kahramanı serenin ucundaki taşmış. Güm diye timsahın birinin tepesine indi miydi, ağır bir inilti, su yüzünde çalkanma çeşitinden kıyametler, ondan sonra da tepesine taş yiyen timsahın ters dönerek karnı yüzde sırtı aşağıda direk gibi kalakalması. İlk önceleri iki dalgıç sulara binbir kuşkuyla dalıyorlardı. Fakat insanlarca alınan savunma tertiplerinin kafalarına ne kadar şiddetle patladığını görünce –birkaç babayiğidi müstesna– hepsi de o yerden uzaklaşmayı tercih ettiler.

Bu çamurlu yerde can sıkıntısından patlamakta olan dalgıçlardan Al, öteki dalgıç Billy'ye bir şaka etmeyi düşündü. İkisi de dipte, Billy bir çekiçle karinenin parçalanmış olan yerine bir taban tahtası çakarken, Al usulcacık arkasından yanaştı, Billy'nin bacağını kuvvetle kavradı. Billy dönüp bakmadan, elindeki çekiçle arkasına doğru vurdu. Fikrince timsaha vuruyordu. Bunu yapınca hemen can ipiyle çekilmesi işaretini verdi. Yukarıya çekilirken, bir bacağı eksik olduğunu düşünüyordu. Al'ın miğferi çekici yiyince içeriye doğru çöktü. Bereket ki Al'ın kafatasına bir şeycikler olmadı. Ondan sonra Al'a "sağlam kafalı" lakabı takıldı. Yüzde beş dakika bile sürmeyen bir küskünlük devresinden sonra, iki arkadaş gülüşerek el kavuştular.

Bütün denizciler ister sert kış, ister sert yaz olsun, bütün dalma seferince Newyork'u özleyip ah vah diye orasını andılar.

Eh bildiğim, denediğim, işittiğim bütün dalgıç masallarını anlatmış bulunuyorum. Artık hava almak için denizin yüzüne dönmek sırası geldi. Ümit ederim ki okuyucularım, dalgıç diye denizin dibinde gezen o allavi ve kallavi mahlukun tıpkı kendileri gibi bu dünyanın havasını solumak için, hep yüze geldiğini düşünerek, onları kendilerinden ayırmazlar.

**Demokrat İzmir,
2 Kasım 1949 – 30 Aralık 1949**

Halikarnas Balıkcısı'nı sevenlere "Bütün Eserleri" dizisinin 19. kitabını sunuyoruz : DALGIÇLAR.

"Denizaltının esrarengiz âlemini" ve deniz adamlarının tehlikelerle, akıl almaz heyecanlarla dopdolu yaşamını anlatan bir yapıt **DALGIÇLAR**. Gelgelelim olayların geçtiği yerler Türkiye değil, kişileri de Türk değil. Nedense **Balıkçı Baba**, 1949'da Demokrat İzmir'de "tefrika" edilen **DALGIÇLAR**'a adını "nakleden" diye koymuş. "Kalebentlik"le Bodrum'a sürgün edilen **Balıkçı**'nın adı, o sıralarda hâlâ sakıncalıymış demek... **Balıkçı**'nın bütün yapıtlarını titizlikle gün ışığına çıkarmaya çalışan **Şadan Gökovalı**'nın derlediği **DALGIÇLAR**, ne başkasından aktarma, ne de çeviri. Her satırı **Balıkçı**'nın, her satırında onun kendine özgü öyküleme ustalığını buluyoruz. Deniz adamlarının ilginç, soluk kesen serüvenlerine **Balıkçı**'nın renkli anlatımı da eklenince **DALGIÇLAR**, beğeniyle okunacak bir yapıt olmuş.

ISBN 975 - 494 - 268 - 4
95 . 06 . Y . 0105 . 0905